

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені
Івана Франка**

МАТЕРІАЛИ

**студентських наукових конференцій
кафедри загальної та соціальної педагогіки
“АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ”**

Випуск 5

Львів – 2014

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені
Івана Франка**

МАТЕРІАЛИ

**студентських наукових конференцій
кафедри загальної та соціальної педагогіки
“АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ”**

Випуск 5

Виходить з 2010 року

**Львів
Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка
2014**

УДК [37+37.013.32]–057.87
ББК Ч 30/49 я 431 (063)
М – 33

Рекомендовано до друку
кафедрою загальної та соціальної педагогіки
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 18 від 10 червня 2014 р.)

Відповідальний за випуск

Дмитро Герцюк

Упорядник

Олексій Караманов

Комп'ютерне макетування

Наталія Троханяк

М 33 Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної та соціальної педагогіки “Актуальні проблеми української освіти” / Відп. за вип. Д. Герцюк, упоряд. О. Караманов. – Вип. 5. – Львів: Малий видавничий центр кафедри загальної та соціальної педагогіки ЛНУ імені І. Франка, 2014. – 105 с.

До збірки увійшли відібрані тези доповідей першого та другого етапів Сьомої міжфакультетської студентської наукової конференції (2013/2014 н. р.) “Актуальні проблеми української освіти”.

З М І С Т

Андрусів Петрунеля. Виховання дітей з особливими потребами засобами бібліотечних ресурсів (на прикладі бібліотек м. Львова)	5
Білецька Надія. Педагогічні погляди Галини Паперної.....	8
Бойко Марина. Турніри у школі: погляд зсередини.....	9
Гавриляк Марта. Життя і педагогічні погляди В. К. Савинця.....	13
Гинда Христина. Педагогічна діяльність в контексті театрального мистецтва.....	15
Гретченко Софія. Розвиток аналітичних умінь молодших школярів у контексті педагогіки евристики.....	17
Гриновець Марта. Просвітницька діяльність та педагогічні погляди Григорія Сковороди.....	20
Демко Марія. Костянтин Ушинський про педагогічне значення рідної мови	23
Дережицька Тетяна. Ідея гуманістичного виховання учнів у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.....	25
Закала Тетяна. Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови.	28
Зюзін Святослав. Інклюзивне навчання : проблеми і перспективи впровадження у загальноосвітній школі	31
Іванець Христина. Особливості педагогічної взаємодії із дітьми з особливими потребами (на прикладі Лопатинської середньої загальноосвітньої школи–інтернату)	34
Камінська Вікторія. Проблема мотивації навчальної діяльності школярів	37
Ковалик Тетяна. Сучасні педагогічні технології та їх роль в навчальному процесі ..	39
Копач Михайло. Життєвий шлях та педагогічні погляди М. Кройца.....	43
Короцінська Марина. Навчально-виховний потенціал “Букваря южнорусского” Тараса Шевченка.....	45
Лущик Андрій. Туризм у системі здорового способу життя студентської молоді.....	49
Михалейко Оксана, Снігур Соломія. Організація навчання студентів іноземної мови шляхом застосування аудіовізуальних засобів.....	51
Миханів Марія. Вплив оцінних суджень дорослих на соціальний розвиток дитини..	55
Мужиловська Ольга. Переваги та недоліки впливу соціальних мереж на процес соціалізації підлітків.....	58
Павлина Марія. Внесок Ісидора Воробкевича у розвиток музично–педагогічної думки на Буковині XIX ст.	61

Пелех Ірина. Формування екологічного світогляду студентів хімічного факультету	64
Плішило Марта. Особливості викладання дисципліни «Біоетика» в Інституті екуменічних студій Українського Католицького університету	67
Райтаровська Наталія. Філософські та методичні засади вальдорфської педагогіки	70
Рехман Марія. Проблема виховання у педагогічній спадщині Януша Корчака.....	72
Рій Іванна. Розв’язання конфліктів у сучасній школі: рух від насильства до миротворення	74
Романчук Інна. Застосування сучасних інформаційних технологій на уроках хімії (на прикладі Володимирецького районного колегіуму)	78
Рубанович Аліна. Сугестивний метод навчання у поєднанні із сучасними інноваційними технологіями на заняттях іноземної мови.....	81
Смицнюк Андрій. Вплив волонтерської діяльності на самовиховання особистості.....	83
Сподарик Руслана. Педагогічна спадщина митрополита Андрея Шептицького	84
Старко Ростислав. Застосування інсайту у навчальній діяльності.....	88
Суховерська Ірина. Історична пам'ять у шкільній освіті: питання сучасної інтерпретації	91
Ткачишин Петро. Діалог – “зброя” XXI століття.....	95
Углов Андрій. Педагогічна думка на Близькому Сході в епоху Середньовіччя.....	97
Чесаліна Анастасія. Педагогічний контроль як важливий компонент навчального процесу.....	99
Шпить Марія. Аспекти національного виховання у творчості Т. Г. Шевченка	103

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ БІБЛІОТЕЧНИХ РЕСУРСІВ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕК м. ЛЬВОВА)

Упродовж останніх років у Львові активно впроваджують елементи інклюзивної освіти. Надати реальну статистику дітей з особливими потребами управлінню освіти важко. Тому що частина дітей, які мають інвалідність, зареєстровані у структурі соцзахисту, а частина – у медицині. Станом на 2014 рік приблизно ця цифра становить 3 тисячі дітей шкільного віку. З яких у школах міста Львова навчається 577 дітей з особливими потребами. Вони не обов'язково мають яскраво виражену неповносправність чи інвалідність. Ці діти просто мають особливі потреби через стан свого здоров'я. Це, наприклад, проблеми зі слухом, слабозорість, порушення діяльності опорно-рухового апарату. Це не є певний «недолік», це – стан здоров'я дитини сьогодні, який з часом може виправитись. Тому у навчально-виховному процесі середніх освітніх закладів міста до цих дітей потрібно знайти особливий підхід.

До вирішення проблеми надання доступу до інформації користувачам з особливими потребами сьогодні активно долучаються бібліотеки будь-яких рівнів та підпорядкувань як посередники у спілкуванні влади і громадян. Але доводиться констатувати, що лише незначна кількість з них можуть задовольнити інформаційні потреби таких читачів.

Для користувачів цієї категорії, згідно з аналізом, поданим на основі дослідження, проведеного Українською бібліотечною асоціацією, надано лише 26 комп'ютерів, серед яких 17 знаходяться в обласних бібліотеках, 9 – у міських і районних.

Дуже важливими є навчально-виховні акції, проведені у бібліотеках нашого міста, із залученням дітей із особливими потребами. Цікавою була акція, у якій взяли участь діти з особливими потребами (з вадами слуху), які відвідують Сихівську дитячу бібліотеку №4 Централізованої бібліотечної системи для дітей м. Львова. Цей захід відбувався у рамках проекту «Добром зігрите серце вік не охолоне», учасники якого змогли створити невеличкі подарунки-сюрпризи своїм рідним та близьким, використовуючи звичайний пластилін, не обмежуючи свою фантазію. Також завдяки цій бібліотеці діти з особливими потребами привітали своїх мам, адже вони для них власними руками виготовили листівки «Квіти для мам».

У Центральній дитячій бібліотеці м. Львова (вул. Окуневського, 3) взимку 2011 року було організоване благодійне свято духовної музики «Збережімо Різдво у душах» для дітей та молоді з особливими потребами.

Учасники свята стали слухачами та співвиконавцями різдвяних колядок, новорічних щедрівок, духовних пісень, які виконував для них музичний квінтет «Камо грядеши». Це свято було завершальним серед новорічно–різдвяних заходів та допомогло учасникам ще раз відчувати атмосферу Різдва, радість спілкування з однолітками. Участь у ньому взяли понад 80 дітей та молоді з особливими потребами.

Спільно з програмою «Бібліоміст», у рамках проекту «Музичний Bonus Track», у Центральній бібліотеці для дітей та юнацтва м. Львова, відбулося відкриття першої в Україні бібліотечної дитячої студії звукозапису «Формат +». Це ще одне підтвердження того, що бібліотека є не тільки місцем збереження та передачі інформації, але й простором творення і реалізації мрій.

Студія звукозапису приносить велику користь громаді міста, особливо соціально незахищеним її членам – багатодітним, малозабезпеченим родинам, дітям–сиротам, адже у ній безкоштовно здійснюються записи власних пісень талановитих дітей, а також свої творчі здібності розкривають діти з особливими потребами. Тут відбуваються музичні репетиції, проводяться концерти, інтелектуально–музичні ринги, а також озвучуються фільми бібліотечної відеостудії «Кіноторба».

Той факт, що учасники цього проекту виступатимуть у соціально–реабілітаційних центрах Львова та братимуть участь у різноманітних талант–шоу, творчих конкурсах та загальноміських святкуваннях стає підтвердженням того, що дитячі бібліотеки міста Львова є справжніми соціально–творчими осередками громади.

Саме завдяки клопіткій роботі працівників бібліотеки реалізується мрія багатьох молодих людей – професійна студія звукозапису, яка сприяє розвитку дитини. Можна стверджувати, що сучасна бібліотека набула свого голосу – тут шумлять діти на заняттях, звучать навчальні фільми, клацають комп'ютери.

Увагу дітям з особливими потребами приділяють не лише у самому м. Львові, а також й у Львівській області. Так, проект «Промінь надії» бібліотеки–філії № 30 села Забужжя Сокальського району передбачає роботу з дітьми з обмеженими можливостями, зокрема з людьми з особливими потребами, дітьми та молоддю із малозабезпечених сімей та членами родин трудових емігрантів. Також проведено ряд заходів, для вирішення проблем працевлаштування молоді із інвалідністю.

Проте, зазначимо, що далеко не усі бібліотеки нашого міста можуть «похвалитися» серйозними кроками у сторону більшої доступності особам з особливими потребами.

В інклюзивному аспекті можемо відзначити діяльність Науково–технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка». У ній з допомогою шведських партнерів із Академії Свефі (м. Хапаранда) обладнано комп'ютеризовані робочі місця для користувачів з вадами зору із підключенням до принтера, що здійснює роздрук шрифтом Брайля та так званого брайлівського дисплея і DAISY–плеєра.

Надамо деякі рекомендації облаштування робочого місця в умовах бібліотеки для дітей з особливими потребами.

Для дітей з порушеннями опорно–рухового апарату потрібно продумати умови користування інвалідним візком, тому що для них це – спосіб більш вільного пересування (якщо немає технічних бар'єрів). Водночас у наших умовах, коли практично всі будівлі, у тому числі й школи та бібліотеки, не облаштовані пандусами й ліфтами, дитині на візку потрібна допомога, щоб подолати численні бар'єри.

Саме тому доцільним є облаштування пандусів, спеціальних під'їзних доріжок та поручнів при вході у будівлі бібліотек. Слід потурбуватись і про те, щоб особа на візку могла дотягнутися до речей, які їй потрібні (наприклад, до книг чи наочних посібників).

Для дітей з порушенням зору потрібно забезпечити доступність інформації у бібліотеках у тому вигляді, в якому її хотіла б отримати дитина, яка не бачить або бачить погано. Сюди слід віднести книги, написані шрифтом Брайля (рельєфно–крапкова система для письма й читання), книги з крупним шрифтом тексту – 16–18 та більших кеглів, книги в електронному варіанті та аудіокниги у бібліотеках, облаштованих комп'ютерами.

Також потрібно звернути увагу на запровадження так званих «читань» для дітей із порушенням зору (хоча й діти без особливих потреб охоче приймуть у них участь).

Важливою є також спеціальна підготовка працівників бібліотек. Загальними напрямками роботи бібліотек у питаннях виховання дітей з особливими потребами повинні бути наступні:

- залучення дітей з особливими потребами до занять художньою творчістю, тобто розвиток дитини як особистості, а саме психологічна, фізична, трудова і соціальна реабілітація за допомогою «арт–терапії»;
- залучення батьків до активної співпраці та їхня морально–психологічна підтримка;
- розширення кругозору та самореалізація молодих людей з особливими фізичними потребами;
- залучення людей до благодійності та розуміння людей особливими потребами.

Незважаючи на те, що не всі бібліотеки залучаються до проектів щодо підтримки дітей з особливими потребами, все ж таки навчально–виховні акції у цих установах є дуже важливими.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГАЛИНИ ПАПЕРНОЇ

Неабияке значення для розвитку української педагогіки має науково–дослідницький доробок Галини Олександрівни Паперної. Наукова спадщина дослідниці нараховує понад 70 праць, сповнених новаторськими педагогічними ідеями, які не втратили своєї актуальності в умовах сьогодення.

Педагогічні погляди Г. Паперної охоплюють широкий спектр наукових питань. Зокрема, в спадщині дослідниці значне місце відведено роботам дидактично-виховного спрямування («Лекція у вищій школі» (1968), «Про предмет і основні принципи дидактики у вищій школі» (1969) та ін.). У вищезгаданих дослідженнях було піднято проблеми раціональної організації навчального процесу та самостійної роботи учнів, доцільність диференціації завдань, проблеми методів мотивації та академічної успішності серед школярів, які залишаються актуальними досі.

Особливий акцент дослідниця робила на проблемах перевиховання, розвитку самостійного мислення в учнів, а також висвітлювала роль сім'ї у вихованні школярів. В роботах «Завдання сім'ї в навчанні дітей» (1957), «Сім'я і школа: на допомогу студентам» (1951), «Сім'я і школа: на допомогу вчителю» (1955), «Про естетичне виховання дітей та молоді» (1955) О. Паперної знаходимо практичні поради щодо виховання дітей, а також поради щодо заохочення учнів до навчання. Проте найбільш плідною сферою науково-дослідницької роботи Г. Паперної стала історико-педагогічна проблематика.

Попри специфіку історичної епохи та тиск радянської ідеології, О. Паперна вивчала праці І. Франка, аналізуючи питання виховання і освіти в національному контексті. Галина Олександрівна наголошувала на тому, що Іван Франко був не тільки письменником, а й улюбленим вчителем і провідником сучасної йому молоді, видатним діячем у царині народної просвіти. В 1946 році Г. Паперна опублікувала працю «Іван Франко про народну освіту», в якій дослідила педагогічні погляди великого Каменяря, які, на думку автора, ґрунтувалися на гуманістичному світогляді, демократичних прагненнях та національній свідомості. На основі аналізу праць видатного діяча, присвячених педагогіці («Середні школи в Галичині» (1884), «Педагогічні тумани» (1891), «Наші народні школи і їх потреби» (1890) та ін.), Г. Паперна проаналізувала змальований Франком образ народного вчителя, обґрунтувала його критику класичної педагогічної методики того часу, яка, за порівнянням Франка, зводилася до «середньовічної формалістики». Дослідниця вивчала також і художні

твори письменника, серед них «Гірчичне зерно», «Перехресні стежки» та збірник «Малий Мирон». У статті «Іван Франко про виховання дітей» (1956) Г. Паперна особливо підкреслила актуальність педагогічних ідей Каменяра щодо виховання та навчання дітей молодшого шкільного віку. На основі детального вивчення найвідоміших педагогічних творів видатного просвітителя дослідниця писала, що немає більш-менш значної проблеми в галузі науки і освіти, яку б не висвітлив І.Франко в своїх художніх чи публіцистичних творах, розв'язуючи питання з позицій національно-визвольної боротьби.

Наступним українським класиком, в якого вчилася Г. Паперна любові до власної педагогічної діяльності, став К. Ушинський. Аналізуючи наукову спадщину видатного педагога, зокрема праці «Педагогічна подорож по Швейцарії» та «Людина як предмет виховання», Галина Олександрівна всіляко підтримує його ідеї щодо народної освіти. У дітей треба виховувати почуття національної гордості, позбавлене шовінізму і національної обмеженості, поєднане з пошаною до інших народів. К. Ушинський найперше їй імпонував як прогресивний педагог-демократ, реформатор жіночої освіти.

Свого часу Г. Паперна стала піонером у вивченні ідей А. Макаренка в Галичині. У 1948 році вона у співавторстві з Ф. Науменком опублікувала монографію «Новатор радянської педагогіки», яка в той час користувалася неабиякою популярністю серед наукового загалу. До загалу найвідоміших макаренкознавчих досліджень Г. Паперної також увійшли «Стягнення і заохочення як метод виховання свідомої дисципліни у працях і в практиці А.С. Макаренка» (1949), «За творче використання педагогічного досвіду А. С. Макаренка в роботі шкіл–інтернатів» (1954) (у співавторстві з Ф. Науменком), «Проблеми естетики праці в педагогічній спадщині А.С. Макаренка» (1963) (у співавторстві з П.А.Котко), що дає право зараховувати дослідницю до числа видатних українських макаренкознавців.

Важко переоцінити науковий вклад Галини Олександрівни Паперної у розвиток педагогічної науки, адже її ідеї, які знайшли своє відображення у великій науковій спадщині, залишаються актуальними досі.

Марина Бойко (хімічний факультетр)

Науковий консультант – доц. Ковальчук Л.О.

ТУРНІРИ У ШКОЛІ: ПОГЛЯД ЗСЕРЕДИНИ

Турніри – розвивально–пізнавальна форма змагання школярів, за якої, крім фундаментальних знань з базового предмету, учні мають продемонструвати вміння

розв'язувати складні сучасні наукові проблеми та відстоювати свою думку в дискусії з іншими школярами, науковими співробітниками та викладачами ВНЗ (журі турніру). Фактично, турніри є яскравим прикладом застосування технології проблемного навчання.

Першим шкільним турніром в Україні був саме хімічний – у 1989 році. З цього часу значною мірою змінилося як і саме змагання, так і кількість його учасників. Так, у 2013 році у Всеукраїнському Турнірі юних хіміків (ТЮХ) брали участь 22 команди.

Головні цілі ТЮХ допомагають зрозуміти його роль у процесі навчання:

- залучення учнів до практичної наукової діяльності;
- навчання школярів нормам та стилю роботи у творчих колективах;
- посилення міжпредметних зв'язків;
- активізація позакласної роботи з хімії;
- створення умов для реалізації та розвитку творчих здібностей учнів;
- формування у школярів інтересу до хімії;
- пошук учнів, здатних використовувати знання з хімії та знаходити оригінальні технічні розв'язки;
- залучення провідних вчених, студентів, аспірантів до роботи з школярами;
- підвищення професійного рівня викладачів та вчителів.

Турніри суттєво відрізняються від інших видів учнівських змагань, вимагають спеціальної підготовки та значних затрат сил і часу. Проте, незважаючи на це, інтерес до них постійно зростає. Найвиразніша відмінність турнірів від інших змагань – командність. Тому саме тут учні вчаться працювати разом, що значно підвищує ефективність підготовки та робить цей процес цікавішим. Крім цього, школярі вчаться розробляти тактику та стратегію гри, будувати робочі стосунки в команді. Всі ці навички мають велику цінність у подальшому житті та майбутній професійній діяльності.

Найважчим у підготовці турніру є початок. Одразу виникає багато труднощів і запитань. Отож проаналізуємо основні етапи підготовки.

Першим етапом є формування команди, що може відбуватися двома шляхами: 1) за ініціативою вчителя; 2) за ініціативою самих учнів. У першому випадку вчитель має не тільки зібрати і організувати учнів, пояснити як проводиться турнір, але й мотивувати та зацікавити їх. Другий випадок вже передбачає наявність інтересу школярів до його підготовки. Важливо зорієнтувати учнів не на результат (перемогу в турнірі), а на процес його досягнення. Примусова участь не тільки не сприятиме досягненню поставлених цілей, а, навпаки, може спричинити зворотній результат.

Другим етапом є ознайомлення учасників із завданнями турніру. Вони відомі вже перед початком літніх канікул, тому можна провести декілька зустрічей ще перед їх початком з тим, щоб проаналізувати завдання, розподілити їх між учасниками турніру.

Типи завдань турніру розрізняють за різними ознаками. Зокрема, за змістом виокремлюють такі *групи завдань*: 1) реферативні; 2) експериментальні; 3) реальні наукові проблеми; 4) фантастичні.

Під час виконання *реферативних завдань* учням необхідно дослідити вже відоме питання, зазвичай, теоретичне, яке добре описане в літературі, сформулювати та представити свою думку у вигляді реферату. Як приклад наводимо реферативне завдання під назвою «Водневий зв'язок» (XX ТЮХ, Чернігів–2012):

«Тривалий час хіміки сперечаються про природу та властивості водневого зв'язку. Визначення цього поняття різноманітні і найостанніше з них стверджує, що водневий зв'язок повинен мати ознаки ковалентного. На чому ґрунтується таке твердження? Які особливості водневого зв'язку потребують постійного уточнення його визначення? Обговоріть подібності та відмінності водневого зв'язку й інших типів хімічного зв'язку, його вплив на хімічні властивості речовин».

Під час виконання *експериментальних завдань* учням необхідно запропонувати методику проведення певного експерименту, перевірити її дієвість і представити фото–звіт, або провести експеримент безпосередньо на турнірі. Прикладом є завдання на тему «Нейтралізація» (XIX ТЮХ, Черкаси–2011):

«Запропонуйте методику експерименту для визначення теплоти реакції нейтралізації в умовах шкільної лабораторії. Які чинники і як можуть вплинути на отриманий результат? Оцініть похибку експерименту. Яким чином і чому залежать отримані результати від використаних реагентів?»

При дослідженні *реальних наукових проблем* учням пропонуються актуальні наукові питання. Зазвичай така проблема описана в наукових літературних джерелах, але остаточна відповідь ще не сформована. Прикладом такої наукової проблеми є «Посилювач світла» (XXI ТЮХ, Полтава–2013):

«запропонуйте фізико–хімічну систему, яка б після опромінення монохроматичним світлом випромінювала світло з меншою довжиною хвилі».

Фантастичні завдання є особливим видом задач, в яких обговорюються абсолютно нереальні проблеми. Наприклад, досліджуючи тему «Життя» (XVIII ТЮХ, Вінниця–2010), учні виконували таке завдання:

«Обговоріть можливість зародження клітинних живих організмів в неводному середовищі. Які речовини і процеси можуть лежати в основі будови і життєдіяльності таких організмів?»

Під час підготовки кожен тип задач вимагає свого підходу. Для реферативних задач важливо підібрати правильну літературу та якісно її опрацювати, експериментальні звичайно цікаво перевірити, провівши дослід самостійно. Третій тип задач найбільш складний для виконання, адже вимагає розібратися з теоретичними основами проблеми, проаналізувавши значну кількість літератури, ознайомитися з оригінальними статтями (зазвичай, англомовних) і нарешті сформулювати розв'язок, який не обов'язково має повторювати існуючі версії, він може бути абсолютно новаторським. У такий спосіб учні фактично вперше знайомляться з первинною науковою літературою, вчать орієнтуватися в значній кількості інформації, виділяти головне, узагальнювати, отримують навички роботи з іншомовною літературою (англомовною, російськомовною). Фантастичні задачі так само часто включають етап пошуку інформації, але зазвичай її надзвичайно мало, або взагалі немає. Тому ці задачі учні розв'язують в основному з використанням власної фантазії та набутих раніше знань.

Отож, більшість задач не мають однозначного розв'язку, тому розвивають нешаблонне мислення, стимулюють пошук нестандартних підходів, здатність виходити за їх рамки. Підготовка до таких змагань виявляє та розвиває такі навички, як здатність аналізувати і швидко приймати рішення, командний «дух», впевненість у собі тощо.

Під час аналізу завдань учитель має скеровувати учнів, допомогти їм обрати правильний напрямок розв'язку, рекомендує літературу, в якій найкраще описані базові положення стосовно поставленої задачі. Учень самостійно має прийти до певного висновку, який потім можна обговорити та скорегувати разом.

Далі учні переходять до *етапу збору фактів* і ознайомлення з наявною літературою з певного питання. Робиться свого роду літературний огляд, за результатами якого будується план розв'язку, обирається модель та встановлюються рамки задачі. На цьому ж етапі корисно організовувати консультації з науковцями, які працюють в конкретних областях, що є надзвичайно цікаво для учнів. Вони спілкуються з реальними науковцями, з «перших уст» отримують інформацію, іноді навіть можуть спостерігати за роботою професіоналів.

Узагальнюючий етап передбачає адаптацію учнями отриманих знань і формування власного розв'язку, підготовку мультимедійної презентації.

Зауважимо, що готуючись до ТЮХ, учням потрібно не тільки розв'язати завдання, але й підготуватися до наступного етапу, представлення розв'язків. Часто це буває каменем спотикання для багатьох учнів. Тому вчитель повинен допомогти розібратися у правилах та

регламенті турніру, провести «тренувальні бої», на яких учні всередині команди у форматі «хімічного бою» обговорять власні розв'язки. Це корисно не тільки для виявлення проблем, неузгодженостей розв'язків, але й допомагає учням звикнути до турнірної системи.

Заключний етап передбачає представлення результатів роботи на оцінку іншим командам та членам журі, що формує в учнів навички лаконічно формулювати свої думки, аргументовано захищати свою позицію, вести полеміку та дискутувати. Учні дізнаються багато нового з розв'язків своїх опонентів, вчаться швидко орієнтуватися в новому матеріалі, одразу аналізувати його. Саме тут формується критичне мислення учнів, адже вимагається не тільки зрозуміти представлений розв'язок, але й опонувати його, тобто оцінити якість, вказати на недоліки, висловити свою думку (Григорович А.В. *Работа с одаренными учениками. Химические турниры.* – Х.: Основа, 2006. – 176 с.).

Колишні школярі, які пройшли «школу» турнірів, значною мірою відрізняються від своїх однолітків в першу чергу нестандартністю мислення. Такі учні вміють аргументовано висловлювати свою думку та відстоювати її.

Роль вчителя у всьому процесі підготовки дуже складна. Перш за все, саме він організовує процес підготовки, зорієнтовує учнів у виборі літератури та методів її пошуку, домовляється про консультації з науковцями. Вчитель має «вести» учнів у їх пошуку, але при цьому не нав'язувати своєї думки, дозволяє їм самостійно знаходити відповіді. Отже, кожна задача відкриває учням можливість зробити власне відкриття. Не варто забувати, що й сам учитель часто не знає розв'язку задачі, тому він вчиться та розвивається разом з учнями.

Як не дивно, учнівські змагання викликають значний інтерес у дорослих. І це не тільки вчителі, які безпосередньо керують роботою команди. Це провідні науковці, професори, викладачі ВНЗ, студенти, які не так давно брали участь у турнірах. Тому що турніри – це не просто змагання, це стиль мислення, стиль життя. Ставши один раз «турнірщиком», залишаєшся ним назавжди.

Марта Гавриляк (факультет прикладної математики та інформатики)

Наук. консультант – асист. Калагурка Х.І.

ЖИТТЯ І ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В. К. САВИНЦЯ

До числа видатних українських світил, які працювали з великим натхненням на освітній ниві відносимо педагога та науковця Василя Кириловича Савинця. Майбутній вчений народився 4 квітня 1918 року в селі Тулин на Житомирщині у селянській сім'ї. Після

закінчення місцевої семирічної школи та Житомирського механічного технікуму, у 1938 році продовжив навчання у Київському артилерійському училищі. Згодом брав активну участь у Другій світовій війні. З 1945 р. Василь Кирилович пов'язав своє життя із Галичиною. У 1955 році його було призначено старшим викладачем кафедри педагогіки і психології Львівського університету, а у 1963 році обрано доцентом.

У ті часи, коли В. К. Савинець виконував обов'язки завідувача кафедри педагогіки і психології (1965–1976), на кафедрі склався високопрофесійний колектив, орієнтований на вирішення актуальних проблем навчання і виховання учнівської та студентської молоді. У цей час кафедра була орієнтована здебільшого на вивчення спадщини А. Макаренка. За свої заслуги перед макаренкознавством він, а також його колеги-макаренкознавці Федір Науменко та Ольга Неровня у 1968 році були нагороджені відзнакою – медаллю А.С.Макаренка.

Власне з львівським періодом життя пов'язана і науково-педагогічна робота вченого. У 1961 році світ побачила найвідоміша робота педагога «Іван Франко і сучасна йому педагогічна думка в Галичині». Втім, найбільше уваги вчений приділяв дидактично-виховній проблематиці. Наукові зацікавлення дослідника найперше були зосереджені на вищій школі. Мета вищої школи, на його думку, виховати гармонійно розвинену, творчу та ініціативну особистість. У вихованні молоді, писав вчений, має значення все, але вирішальна роль належить педагогу. У статті «Психологічна культура викладача як фактор піднесення ефективності навчання та морального виховання студентів» Василь Кирилович обґрунтував вимоги до викладачів-лекторів. Добрий фахівець своєї справи, на думку В. Савинця, повинен продумувати зміст лекцій, вміти зосереджуватися на предметі і найперше завдяки емоційно-вольовій активності викликати стійкий інтерес у слухача, володіти ораторським мистецтвом та високою психологічною культурою.

В. Савинець був переконаний, що викладач – це не просто сухий інформатор, виконавець інструкцій, а полум'яний вихователь, покликаний мати на увазі усі нюанси сутності студента, розуміти його внутрішній світ, застосовувати психолого-педагогічний такт. Педагог, зазначав у своїх дослідженнях вчений, свого роду джерело, з якого студент задовольняє свою потребу у кваліфікованій допомозі, корисному спілкуванні, формує внутрішню позицію. Викладач має у своїх руках сильний інструмент впливу. Але такий вплив, за В. К. Савинцем, дієвий лише за умови його глибокої психолого-педагогічної і методичної підготовки, знання свого предмета, застосування різних методів викладання. Викладач виступає не просто механічним передавачем знань, а провідником облагороджуваних ідей. Завдання полягає не лише в накопиченні студентом знань, а

всесторонньому розвитку творчої особисті, у прищепленні умінь самостійно, організовано працювати і творчо зростати.

Важливою є роль педагога у стимулюванні студентів до самостійної наукової діяльності, яка найперше полягає у наступному:

- поштовхом до самостійної наукової роботи студента є лекції викладача, де ставляться актуальні наукові проблеми, що викликають інтерес, спонукають до пошуку шляхів їх вирішення;
- виявляє словом і прикладом власну захопленість процесом наукового дослідження, розкриває хід власного наукового міркування, чим і приваблює студента;
- знайомить з власними науковими дослідженнями, пов'язує їх з професійними інтересами студентів;
- сприяє досягненню студентами успіхів, підтримує їх, стимулює почуття морального задоволення, а також виявляє власний подив і захоплення;
- організовує наукові дискусії, вчить студентів відстоювати власну позицію, при цьому виявляючи довіру і взаєморозуміння, а також бере участь у спільному обговоренні наукових проблем;
- вчить студентів у процесі пошукової роботи відчувати світ та самого себе;
- виявляє позитивні риси, необхідні для наукової роботи.

7 жовтня 1983 року серце невтомного педагога, закоханого у свою справу, перестало битися.

Христина Гинда (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Равчина Т.В.

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Світові тенденції розвитку суспільства не можуть не впливати й на вітчизняну педагогічну освіту. «Професійний портрет» сучасного педагога значною мірою відрізняється від стандартів минулих десятиліть. Технологізація освіти поступово обмежує діяльність учителя до чітко регламентованих правил, визначених педагогічних прийомів організації навчально-виховного процесу.

Зазвичай «дидактичний набір» сучасного вчителя охоплює декілька методів та прийомів педагогічної дії. Водночас вчитель-практик постійно вирішує головне завдання – як побудувати педагогічну дію так, щоби учням було цікаво навчатися, і процес навчання

був результатом спільної праці вчителя й учнів, готував їх до подальшої самоосвіти. Уміння застосовувати головні методи організації навчально-виховного процесу в освітньому закладі вважалися достатньою основою професіоналізму педагога. Сьогодні школа потребує вчителя, зорієнтованого на професійну діяльність і спроможного захопити учнів гуманістичним потенціалом освітнього процесу. Пошук нових підходів до розвитку умінь організовувати майбутніми вчителями педагогічну діяльність у розвивальному освітньому середовищі, на нашу думку, є актуальним питанням сучасної педагогічної науки.

Значну увагу сучасні науковці звертають на формування режисерських умінь майбутнього вчителя, зокрема здатності бути режисером взаємодії педагога й учнів. Режисерські здібності як складову майстерності педагогічної діяльності вчителя здебільшого розглядають у контексті театральної педагогіки. Теоретичні засади зазначених умінь обґрунтовані в роботах К. С. Станіславського, В. І. Немировича-Данченка, П. М. Єршова, М. О. Кнебель, Б. Є. Захави тощо. Сучасні наукові дослідження засвідчують, що впродовж останніх років спостерігається процес взаємопроникнення театральних прийомів у педагогічну науку й діяльність і навпаки – педагогічних постулатів у театральне мистецтво. Як зазначає О. С. Булатова, поняття педагогічної режисури з'явилося у другій половині ХХ ст. у зв'язку з розширенням уявлень про функції педагога, усвідомленням місії «вчитель життя», необхідністю зробити мову «педагогічної дії» виразною і живою.

Водночас, варто зауважити, що існує й суттєва відмінність між режисурою театальною і педагогічною. У контексті театального мистецтва режисерська дія регламентується фактом творчої взаємодії декількох осіб – автора (сценариста), режисера й актора. Педагогічна ж режисура суттєво ускладнюється одноосібним чинником – учитель є автором, режисером і актором своєї дії.

Режисура, як педагогічний прийом знайшла відображення у дидактичних розробках сучасного уроку. Так, досліджуючи урок в умовах розвитку сучасної школи, М. М. Поташнік констатує, що, якщо учитель дотримується принципів особистісно зорієнтованої педагогіки, а не виконує лише бездушну трансляцію знань, то він зобов'язаний у будь-якій педагогічній ситуації уміло як актор розігравати ту роль, яку він у процесі створення уроку «написав» як сценарист і «поставив» як режисер. Схожою є наукова позиція О. П. Єршової та В. М. Булатова. Дослідники розглядають режисуру уроку з позиції ефективної організації спілкування і поведінки вчителя. Проте автори зазначають, що детально спланувати педагогічно доцільне спілкування неможливо. Але можливо проектувати зайнятість учнів на уроці так, щоб учитель паралельно міг аналізувати сильні та слабкі сторони як свої, так і своїх учнів.

У сучасних наукових дослідженнях суть педагогічної режисури тлумачать як розробку уроку у формі детальної партитури, що охоплює: умілу побудову логіки взаємодії учасників педагогічного процесу; організацію морального впливу на учнів; виокремлення головних за думкою і силою емоційного впливу епізодів уроку, їхню постановку; внутрішнє поєднання усієї палітри фарб уроку, усього калейдоскопу подій на ньому, усього спектру проявлених стосунків; планування і організацію темпоритму уроку, розкриття вузлових моментів уроку в часовому просторі.

Більшість учителів, використовуючи власний педагогічний досвід і напрацювання своїх колег, створюють неповторний стиль педагогічної дії. У сучасних педагогічних дослідженнях його описують як індивідуальний стиль педагогічної діяльності або авторську педагогічну систему. Але наведені педагогічні ініціативи все одно підсвідомо реалізуються засобами режисури педагогічної дії.

Узагальнюючи вище зазначене, доходимо висновків:

1. Стандартних методів, прийомів педагогічного недостатньо для підготовки учнів до життя в мінливому світі. Застосування елементів режисури в організації навчально-виховного процесу – вагома умова розкриття творчого потенціалу учнів.
2. Розвиток режисерського підходу, його поширення в межах педагогічної освіти дає змогу вивести якість вітчизняної педагогічної науки на новий рівень, використовувати як традиційні здобутки, так і сучасні напрацювання для вдосконалення системи освіти.
3. Головним режисером організації навчально-виховного процесу є педагог. Його ініціативність і творча спрямованість забезпечують виконання функцій режисера педагогічної діяльності.

Софія Гретченко (філософський факультет)

Наук. консультант – доц. Караманов О. В.

РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІКИ ЕВРИСТИКИ

Ефективне мислення, яке передбачає інтеграцію логічних операцій (аналізу, синтезу, абстрагування тощо), творчих актів та мотиваційних стимулів (емоційно-вольова регуляція інтелектуальної активності), є основним козирем сучасної особистості, ключем до її успіху не тільки у сфері професійної самореалізації, але й особистісній, комунікативній та інших. Спосіб продуктивного мислення формує глибоку світоглядну картину людини, її

гармонійний образ-Я, позитивну спрямованість на успіх, визначає допінг-стратегії для долаття труднощів і стресів та моделює суб'єктивно-благополучні стратегії лайфменеджменту.

Виходячи з необхідності застосування ефективного мислення у найрізноманітніших галузях людської діяльності, ми торкаємося питання тренінгові-психологічного супроводу класичної освітньої системи. На цьому підґрунті виникає потреба навчати дітей змалечку мислити продуктивно, чим займається педагогіка евристики – сфера, що утворилася на межі трьох наук: когнітивної психології, науки про мислення (логіки, евристики) та власне педагогіки.

Головною метою педагогіки евристики (або дидактичної евристики) є освіта людей, здатних до створення не тільки особистісно, а й суспільно значущих продуктів діяльності, які вміють знаходити продуктивні рішення багаторівневих проблем, що виникають у світі, який безупинно змінюється. На думку дослідника цієї галузі В.Лукаша, вона повинна бути спрямована на формування такої стратегії мислення, яка дозволяє отримувати якісно-нові високі результати, на зразок тих, яких досягають талановиті вчені при інтуїтивному осяянні (інсайті). При евристичному навчанні відбувається конструювання учнем власного сенсу, цілей і змісту процесу власного розвитку і пізнавально-творчої діяльності. Педагогіка евристики послуговується такими методами і прийомами, як «мозкові атаки» А.Осборна, або «мозковий штурм»; масові «мозкові атаки» Дж.Філіпса; зворотну «мозкову атаку», «нараду піратів», «колективний записник» Дж.Хейфіля; письмову «мозкову атаку», синектику В.Гордона; діалог Дон Кіхота і Санчо Панси, індивідуальну «мозкову атаку», «монолог винахідника», список контрольних запитань Г.Ейдрарта; самопізнання, самовиховання, алгоритм розв'язування винахідницьких задач (АРВЗ) Г.Альшулера; морфологічний аналіз та синтез Ф.Цвіка; матриці варіантів А.Моя; інтегральний метод метра І.Бувена; організуючі поняття Ф.Хайзена; ступеневий підхід А.Фрейзера; семикратний пошук Г.Буша; каталог Ф.Кунца; інверсологію А.Есаулова; евристичний сократівський діалог; гіпотетичний евристичний діалог Платона, методика «Перетворюючого мислення», методика «Примусового зв'язку», методика «Якби я був (ла)», стратегії творчого пошуку «Альпініст», «Порядок у хаосі, або квадратики», «Збирання грибів» тощо.

Для гармонійного всестороннього розвитку особистості, концептуального пізнання світу та продукування креативних вирішень актуальних проблем необхідна інтеграція цих методів з психологічними техніками соціально-активного навчання, прийомами індивідуальної мотивації, моделями НЛП, психологічними прийомами урахування індивідуально-типологічних особливостей учнів і впровадження їх як супроводу навчальної

діяльності. Таким чином, у контексті педагогіки евристики доцільною є розробка тренінгу ефективного (творчо-аналітичного) мислення як активітету учнів.

Розвиток аналітичних умінь є одним з напрямків формування ефективного мислення, оскільки процес аналізу входить до логічних мисленнєвих операцій. Актуально розглядати питання розвитку аналітичних умінь, орієнтуючись саме на період молодшої школи, тому що, по-перше, в цей час відбувається перехід від предметно-образного мислення до абстрактного, по-друге, за теорією когнітивного розвитку Піаже, молодший шкільний вік є періодом конкретно-операційного інтелекту, під час якого формується база для формальних логічних операцій, характерних підліткам, які є каркасом способу мислення особистості.

На основі узагальнення теоретичних підходів до аналітичних умінь можемо їх класифікувати на 8 видів за ознакою їхньої предметної спрямованості:

- перцептивно-аналітичні (спрямовані на розчленування візуальних, аудіальних, кінестетичних чи інших чуттєвих образів, звучання слів, процесу руху, музики, творів мистецтва тощо),
- вербально-аналітичні (охоплює семантичний, морфологічний, синтаксичний, лексичний тощо аналіз тексту),
- когнітивно-аналітичні (аналіз ситуації, дії-вчинку, причинно-наслідкових зв'язків, основ для класифікації, істотних ознак, символів тощо),
- прогностично-аналітичні (аналіз тенденцій, закономірностей, створення можливих варіантів виходу з ситуації),
- емоційно-аналітичні (аналіз емоційних станів, реакцій, почуттів і переживань у собі та в інших людях, а також диференціація їхніх емоційно-поведінкових проявів)
- соціально-аналітичні (аналіз трансакцій та інтеракцій, комунікативного акту),
- рефлексивно аналітичні (розуміння та пізнання людиною себе: поведінки, дій і вчинків, психічних станів, почуттів, здібностей, характеру та інших властивостей своєї особистості),
- метакогнітивно-аналітичні (аналіз способів мислення, прийняття рішень, а також перцептивних, когнітивних, інтелектуальних та епістемологічних стилів пізнавальної діяльності людини).

До кожного з видів аналітичних умінь ми підібрали розвивальні вправи різної складності (відповідної до вікових норм), що дає можливість реалізувати модель розвитку аналітичних вмінь молодших школярів у формі тренінгу.

Перспективою подальшого дослідження є, по-перше, апробація моделі розвитку аналітичних умінь за восьма факторами у молодших школярів з можливістю подальшої реалізації проекту щодо введення евристично-тренінгових занять як позаурочних активітетів

учнів, по-друге, можливість ускладнення стимульного матеріалу вправ до кожного з видів аналітичних умінь з метою застосування їх як розвивально-мисленневих технік для ширших різновікових цільових аудиторій (підлітків, юнаків, пенсіонерів тощо) у різних сферах навчальної та професійної діяльності (психоаналіз, бізнес аналітика, інженерний аналіз, соціально-демографічний, маркетинговий аналіз).

Марта Гриновець (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Равчина Т.В.

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Головним підґрунтям теорії та практики сучасного процесу навчання та виховання є *гуманістична педагогіка*, що базується на концепції особистісно зорієнтованого підходу до освіти. Як відомо, провідною ідеєю гуманізму є визнання людини найбільшою соціальною цінністю, а тому вагомими вимогами до навчально-виховного процесу є вияв педагогом поваги до гідності та розуму особистості молодшої людини, створення необхідних умов для її повноцінного розвитку, фізичного та духовного життя. Відомий гуманіст-просвітитель свого часу, Григорій Сковорода запропонував низку ідей, що співзвучні з проблемами сучасної педагогіки. Тому дослідження педагогічної спадщини Сковороди, що залишаються актуальними сьогодні, дають змогу повернутися до джерел української педагогіки, переосмислити просвітянські погляди філософа з огляду сучасності, збагатити власний життєвий та педагогічний досвід ідеями організації навчально-виховного процесу, які були запропоновані видатним учителем.

Про Григорія Сковороду, його філософську та просвітницьку діяльність, роль у становленні української культури, зокрема літератури та філософії написано багато наукових праць (Д. Чижевського, Д. Багалія, В. Зеньковського, І. Мірчука, В. Ерна), десятки статей (І.В.Іванько, В. Поліщука, Л. Прокопенко, М. Євтуха, В. Омеляненка). Кожен із дослідників філософа пропонує власне трактування значення мислителя у контексті української культури. Однак незважаючи на розбіжності трактування, які можемо зустріти у дослідженнях, великий внесок Григорія Сковороди в українську культуру є незаперечним фактом. Розглянемо вплив Сковороди на формування української педагогіки.

Як відомо з біографії філософа, свою педагогічну діяльність він розпочав 1752 року як викладач поезії у Переяславському колегіумі. Однак вільнодумні погляди філософа не

знайшли симпатії серед духовенства і стали причиною доволі швидкого звільнення. Після цього він влаштувався на роботу домашнього вчителя до заможного поміщика С. Томари, а з 1759 по 1769 р. Григорій Савич працює викладачем у Харківському колегіумі, ведучи курси грецької мови, поезики, синтаксису та курс християнської етики. Проте оскільки він виконував педагогічну діяльність на принципово нових засадах, які не викликали симпатії з боку духовенства, то був звільнений і з Харківського колегіуму. Після звільнення Григорій Савич без будь-якої матеріальної винагороди, цілком добровільно займається з найкращими студентами Харківського колегіуму у позаурочний час. Пізніше він вирушає у мандри Лівобережною Україною, навчаючи простий український народ.

Педагогічні погляди Григорія Сковороди, що характеризуються такими принципами, як гуманізм, антропологізм, народність та природовідповідність, увібрали провідні концептуальні ідеї прогресивної педагогіки. Вони розкриваються у таких творах Сковороди, як “Благородний Єродій”, віршах “Убогий жаворонок” та відомій збірці поезій “Сад божественних пісень”.

Будучи сучасником провідних західних мислителів – Жан-Жака Руссо, Дені Дідро та Готгольда Лессінга Сковорода перейнявся тогочасними ідеями просвітництва – вірою у великий потенціал людського розуму та торжество правди й справедливості. Він повстає проти сил соціального поневолення людини і насамперед проти влади речей, багатства, здирства, користолюбства, наруги над вільним потягом людини до відповідної їй нахилам, «сродної» праці. У своїй творчості Г. Сковорода розкрив соціальний протест трудящого селянства проти поневолення, гнівний моральний осуд трудящими глутайства, здирства, панства, появи первісного капіталістичного нагромадження і кріпосницьких відносин.

Світоглядні переконання Сковороди великою мірою послужили джерелом та підґрунтям його педагогічних поглядів, які формувалися на основі етичних та соціальних переконань мислителя, визрівали під впливом активної самоосвіти, віянь Просвітництва та відомих мислителів античної культури, яку пізнавав філософ.

Відомо, що дійсність філософ ділив на три гармонійно взаємопов’язані світи: макрокосм – матеріальний світ природи, реальних речей та явищ; мікркосм – так званий малий світ, внутрішній світ людини; та символічний світ – Біблія. Символічний світ у філософії Сковороди існує всюди, в той час як макрокосм та мікркосм взаємодіють між собою. Звідси і сократівська ідея “пізнання самого себе”, яка є однією із ключових у філософії Сковороди. Отже згідно з антропологічними ідеями Г. Сковороди людина є головною світоглядною категорією у філософії мислителя. Виходячи з поняття “людина” Сковорода розробляє систему уявлень про суспільство, природу тощо.

Для того щоб змінити суспільство чи чинний недемократичний порядок у ньому, кожна людина повинна пізнати себе – наблизитись до істини. Однак у переконанні українського Сократа пізнання не повинно бути егоїстичним самозаглибленням, що перетворюється у нарцисизм та самозвеличення. Самопізнання здійснюється у серці людини, праці та гармонії зі світом.

Природовідповідність – це ще одна ключова ідея педагогічних концепцій філософа. Її, як педагогічний принцип, окрім Сковороди розвивали А. Коменський та Ж.-Ж. Руссо, який, ідеалізуючи дитячу природу, радив уже в ранньому віці ізолювати дитину від шкідливості міського середовища аби серед природи готувати її до майбутнього життя.

На відміну від Коменського, Руссо та інших попередників, які пропагували ідею природовідповідності, Сковорода запропонував ідею природовідповідного виховання, «сродної праці». Український філософ стверджував, що природні задатки людей різняться між собою, однак кожна людина цілком здатна досягти успіху та розвинути свої вроджені здібності працюючи у царині, яка їй подобається, до якої в цієї людини є природній дар.

Сковорода виокремлював «спорідненість» як основу виховання щасливої і суспільно значущої людини. Думки про те, що виховання «истѣкает от природы», а природа є найкращою вчителькою, яка вимагає тільки того, щоб не заважали їй виявитись, і що вихователь та вихованець повинні йти їй назустріч, визначають домінанту педагогічних міркувань Сковороди. Великого значення у пізнанні природи людини та у визначенні нею свого місця в житті філософ надає практиці, вправам, функція яких полягає в тому, щоб приводити в довершеність природні задатки. Мислитель вважав, що головним завданням педагога є уміння побачити та допомогти удосконалити природні здібності людини. Розумовий розвиток людини, як вважав Сковорода, є необхідним для пізнання навколишнього світу та самої себе. А доля суспільства залежить від вдалого вибору кожним його членом діяльності у відповідності до природних задатків та покликання.

Принцип народності виховання також притаманний філософії Г. Сковороди. Цей принцип полягає в тому, що освіта, як стверджував український мислитель, повинна служити народу, забезпечити його щастя та добробут. Сковорода наполягав на навчанні усіх дітей незалежно від їх соціального статусу. Він вірив у силу знань, у те, що освіта здатна виховати демократичне суспільство та змінити кріпосницьку систему, що існувала тоді, у мирний та неагресивний спосіб.

Те, що Сковорода майже в кожному з своїх творів посилається на мудрість українських, російських, латинських прислів'їв, засвідчує не лише його добре знання фольклору, а й те, що своє філософське вчення він прагне обґрунтувати відповідно до здорового глузду народу, його величезного духовно-практичного досвіду. Для Сковороди

ідеал вихованця – це скромна людина, наділена такими рисами, як щирість, справедливість, чистота та благородність духа, вдячність, життєрадісність, працьовитість та великодушність. Саме ці риси великий український філософ закликав знаходити та плекати. Г. Сковорода вважав ці риси природно властивими кожній дитині, однак не всі пізнають їх у собі.

Запорукою доброго виховання повинні бути розумні настанови, викорінення поганих звичок. Мислитель рекомендував такі методи виховання, як бесіда, приклад, порада тощо. Вважав, що навчаючи учнів, треба привчати їх аналізувати власні вчинки, пропонувати свої поради та настанови.

Визначальним у розвитку моральної поведінки вихованців Сковорода вважав формування звичок високоморальної поведінки молоді, а метою виховання Сковорода вважав формування чуйної людини, яка мислить і наділена силою духу та думки. Силу духу, на думку Сковороди, дає людині наука. Результатом морального виховання повинна бути особистість, що постійно прагне самовдосконалюватися.

Марія Демко (філологічний факультет)

Наук. консультант – доц. Біляковська О.О.

КОСТЯНТИН УШИНСЬКИЙ **ПРО ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ**

Мова – найживіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі і майбутні покоління народу в одне велике, історичне живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєвість народу, а є якраз саме цим життям. Будучи найповнішим і найвірнішим літописом свого духовного, багатовікового життя народу, мова в той же час є найбільшим народним наставником, який навчав народ тоді, коли не було ще ні книг, ні шкіл, і продовжує навчати його до кінця народної історії. Засвоюючи рідну мову легко й без великих зусиль, кожне нове покоління засвоює в той же час плоди думки й почуття тисячі поколінь, що передували йому... Усе, що бачили, усе, чого зазнали, усе, що пережили та передумали ці незчисленні покоління предків, передається легко й без великих зусиль дитині, яка тільки-но відкриває очі на світ божий, і дитина, навчившись рідної мови, вступає вже в життя з безмежними силами.

Мова створена народом, розвиває в духові дитини здібність, яка створює в людині слово і яка відрізняє людину від тварини: розвиває дух...

Водночас, як зазначає видатний педагог К. Ушинський, «цей незвичайний педагог – рідна мова – не тільки навчає багато чого, а й навчає напрочуд легко, за якимсь недосяжно полегшеним методом... Засвоюючи рідну мову дитина засвоює не тільки самі слова, їх сполучення та видозміни, а безліч понять, поглядів на речі, велику кількість думок, почуттів, художніх образів, логіку й філософію мови, – і засвоює легко й швидко, за два – три роки, стільки, що й половини того не може засвоїти за двадцять років старанного й методичного навчання. Такий цей великий народний педагог – рідне слово!»

«Рідне слово є основою будь-якого розумового розвитку й скарбницею всіх знань; з нього починається будь-яке розуміння, через нього проходить і до нього повертається».

К. Ушинський відзначав, що «навчання дітей вітчизняної мови має три мети: *по-перше*, розвинути в дітей ту природжену душевну здібність, яку називають даром слова; *по-друге*, ввести дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови і, *по-третє*, добитися, щоб діти засвоїли логіку цієї мови, тобто її граматичні закони в їх логічній системі».

Біль і тривога за українською мовою, за її подальшою долею простежується у багатьох творах К. Ушинського. Так, у статті «Рідне слово», розкриваючи виховне й освітнє значення рідної мови, він писав: «Коли зникає народна мова, – народу нема більше!... Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ. І нема насильства більш нестерпного, як те, що хоче відняти в народу спадщину, створену незчисленими поколіннями його віджилих предків. Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову, і він ніколи більше вже не створить її; нову батьківщину, навіть, може створити народ, але мови – ніколи: вимерла мова в устах народу – вимер і народ...»

Дитина входить у духовне життя навколишніх людей лише за допомогою рідної мови, навпаки, світ, що оточує дитину, відбивається в ній своєю духовною стороною тільки через посередництва того ж середовища – рідної мови. К. Ушинський наголошував на центральне значення рідної мови не тільки в початковому навчанні, а й у середніх навчальних закладах; але хороша чи погана підготовка з рідної мови у початковому навчанні визначає все подальше навчання дитини, формування її особистості на все життя.

За переконанням К. Ушинського, саме викладач рідної мови і словесності зобов'язаний оглядати всі знання, що здобувають діти, і приводити їх у струнку, логічну систему, бо рідне слово є саме той одяг, у який має прибратися всяке знання, щоб стати справжньою власністю людської свідомості.

ІДЕЯ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Реалізація гуманістичної ідеї у процесі виховання пронизує всю теорію й практику В. О. Сухомлинського як педагога. Гуманізм педагогічної системи Сухомлинського ґрунтується на положенні про самоцінність людини, її праві на свободу і гідність як неповторної індивідуальності. Одна з найважливіших гуманістичних ідей, що пронизують педагогічну систему Сухомлинського, полягає в запереченні, неприпустимості будь-якого насильства над дитиною, визнанні педагогом права учня бути суб'єктом власної активності, навчально-виховного процесу, рівноправним разом з ним його учасником, хоча і виконавцем інших обов'язків.

На підставі глибокого вивчення спадщини В.О.Сухомлинського його принцип гуманізму можна уявити як струнку систему, що охоплює систему блоків, кожен з яких – це *вимоги до педагогічної діяльності вчителя*:

- Систематичне піклування про всебічний розвиток особистості учня.
- Любов до учнів і кожної окремої особистості.
- Повага до вихованців, здатність бачити в кожному з них особистість.
- Віра в учня як запорука педагогічного успіху.
- Глибоке знання особистості вихованця.
- Розуміння, вияв педагогічної емпатії до особистості учня.
- Бережливе ставлення до духовного світу і природи вихованця.
- Розвиток у школярів почуття власної гідності.
- Привчання вихованців піклуватися про інших людей.
- Бути другом, мудрим радником учня.

Василь Олександрович Сухомлинський закликав і вчив педагогів створювати організовану, побудовану на принципах гуманізму систему впливів на вихованців, яка сприяє всебічному розвитку особистості. Він вважав, що педагогічний ефект кожного впливу на учнів залежить від того, наскільки продумані, цілеспрямовані, результативні інші засоби впливу. Методика гуманістичного виховання Василя Сухомлинського є системою органічно поєднаних різноманітних методів, прийомів впливу на вихованців, реалізувати які можна засобами майстерного спілкування вчителя з учнями. У Павлівській середній школі, яку ще за життя педагога (1948–1970 рр.) називали школою-лабораторією педагогічної думки і

практики навчання, виховання, поступово формувалася й розвивалася струнка методика гуманістичного виховання, що охоплює найголовніші методи:

- *Виховання словом:* роз'яснення вчителем моральних понять, цінностей, норм, правил гуманної поведінки; етичні бесіди; навіювання; переконання, роздуми; створення казкових образів гуманної поведінки й взаємин тощо.
- *Виховання прикладом:* подання вчителем зразків ставлення до людей, навколишнього світу, природи, України, людства.
- *Організації діяльності і формування досвіду гуманної поведінки дітей:* вправлення учнів у добрих справах; організацію спеціальних педагогічних ситуацій; доручення; організацію творчої, суспільно корисної діяльності; створення ситуацій успіху тощо.
- *Стимулювання й оцінювання вчинків, поведінки, діяльності:* похвалу, заохочення, стимули, осуд, недовіру, нагляд, заборону, обмеження, моральну підтримку та інші.
- *Стимулювання учнів до самовиховання, саморозвитку* як вершину, мету виховання.

Одну з мудрих педагогічних статей Сухомлинський назвав «Не бійтесь бути ласкавими». У ній він з болем зазначав, що дуже часто в сім'ї та школі звучить неласкаве, байдуже, часом грубе слово, що раниць душу дитини, робить її байдужою до будь-якого прояву людяності. Підвищений тон голосу у спілкуванні з дітьми створює нервову напругу, виснажує нерви. Діти можуть звикнути до цього. Тоді у дитини притупляються почуття, зникає сердечна чутливість, а сам педагог назавжди втрачає ті найважливіші відтінки голосу, тони, півтони емоційної чуттєвості, які саме і роблять людину Людиною.

В. Сухомлинський обґрунтував принципи гуманістичної педагогічної діяльності:

- Пізнання багатогранності вихованця.
- Віри в неповторність і талановитість особистості.
- Визнання природного оптимізму учня.
- Обережного звернення до душі й розуму вихованця.
- Захисту багатства людської природи в дитячій душі.
- Виховання в учнів самоповаги.
- Утвердження краси в природі і в людині.

Для сучасного педагога мають велику цінність методичні поради В. Сухомлинського щодо шляхів виховання гуманістичної культури дітей, підлітків, практичної естетичної роботи з учнями, формування духовного світу людини. Ідеалом учителя сучасної школи повинен бути той взірець вихователя, яким був сам В. Сухомлинський і якого він бачив у своїх мріях. Головними рисами такого вихователя – гуманіста є:

1. Мудрі любов і влада педагога над розумом і душею дитини.
2. Багатство думки, висока загальна культура.
3. Спільні з дитиною погляди на життя, людину як найвищу цінність.
4. Здатність зцілення душевних ран дитини.
5. Ніжне, ласкаве ставлення до дитини.

Як писав В. Сухомлинський, вчительська професія – це людинознавство, постійне проникнення у складний духовний світ людини. Чудова риса – постійно відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення – складає підвалини, що живлять покликання вчителя до педагогічної праці. У творчій спадщині В. Сухомлинського виокремлюємо педагогічні умови виховання гуманістичних цінностей школярів:

- відповідність навчально-виховної практики засадам особистісно зорієнтованої гуманістичної моделі етичного виховання;
- стимулювання ініціативи всіх суб'єктів навчально-виховного процесу;
- організація різнобічної життєдіяльності молоді людини для вияву нею життєтворчості, суб'єктної активності вищого порядку;
- забезпечення успіху молодій людині в освоєнні гуманістичних цінностей, її самостверженні, надання їй захисту й підтримки;
- створення ситуацій різноманітних позитивних емоційних переживань особистості учня в предметно-практичній, комунікативній діяльності, спрямованій на його суспільне й особистісне самовизначення, інтелектуально-моральний розвиток;
- проведення моніторингу змін індивідуальних рис вихованців;
- сприяння вихованцям у набутті позитивного суб'єктного досвіду, досвіду самовизначення, творчості, комунікації як кооперації;
- поєднання розумного утилітаризму і морально-духовних устремлінь учнів;
- утвердження позиції школяра як рівноправного учасника навчально-виховного процесу, створення неформального, доброзичливого мікроклімату, розвиток позитивної установки учнів на кожную особистість;
- стимулювання інтересу педагогів до оволодіння гуманістичними технологіями, спрямованими на забезпечення єдності виховання й життя вихованців.

Окреслимо гуманістичні поради-заповіді В.О. Сухомлинського педагогам-практикам на підставі аналізу його творів:

- Виховання лише тоді стає реальною силою, коли воно ґрунтується на знанні дитини та вірі в її здібності.
- Учні повинні приносити зі школи радість; жодна дитина не повинна відчувати, що вона невдаха або нездібна.

- Без здійснення надій особистості не можна уявити собі правильного виховання учнів.
- Без заохочення неможливе просування вперед. Покарання – не сила, а слабкість вихователя. Сила в свідомості кожної особистості, а не в страху. Вчитель не повинен допускати окрик. “Сильні” засоби засвідчують його безсилля.
- Важким дітям, не вистачає головного – турботи, ласки, доброти. Дайте їм це – і вони перестануть бути важкими.
- Якщо вчитель хоче, щоб дитина була чесною, йому не варто закривати на замок те, що для неї є привабливим.
- Чим би не вабив дітей вогник, яким є для них учитель, у цій привабливій силі завжди є найголовніше – єдність духовного життя вчителів і учнів.
- Вчителеві потрібно у сто разів більше знати ніж він сповіщає учням. Поганий вчитель підносить істину, хороший вчить її знаходити.
- Чим більше знатимуть учні про те, що не передбачено програмою, тим цікавішою стане для них ця наука.
- Творча праця педагога, захоплення улюбленою справою – це найвірніший шлях до серця дитини. Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують цінності: культ Батьківщини, культ людини, культ книги і культ рідного слова.

Отож, гуманістичні ідеї педагогічної системи Сухомлинського спрямовані на визнання самоцінності вихованців, їхньої неповторної індивідуальності, забезпечення умов для задоволення їхніх прав на свободу й гідність.

Тетяна Закала (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Яремчук Н.Я.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Однією із головних умов навчання іноземної мови, є створення іншомовного середовища, яке б передавало не тільки еталонні комунікативні мовні конструкції, а й традиції, цінності, культуру її носіїв. Адже володіти мовою, це не тільки розмовляти нею, а й думати тими життєвими категоріями, які є стереотипними для певної іншомовної спільноти. Пошук шляхів реалізації цієї умови був завжди актуальним у площині методики викладання англійської мови. Проте сьогодні вимагає ґрунтовних змін, що спричинює низка обставин.

Зокрема, резерв «книжної освіти», тобто використання «рецептурних підручників», які пропонують «суху, застарілу інформацію», на основі якої слід вивчати мову, себе вичерпав та втратив свою провідну позицію у сфері навчання. Відповідно, засоби навчання, які традиційно використовувались на уроках англійської мови, як наочність – ілюстрації до тексту, фотографії, репродукції, а також звукозаписи, є недостатніми для оптимізації процесу навчання. Вагомою альтернативою до цього стали результати розвитку інформаційних технологій, зокрема відеоматеріали.

До відеоматеріалів, як екранно-звукових чи аудіовізуальних технічних засобів навчання, відносимо відеофільми та відеозаписи. Відповідно до віку та пізнавальних інтересів учнів відеотека може бути представлена таким чином:

- 1) анімація (мультиплікація);
- 2) фільми (навчальні, документальні, художні);
- 3) фрагменти новин та телепередач;
- 4) реклама;
- 5) музичні кліпи.

Переваги та недоліки відеоматеріалів подає також наступна класифікація:

1) програми, які транслюються в прямому ефірі по телебаченню. Недоліком такого виду відеоматеріалу є надмірна складність мови, спричинена використанням різних акцентів та професійної лексики;

2) відеозапис призначений для багаторазово перегляду (фільми, мультфільми тощо). Специфікою даного виду є природна ситуативність подій та мови, яка сприяє ознайомленню учнів із реальними обставинами вживання мови;

3) навчальні відеоматеріали, які спеціально призначені для вивчення мови, і характеризуються вживанням правильно побудованих мовленнєвих конструкцій та створенням штучних ситуацій.

Поєднуючи зорові та звукові образи у типових обставинах, відеоматеріали забезпечують отримання значно більше навчальної інформації за одиницю часу, ніж інші технічні засоби навчання. Ця перевага надає різноманітні дидактичні можливості їх застосування.

Ефективною передумовою для реалізації процесу навчання є стимуляційно-мотиваційна навчально-пізнавальна діяльність учнів. Тому запорукою успіху в навчанні іноземної мови є висока мотивація учнів. Відеоматеріали можуть забезпечити формування як безпосередньо–спонукальних мотивів, які базуються на емоційних проявах особистості (яскравість, новизна, цікавість, зовнішні привабливі атрибути), так, інтелектуально–спонукальних мотивів, які пов'язані із одержанням задоволення від самого процесу пізнання

(інтерес до знань, допитливість, спроба розширити свій культурний рівень). Це підтверджують дослідження О. Дзинди, у яких стверджується, що використання відеофільмів на уроках іноземної мови передбачає два види мотивації: самомотивація, коли цікавий сюжет фільму; мотивація, яка досягається тим, що учень розуміє мову фільму. Саме остання мотивація приносить задоволення і надає віру у свої сили і бажання до подальшого вдосконалення.

Результати проведеного нами анкетування серед студентів IV курсу факультету іноземної мови (Спеціальність «Англійська мова»), підтвердили ці твердження. На запитання «Чи часто використовували Ваші вчителі на уроках англійської мови відеоматеріали?» Відповідь «дуже часто» була присутня у 43 % респондентів, «інколи» – 43 %, «ніколи» 14 %. Слід зауважити, що серед них 29 % студентів навчались у школах із поглибленим вивченням англійської мови.

На запитання «Які саме відеоматеріали використовували Ваші вчителі на уроках англійської мови?» а) анімація (мультиплікація); б) фільми (навчальні, документальні, художні); в) фрагменти новин та телепередач; г) реклама; д) музичні кліпи; е) інше (вказіть варіант), відповіді були наступні: 83% – дивилися фільми різного жанру на уроках англійської мови тоді як 17% переглядали фрагменти новин та телепередач.

Запитання «Які із цих відео матеріалів Вам найбільше запам'ятались? Чому?» отримало наступні варіанти відповідей: «Відео на тему «Світовий мир», «Фільм «Королева Вікторія» про величний період в історії англійського королівства», «Актуальні всесвітні новини».

Проте найкращі відеоматеріали не забезпечать педагогічної ефективності, якщо вони не стануть засобом діяльності вчителя. Вміле перетворення відеоматеріалу вчителем на зовнішній фактор («стимулятор»), сприяє безпосередньому впливу на активну спрямованість особистостей учнів, що проявляється у їхній діяльності, спілкуванні та поведінці.

Відповідно до процесу навчання застосування відноматеріалів має свої методичні особливості. Розглянемо, процес організації формування навичок і вмінь в усному мовленні який, на думку І. Комкова, синхронно може і повинен поєднуватись із застосуванням відеоматеріалів. Це пояснюється тим, що характерною особливістю аудіовізуальних матеріалів є поєднання можливостей аудіальних і аудіовізуальних технічних засобів, де зоровий ряд показує про що говорити, а звуковий ряд – як говорити. Цей процес включає чотири методичні етапи.

Метою підготовчого етапу (до перегляду відеоматеріалу) є зняття лексико-граматичних і лінгвістичних труднощів. Цей етап роботи завершується лінгводидактичних

тестами і установчими питаннями на контроль розуміння звукового ряду шляхом відповідей на питання після перегляду.

Другий етап (перегляд відеоматеріалу повністю, перегляд без звуку, прослуховування без зображення) супроводжується численними різноманітними тестами на розуміння, говоріння. «Клоуз» – тести, озвучування фрагментів, контроль-навчальні вправи на «догравання», «реконструкцію», «режисуру» тощо.

На третьому етапі учень програє епізоди відеоматеріалу, намагаючись наслідувати акторів – носіїв мови.

Четвертий етап – творче використання накопиченого мовного досвіду – найважливіший, оскільки передбачає активну комунікативну діяльність учнів (рольові оцінки, дискусії, власний сценарій і режисура, продовження епізоду).

Отже, застосування відеоматеріалів у поєднанні із різноманітними методичними прийомами є вагомим доповненням навчального процесу. У нашому анкетуванні ми також звернулись до цих аспектів, запитавши: «Як Ваші вчителі використовували відеоматеріали на уроках англійської мови?» а) проводили відеоуроки; б) використовували відеоматеріали лише для прослуховування; в) поєднували відеоматеріали із різними вправами (наприклад, ідентифікація нових слів у сюжетній лінії тощо); г) інше.

Отримані відповіді мали такі результати: 100% респондентів відповіли, що їхні вчителі використовували відеоматеріали в поєднанні з різними вправами.

Таким чином, вважаємо, що відеоматеріали є необхідним засобом навчання, а ефективність використання якого на уроках англійської мови залежить від:

- відповідності змісту матеріалу віку, інтересів та рівня знань учнів;
- відповідності меті уроку та його змістового компоненту;
- методично правильного застосування вчителем відеоматеріалу;
- наявності відповідних аудиторних умов та відеотеки.

Святослав Зюзін (географічний факультет)

Наук.консультант – доц. Герцюк Д.Д.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Сучасною світовою тенденцією є прагнення до деінституалізації та соціального інтегрування осіб з особливостями психофізичного розвитку. Формується нова культурна й освітня норма – повага до людей фізично та інтелектуально неповносправних.

Ратифікувавши основні міжнародні правові документи (Декларації ООН про Права Людини, про права інвалідів, Конвенцію ООН про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема на здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами. Втім, на сьогодні в Україні спостерігається парадоксальна, але достатньо типова для трансформаційного періоду ситуація, що характеризується, з одного боку, наявністю законодавства, яке декларує права дітей з особливими освітніми потребами на розвиток, здобуття освіти, соціальне інтегрування («Конституція України», Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів України» та ін.), з іншого – відсутністю досконалих практичних механізмів їх реалізації.

Визнання прав таких дітей, їхніх інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Тому важливого значення набуває *інклюзивне навчання*, що передбачає спільне перебування дітей із порушеннями психофізичного розвитку з їх здоровими однолітками.

При визначенні сутності інклюзії, важливо звернути увагу на чотири елементи, які ілюструють її характерні особливості.

1. Інклюзія – це процес. Важливо зазначити, що інклюзія має розглядатись як постійний пошук ефективніших шляхів задоволення індивідуальних потреб усіх дітей. У цьому випадку відмінності розглядаються як позитивне явище, яке стимулює навчання дітей та дорослих.
2. Інклюзія пов'язана з визначенням перешкод та їх подоланням. Відповідно, вона включає проведення комплексної оцінки, збір інформації з різноманітних джерел для розробки індивідуального плану розвитку та реалізації його на практиці.
3. Інклюзія передбачає присутність, участь та досягнення. «Присутність» в цьому контексті розглядається як надання можливості навчатися в загальноосвітньому навчальному закладі та пристосування, необхідні для цього; «участь» розглядається як позитивний досвід, який набуває учень у процесі навчання, та врахування ставлення учня до самого себе в цьому процесі; «досягнення» розглядається як комплексний результат навчання упродовж навчального року, а не лише результати тестів та екзаменів.
4. Інклюзія передбачає певний наголос на ті групи учнів, які підлягають «ризикові» виключення або обмеження в навчанні. Це визначає моральну відповідальність перед такими «групами ризику» та гарантування їм можливості участі в освітньому процесі.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює

спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Також важливим є командний підхід у вихованні та навчанні дітей, який передбачає залучення педагогів, батьків, спеціалістів, оскільки інклюзивна освіта – це процес, який потребує єдиного скерування зусиль усіх учасників інклюзивного навчання.

Для підтвердження необхідності впровадження інклюзивної освіти в умовах загалноосвітньої школи пропоную розглянути приклад двох учнів з особливими освітніми процесами.

Ангеліна, учениця Великолюбінської СЗШ Львівської області. Дівчинці 8 років, вона є незрячою, проте розумово збереженою. Це перший подібний випадок в Україні, адже ще ніколи незряча дитина не навчалася за програмою загальноосвітньої школи поряд із звичайними дітьми. Ангеліна засвоїла програмовий матеріал першого класу на достатньому рівні, з окремих предметів – на високому. Цього успіху вдалося досягнути завдяки єдиноспрямованому процесу підготовки школи та класного приміщення (встановлено звуковий сигналізатор, спеціально обладнано санвузол), підготовки вчителя (опрацювання спеціальних рекомендацій, методика навчання незрячих дітей, опрацювання програм спеціальних шкіл), підготовки учениці (проводились вправи з орієнтації в приміщенні класу та школи; відбувалося вивчення комбінації шести крапок, що є основою шрифту Брайля, самообслуговування), підготовка однокласників та їх батьків (бесіди з батьками та представниками реабілітаційного центру «Джерело», з дирекцією школи, шкільним психологом щодо навчання сліпої дівчинки у звичайному класі).

Ігор, учень Дублянської СЗШ Львівської області. Має порушення зору та розумову відсталість. Вчився у звичайній школі, його батьки не бажали брати участь у інклюзивній програмі. Успішність цього учня є на рівні початкового та лише з деяких предметів на рівні середнього, адже стандартна шкільна програма є для нього занадто важкою, мозок перевтомлюється і він повністю виключається із процесу. В класі навчається 26 учнів і вчитель фізично не встигає пояснювати матеріал звичайним учням та індивідуально працювати з цим хлопчиком.

Наведені вище приклади дають змогу зрозуміти, що інклюзивна освіта – це не просто процес, під час якого дитина з особливими потребами навчається поряд із звичайними дітьми (як у випадку із учнем у Дублянській СЗШ). Це процес, до якого повинні бути залучені всі учасники освітнього процесу: учителі, учні, батьки учнів та держава, котра повинна забезпечувати створення класів інклюзивної освіти, фінансувати ці проекти.

Проведене нами невелике опитування у формі бесіди серед основних су'єктів освітньої інклюзії – учителів, учнів та батьків дало можливість стверджувати, що:

- рівень поінформованості, незважаючи на створені в суспільстві стереотипи, серед вчителів та батьків учнів досить високий і вони готові брати участь у створенні класів з інклюзивним навчанням;
- вчителі та батьки учнів головною перешкодою до впровадження інклюзивної освіти вважають відсутність матеріальної бази для навчання неповносправних дітей;
- серед батьківської громадськості мають місце побоювання, що фінансування таких класів може лягти на їхні плечі;
- вчителі занепокоєні тим, що помічник учителя, котрий повинен супроводжувати неповносправну дитину у класі, буде порушувати їх автономність у вирішенні завдань, поставлених для вирішення на уроці;
- у реалізації інклюзивного навчання особливу роль відводиться класному керівникові, завдання якого полягає у створенні сприятливого для дитини з особливими потребами мікроклімату всередині учнівського колективу;
- задля покращення ефективності інклюзивного навчання варто сприяти розробці спеціальних програм для дітей з особливими потребами, проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів, які працюють із неповносправними дітьми.

Таким чином, можемо зробити висновки, що запровадження інклюзивної освіти – необхідний крок, котрий повинен бути зробленим заради майбутнього дітей з особливими потребами, адже вони повинні відчувати себе повноправними членами суспільства.

Христина Іванець (хімічний факультет)

Наук. консультант – Крива М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ ЛОПАТИНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ)

“Ніколи не кладіть у ваші думки те, чого не було у ваших руках. Перш ніж дати дитині розумову роботу, необхідно дати їй можливість попрацювати руками”

М. Монтессорі

27 жовтня цього року Лопатинська школа-інтернат для дітей із вадами у розумовому розвитку, яка знаходиться у смт. Лопатин Радехівського району Львівської області, відзначила свій ювілей – 50-річчя із дня заснування. Із нагоди такої знаменної дати розглянемо особливості педагогічної взаємодії із дітьми з особливими потребами у Лопатинській середній загальноосвітній школі-інтернаті.

Відзначимо, що під вадами розумового розвитку розуміють стійко виражене зниження пізнавальної діяльності дитини, яке виникає внаслідок органічного ураження центральної нервової системи. У розумово відсталих учнів вади інтелектуального розвитку позначаються на формуванні узагальнених способів дій у процесі сприймання предметів та явищ навколишньої дійсності. Образи сприймання у них збіднені, недостатньо диференційовані, виникають труднощі під час узагальнення, класифікації предметів, виділення суттєвого, спільної ознаки тощо. Для них характерні також розлади моторики. За глибиною дефекту розумові вади при олігофренії, на основі тестів інтелекту (IQ=70 і нижче), традиційно поділяють на три ступеня: ідіотія (20 і нижче), імбецильність (35 – 50) і дебільність (50 – 70). Діти-олігофрени – це досить складний контингент. Їх відрізняє від інших те, що результатів навчання і виховання потрібно чекати довго. Тому не виникає подиву, що у школі-інтернаті в одному класі можуть навчатися школярі різного віку, а, наприклад, у 7 класі навчається двадцятирічний учень.

Основними принципами навчально-виховної корекційної роботи у Лопатинській середній загальноосвітній школі-інтернаті є:

- здійснення індивідуального підходу до кожного учня як на уроках загальноосвітнього циклу, так і під час спеціальних занять;
- запобігання настанню втоми (чергування розумової і практичної діяльності);
- використання у процесі навчання лише тих методів, які можуть максимально активізувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати їх мовлення, формувати необхідні навички навчальної діяльності;
- передбачення у системі корекційних заходів проведення підготовчих занять (пропедевтичний період) і забезпечення збагачення дітей знаннями про навколишнє середовище;
- приділяти на уроках і в позаурочний час постійну увагу корекції всіх видів діяльності учнів;
- проявляти особливий педагогічний такт – постійно підкреслювати і схвалювати найменші успіхи дітей-олігофренів, розвивати у них віру у власні сили і можливості.

Одним із першочергових завдань педагогічного колективу школи є оцінка та врахування психічного потенціалу кожної дитини, ознайомлення з її неповторною

особистістю. Тільки дослідивши внутрішній світ учня можна будувати навчально-виховний процес і досягати соціалізації, інтеграції вихованців школи у сучасному суспільстві. Учень із певними вадами у функціонуванні нервової системи в кожен віковий період не встигає без спеціальної допомоги пройти певний етап розвитку, який легко долають ровесники.

Вчасно розпочата спеціальна робота, спрямована на актуалізацію психічного розвитку, набуває винятково важливого значення для майбутнього розвитку вихованців. Несформованість передумов навчальної діяльності учнів допоміжної школи (мотиваційної, емоційно-вольової, розумової готовності, а також готовності до взаємодії та спілкування з педагогом та однокласниками) доводиться долати в умовах шкільного навчального процесу.

Пропонуючи учням для виконання певне завдання, педагог звертає увагу, наскільки добре вони слухають і як виконують його вказівки, розуміючи при цьому, що важливою передумовою навчальної діяльності є розвиток довільності. Спочатку довільність формується як підпорядкування дій вихованця словесним вказівкам дорослого і лише згодом має перерости у здатність реалізувати власні наміри. За умов низької довільності, будь-який зовнішній подразник легко відволікає увагу дитини, вона запам'ятовує лише те, що «запам'ятовується саме», без зусиль. Правила шкільного життя також вимагають від учнів вироблення довільності в організації своєї поведінки, дій у різних ситуаціях, здатності підпорядковувати свої інтереси вимогам дорослих – учителів, батьків.

Наступною важливою умовою успішної навчальної діяльності є вміння планувати свої дії та формувати почуття самоконтролю, аби учні могли оцінити результат. Якщо цих умінь немає, школяр взагалі не докладає зусиль для отримання заданого результату.

Учень із розумовими дефектами завжди потерпає від розладу волі; він є рабом своєї патологічної природи, невпевнений у своїх силах, швидко втрачає енергію, терпіння. Головне виховне завдання школи-інтернату – зробити його господарем своєї волі, своїх сил, почуттів і настроїв. Кожна робота має закликати дитину до самодіяльності, самостійності та самодисципліни.

У Лопатинській середній загальноосвітній школі-інтернаті для дітей із вадами у розумовому розвитку особливу увагу звертають на трудове навчання. Працюючи руками, учень набуває власної індивідуальності, яка відповідає часу й оточенню, формує свій розум, розвиває пам'ять, мислення, вчиться стримувати себе, керувати своєю поведінкою. «Діти працюють самостійно і за допомогою цього навчаються активної дисципліни та набувають незалежності в повсякденному житті. Так само, щоденно вирішуючи життєві завдання, вони забезпечують власний інтелектуальний розвиток», – писала М. Монтесорі.

До позитивних рис діяльності Лопатинської школи-інтернату слід віднести проведення значної кількості різноманітних виховних заходів. До них відносяться спортивні

змагання, екскурсії, конкурси, виставки робіт учнів, святкування релігійних свят та багато іншого. Крім того, значна увага приділяється релігійному спрямуванню навчання учнів. Для цього у кожному класі проводиться катехизація молоді місцевим священиком, який проявив ініціативу викладати учням християнську етику.

Підводячи підсумок, варто наголосити, що діти-олігофрени – особливий контингент, і він вимагає створення таких навчальних закладів, як Лопатинська школа-інтернат. Уцілому, варто зазначити, що педагогічна взаємодія із дітьми-олігофренами ґрунтується на принципах навчально-виховної корекційної роботи. І це дозволяє педагогам і вихователям плідно працювати в цьому навчальному закладі уже півстоліття для блага учнів з розумовими вадами.

Вікторія Камінська (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – асист. Троханяк Н.А.

ПРОБЛЕМА МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Метою доповіді є висвітлити проблеми мотивації навчальної діяльності школярів. Для цього доцільно виділити кілька груп мотивів, кожен з яких може вносити різний внесок в загальну мотивацію, причому як позитивний, так і негативний. Під мотивом розуміють внутрішню позицію особистості тобто те, заради чого вчиться дитина, що спонукує її вчитися.

Отже відштовхуючись від цього визначення можна виділити такі групи мотивів:

- професійно-ціннісні;
- соціальні;
- пізнавальні;
- спонукальні.

Професійно-ціннісні. Відображають розуміння школяра у необхідності вчитися, щоб здобути професію. Ці мотиви вступають в дію на етапі вибору професії і оволодіння професійною освітою.

Соціальні. Передусім це прагнення особистості шляхом навчання утвердити свій соціальний статус, зайняти певне місце у стосунках з іншими людьми, одержати їхнє схвалення, заслужити у них авторитет.

Пізнавальні. Проявляються у пробудженні пізнавальних інтересів і реалізуються шляхом отримання задоволення від самого процесу пізнання і його результатів. Тому, формування в учнів пізнавальних мотивів – провідний фактор успішності навчання.

Спонукальні. Пов'язані з впливом на свідомість школяра певних чинників: вимог батьків, авторитету вчителів, колективу однолітків та ін.

Але проблема полягає у тому, що у більшості учнів відсутня мотивація, тобто відсутність інтересу до навчання та небажання дитини ходити до школи.

Причини не зацікавленості учнів до навчання різні, але найпоширенішими є такі:

- оцінювання знань учнів;
- роль батьків;
- роль учителя.

Оцінювання знань учнів має свій вплив на бажання вчитися. На перший погляд звичайна справа, але оцінка – це вміння вчителів знайти правильний підхід до кожної дитини. Оцінка не повинна принижувати гідність учня, карати за незнання, адже він тільки вчиться. Оцінка не повинна бути методом, яким постійно залякують дитину і батьки, і деякі вчителі.

Не менш важливою є роль батьків, адже не тільки учителі повинні брати участь у навчанні дітей. Сьогодні дедалі частіше зустрічаються сім'ї, в яких робота батьків займає занадто багато часу, що не дає їм можливості належно займатися та цікавитися навчанням дітей.

Що ж до ролі учителя, то найкращий учитель той, хто пробуджує в учнів бажання вчитися. Ця незаперечна істина проголошувалась прогресивними педагогами всіх часів.

Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй свої знання і вміння, а й викликати в неї активність, важливим елементом якої є мотивація, в якій виявляється ставлення школярів до навчання. І найбільш успішно навчання учнів здійснюється за умови їх позитивного ставлення до навчальної діяльності. Тоді вони докладають багато зусиль для засвоєння знань, уважні на уроках, намагаються якомога краще виконати поставлені завдання.

Шкільна діяльність для різних дітей має різний зміст. Для одних вона є засобом отримати похвалу батьків, для інших – проникнення у суспільне життя. Мотиви навчання повинні базуватися на активному інтересі до того, що вивчається. І тільки від майстерності вчителя, його педагогічного досвіду і психологічного настрою, залежить ставлення дитини до навчання.

Отже мотивація може бути внутрішня і зовнішня.

Зовнішня – заснована на заохоченнях, покараннях та інших видах стимуляції, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини. У разі зовнішньої мотивації чинники, що регулюють поведінку, не залежать від внутрішнього «я» особистості.

Внутрішня – сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості.

Все дуже просто. Мотивація відноситься до набору людських чинників, які штовхають людину вперед і оскільки вона має велике значення у навчанні будь-якого предмета, вчителю важливо своєчасно збудити, зберегти і підтримати її.

Одним із найдієвіших методів мотивації навчання для учнів з низьким рівнем навчальних досягнень має бути створення на уроці ситуації успіху, схвальні оцінювальні судження вчителя, які можуть викликати в учнів позитивні емоції. Адже оцінка може відіграти роль вольового мотиву.

Але потрібно також пам'ятати, що при підготовці до уроку, обираючи методи і прийоми мотивації, вчителю необхідно врахувати специфіку класу та індивідуальні можливості учнів, а також звернути увагу на стиль спілкування з учнями під час уроку та в позаурочний час. Адже йдеться про стосунки, які склалися між ним і кожним учнем. Якщо вони доброзичливі, довірливі, передбачають взаємодопомогу, позитивне ставлення до учителя переноситься на предмет.

Байдужий вчитель не може захопити своїх учнів предметом. Якщо ж він постійно демонструє відданість своїй справі, впевненість, цінність предмету, це відразу передається учням і стає джерелом мотивації навчання.

Отже, справжній учитель кожним своїм словом і дією має переконувати учнів у своїй щирості, доброзичливості і справедливості, а також опиратися на свою творчість та самовдосконалюватися. За цих умов він може виховати у учнів позитивне ставлення до предмету.

І говорячи про творення мотивації навчальної діяльності у школярів не можливо не згадати слова М. Остроградського, що «Хороші вчителі створюють хороших учнів».

Тетяна Ковалик (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – асист. Троханяк Н.А.

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних педагогічних технологій різних рівнів та різної цільової спрямованості. Подальший їх розвиток пов'язаний з орієнтацією на реалізацію сучасних

концепцій освіти й виховання. Актуальність теми впровадження сучасних педагогічних технологій визначається тим, що її дослідження пропонує шляхи розв'язання багатьох незрілих суперечностей сучасної освіти. Наразі багатьох викладачів не задовольняє та чи інша методика викладання предмета, а деяких – навчання у вищій школі взагалі. Це пов'язано з тим, що у вищих навчальних закладах часто переважає монотонність навчання, часто не звертається увага на особистість студента, стимуляція багаторазово перевищує мотивацію.

Слово «технологія» походить від грецьких – майстерність, мистецтво і – наука, закон, знання. Отже, технологія – це знання, наука про майстерність. Перший і серйозний натяк на можливість існування педагогічної технології у сучасному її розумінні знаходимо ще у Я. Коменського. У своїй «Великій дидактиці» він писав: «Ми відважилися обіцяти Велику дидактику, тобто універсальне мистецтво учити всіх усьому. І при цьому вчити з надійним успіхом; так, щоб неуспіху настати не могло; вчити швидко, щоб ні в учителів, ні в учнів не було обтяжливості чи нудьги, щоб навчання відбувалося скоріше із найбільшим задоволенням для тої і другої сторони; вчити ґрунтовно, не поверхово і, отже, не для форми, а рухаючи учнів до істинних знань, до доброї вдачі і благочестя».

Технологія передбачає певну серійність, масовість в отриманні однакового продукту, а це означає, що у технології переважають закономірності процесу виготовлення певного продукту над людським чинником, який також впливає на процес одержання цього продукту. Якщо технічне трактування технології усім зрозуміле і не викликає ніяких сумнівів, то з поняттям педагогічної технології значно складніше. Комісія ЮНЕСКО дає таке визначення педагогічної технології: «Це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти».

Проте у науково-педагогічній літературі зустрічається багато інших визначень педагогічної технології. Наприклад, це продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і учителя або це систематизоване навчання на основі системного способу мислення, або це сукупність навчальних ситуацій, в яких реалізується педагогічна система, або це упорядкована система дій, виконання яких призводить до досягнення поставленої мети (В. Монахов, А. Нісімчук, М. Таланчук, Т. Сакомото, Л. Фрідмантаін.).

Три аспекти поняття «педагогічна технологія»

Поняття «педагогічна технологія» може бути представлено трьома аспектами:

1) науковим: педагогічні технології – частина педагогічної науки, що вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектувальна педагогічні процеси;

2) процесуально-описовим: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання;

3) процесуально-дієвим: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів. Таким чином, педагогічна технологія функціонує і як науки, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, і в якості системи способів, принципів і регулятивів, застосовуваних у навчанні, і в якості реального процесу навчання.

Поняття «педагогічна технологія» в освітній практиці вживається на трьох ієрархічно супідрядних рівнях:

1) Загальпедагогічний (загальнодидактичний) рівень: загальнопедагогічна (загальнодидактична, загальновиховна) технологія характеризує цілісний освітній процес у даному регіоні, навчальному закладі, на певному щаблі навчання. Тут педагогічна технологія синонімічна педагогічній системі: у неї включається сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання, алгоритм діяльності суб'єктів та об'єктів процесу.

2) Предметний рівень: предметна педагогічна технологія вживається у значенні «приватна методика», тобто як сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання та виховання в рамках одного предмета, класу, учителя (методика викладання предметів, методика компенсуючого навчання, методика роботи вчителя, вихователя).

3) Локальний (модульний) рівень: локальна технологія являє собою технологію окремих частин навчально-виховного процесу, рішення приватних дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія повторення і контролю матеріалу, технологія самостійної роботи та ін.)

Розрізняють ще технологічні мікроструктури: прийоми, ланки, елементи й ін. вибудовуючи в логічну технологічний ланцюжок, вони утворюють цілісну педагогічну технологію (технологічний процес).

Організація різних видів педагогічної діяльності передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності. У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші технології, бо кожен автор і виконавець приносять в педагогічний процес щось своє індивідуальне.

Педагогічні технології:

- Технологія традиційного навчання
- Технологія проблемного навчання

- Ігрові технології навчання
- Технологія особистісно орієнтованого навчання
- Технологія розвивального навчання
- Технологія колективного способу навчання
- Технологія розвитку критичного мислення
- Технологія програмного навчання
- Технологія інтерактивного навчання
- Проектна технологія
- Технологія модульного навчання
- Технологія колективного творчого виховання

Нова система в освіті припускає:

Традиційні способи інформації – усна і письмова мова, телефонний і радіозв'язок поступаються місце комп'ютерним засобам навчання, використанню телекомунікаційних мереж глобального масштабу.

Особлива роль відводиться духовному вихованню особистості, становленню моральності ЛЮДИНИ.

Намічається подальша інтеграція освітніх чинників: школи, сім'ї, мікро- і макросоціуму.

Збільшується роль науки у створенні педагогічних технологій, адекватних рівню суспільного знання. У психолого-педагогічному плані основні тенденції вдосконалення освітніх технологій характеризуються переходом:

- від вчення як функції запам'ятовування до навчання як процесу розумового розвитку, що дозволяє використовувати засвоєне;
- від чисто асоціативної, статичної моделі знань до динамічно структурованим системам розумових дій;
- від орієнтації на середнього учня до диференційованих та індивідуалізованих програмами навчання;
- від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої морально-вольової регуляції.

Володіння педагогічними технологіями дозволить:

1. Підвищити рівень мотивації навчання.
2. Кожній дитині навчатися на рівні його можливостей і здібностей.
3. Сильним учням затвердитись у своїх здібностях, слабким – отримати можливість відчувати навчальний успіх.

Михайло Копач (історичний факультет)
Наук. консультант – асист. Калагурка Х.І.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ М. КРОЙЦА

*Досконалості для педагога не існує,
існує лише постійне прагнення до неї.
М. Кройц*

Мечислав Кройц – видатний польський психолог та педагог, представник львівсько-варшавської філософської школи. Народився майбутній вчений 31 грудня 1893 р. у Львові в сім'ї Вільгельма Павла Кройца та Марії-Ядвіги з Левицьких. Початкову освіту М. Кройц здобував у школі с. Товмач (неподалік Кам'янки-Бузької), а середню – у Львівській гімназії з природничо-математичним нахилом, яку закінчив з відзнакою. У 1911 р. М. Кройц вступив на філософський факультет Львівського університету. Під час навчання дослідник проявив особливий інтерес до біології та психології, тому будучи студентом почав брати активну участь у наукових конференціях, студентських гуртках, а також писати статті до наукових журналів, в яких висвітлював різні психологічні аспекти.

На час студентських років М. Кройца припали важкі часи – розпочалася Перша світова війна, тож він був призваний до армії. З автобіографії дізнаємося, що під час воєнних дій він здебільшого виконував канцелярську роботу. Закінчити навчання йому вдалося лише у 1921 р. після чого був призначений асистентом Інституту психології Університету Яна Казимира. Майже весь наступний час М. Кройц займався науковою роботою під керівництвом К. Твардовського у Лабораторії експериментальної психології, а в червні 1924 р., після захисту дисертації на тему “Про складність бажань”, його було промовано на доктора філософії. У 1924–1925 рр. він стажувався у вищих навчальних закладах Німеччини та Франції. Повернувшись до Львова після наукових стажувань в Європі, він став доцентом і заступником професора, а К. Твардовський передав М. Кройцу пост керівника Інституту психології. Через шість років він став професором. Протягом 1937–1938 рр. нагороджений золотою та срібною медалями за довголітню службу у Львівському університеті, де викладав психологію для майбутніх юристів та медиків.

З приходом у вересні 1939 р. радянської влади М. Кройца було звільнено з посади керівника Інституту психології та призначено завідувачем кафедри педагогіки Львівського університету. Проте у 1941 р. його було усунуто від викладацької діяльності начебто через «неблагонадійність». Упродовж наступних кількох років він працював вчителем у школі. У

червні 1944 р. М. Кройц залишив Львів і переселився в Лішки біля Кракова, де продовжив наукову працю. У 1945–1946 рр. він викладав у Ягеллонському університеті, а з січня 1946 р. – доктор і керівник Психологічного товариства в університеті та політехніці у Вроцлаві, організатор і керівник Інституту психології. Після ліквідації педагогічних студій у Вроцлаві М. Кройц переїхав до Варшави, де почав викладав у місцевому університеті і очолив кафедру експериментальної психології. На схилі багатолітньої праці у 1971 р. М. Кройца не стало.

Науковий доробок видатного педагога та психолога відкриває серія досліджень на психологічну тематику: «Методи і проблеми психології тварин» (1917), «Спроба визначення основних понять психології» (1927), «Змінність результатів тестувань» (1927), «Про подібність вражень» (1929), «Психічний розвиток молоді» та ін., в яких намагався дослідити різноманітні психологічні особливості тварин та людей. Зокрема, вчений працював над проблемою створення картини психологічного розвитку людини від моменту її народження до 21-го року життя.

Науково цікавими є дослідження М. Кройца, присвячені особистості вчителя. У праці «Особистість вчителя-вихователя» М. Кройц охарактеризував якості та особистості справжнього педагога. На думку педагога-психолога, він мав бути цілеспрямованим, постійно самовдосконалюватися та підвищувати свою педагогічну майстерність. М. Кройц висунув тезу, що педагоги повинні мати «добру душу» та завжди йти на контакт із вихованцями, а не машинально виконувати функції лектора. Розвивати думку про роль батьків та вчителів у вихованні особистості вчений продовжив у праці «Формування характеру». Зокрема у підрозділі вказаної роботи «Вказівки для вихователів» він зазначав, що величезне значення має виховання дитини батьками у домашньому середовищі. «Якщо ви хочете, – писав він, – добре виховати дитину, намагайтеся бути добрими, зразковими [...]. Якщо ви будете якомога кращими, то такими будуть й ваші діти». Тому педагог-психолог усіляко заохочував батьків та педагогів ставати зразком для наслідування серед дітей.

Марина Короцінська (географічний факультет)

Наук. консультант – доц. Герцюк Д.Д.

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ “БУКВАРЯ ЮЖНОРУССКОГО”

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

*Він був сином мужика,
і став володарем у царстві духа.
Він був кріпаком,
і став велетнем у царстві людської культури.
Він був самоуком,
і вказав нові світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим.
І.Франко*

Тарас Григорович Шевченко – видатний український поет, прозаїк, драматург, художник. Він був людиною універсальних талантів та інтересів. Усе своє життя присвятив українському народові, мріяв про ті часи, коли Україна стане незалежною, коли будуть поважатися мова, історія і люди стануть щасливими.

У 1861 р. Тарас Шевченко склав і видав свою останню прижиттєву книжку – посібник для початкового навчання в недільних школах – «Букварь южнорусский». У ньому подаються «велика азбука», «мала азбука» (36 літер), склади, рукописна азбука (велика й мала), лічба, а також прислів'я, приказки, декілька народних дум тощо. Це перший посібник для навчання грамоти в українських школах, написаний рідною мовою. У змісті його відбито прогресивні педагогічні ідеї того часу. Тарас Григорович уміло поєднав вимоги народної та наукової педагогіки до навчання і виховання дітей, значне місце відвів зразкам фольклору.

Задум щодо власного внеску у справу народної освіти Т. Шевченко висловив у листі до свого приятеля Михайла Чалого: *«Думка єсть за «Букварем» напечатать лічбу (арифметику) – і ціни, і величини такої ж, як і «Буквар». За лічбою – етнографію і географію в 5 копійок. А історію, тільки нашу, може вбгаю в 10 копійок. Якби Бог поміг оце мале діло зробить, то велике само б зробилося».*

У цьому задумі неважко вловити відлуння тих палких мрій і далекосяжних намірів, якими надихалися учасники славнозвісного таємного Кирило-Мефодіївського товариства, до якого належав, як відомо, і Тарас Шевченко. В числі найважливіших програмових завдань товариства було й заснування шкіл з рідною мовою викладання, видання книжок, підручників для «простого народу». Кирило-мефодіївці спрагло сподівалися таких часів, коли навіть точні науки викладатимуться українською мовою.

Велике діло свого життя – боротьбу за ідеали волі і правди на землі – поет безпосередньо пов'язував із поширенням навчання і просвіти. На роздуми про це не раз

натрапимо в його поезіях. Згадаймо бодай рядки, в яких із силою воістину вражаючою виявлено драматичність стану поетової душі:

*І день іде, і ніч іде,
І голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки?*

Шевченків «Букварь» можна назвати новаторським, адже він значно відрізняється від інших букварів того часу, які спрямовували дітей на запам'ятовування незрозумілих складів, назв букв та ін. Кобзарева ж книга заохочувала до свідомого читання, осмислення прочитаного.

При поцінуванні його як навчального посібника не забуваймо, що він писався не тільки, а можливо, не стільки для дітей, як для дорослих, адже переважно вони у недільні та святкові дні здобували початкову освіту у школах, які через те і називалися недільними. Що ж до змісту «Букваря», то давно і правильно помічено, що він наскрізь перейнятий демократичними та гуманістичними ідеями:

*Де єсть добрі люди,
Там і правда буде,
А де кривда буде,
Там добра не буде.*

З вічно живого джерела поет зачерпнув ті вислови, що стверджують одвічне ставлення народу до Правди і Кривди як до моральних категорій. «Букварь южноруский» радував колись і нині звеселяє серця шедеврами, які висвітлюють найпотаємніші куточки неповторної поетичної душі працелюбного і гордого, волелюбного й співучого народу, наділеного природною мудрістю. Ну хто ще зможе так сформулювати своє ставлення до ледаря чи до хвальків, як це зробив Тарас Григорович Шевченко : «Або ти, тату, йди по дрова, а я буду дома, або ж я буду дома, а ти йди по дрова», «Ледачому животіві і пироги вадять».

Великий Кобзар добре розумів педагогічну цінність приказок. У свій невеличкий «Буквар» він включив 13 зразків цього жанру. Характер використання приказок різноманітний. Деякі з них відбивають зневажливе ставлення до нероб: «Багато панів, а на греблю й нікому», показують облудність панської «доброти» : «Казав пан: кожух дам – та слово його тепле». Є тут приказки про царський несправедливий суд, який обороняє інтереси багатіїв: «З дужим не борись, а з багатим не судись». Знаходимо в «Букварі» приказки, які осуджують моральні пороки, поширені в класовому суспільстві: «Брехнею увесь світ пройдеши, та назад не вернешся», «З брехні не мруть, та віри більше не ймуть», «Добре братство краще за багатство», «Не місце чоловіка красить, а чоловік місце», «Не бажай синові багатства, а бажай розуму», «При горі та в лиху годину пізнаєм вірну людину», «Праця чоловіка годує, а лінь марнує», «Зароблена копійка краща краденого карбованця»;

«Лінивий двічі робить, а скупий двічі платить», «Без наук, як без рук», «Вчення – світло, а невчення – тьма».

Отакі перлини народної творчості пропонувались маленьким українцям на сторінках букваря. І це в умовах жорстокої царської цензури. Прихований зміст афоризмів добре розуміли і учні, і їхні батьки. Є приказки, спрямовані проти лінощів, непошани до батьків, зловживання гостинністю тощо. Це багатство тематики наведених у книзі приказок давало можливість вихователям проводити з учнями різноманітні бесіди виховного характеру, звертатися до тогочасної дійсності, критично мислити. З уміщених там приказок та прислів'їв можна дістати уявлення про світоглядні позиції Кобзаря, про його ставлення до народної педагогіки, що є сконцентрованою скарбницею створюваних віками підходів до виховання та освіти, навчання і розвитку підростаючих поколінь, про осмислення ними звичаїв, обрядів і традицій рідного народу.

Крім приказок і прислів'їв, мислитель у розділі для читання вводить дві великі думи: «Про пирятинського Поповича Олексія» та «Про Марусю Богуславку». У першій з них розповідається, як на Чорному морі козацькі судна спіткала жахлива буря. Козацький ватажок вважає, що це покарання за минулі провини учасників походу, «за гріхи». Однак козаки «в гріхах себе не визнавали». Лише Попович Олексій, який був писарем військовим, визнає за собою злі вчинки, жорстокість і лицемірство. За це він готовий прийняти смерть. Вважаючи думу цінною з виховного погляду, Шевченко, включив її до «Букваря». Герой – благородний Олексій Попович, мужній воїн, який ладен принести себе в жертву заради врятування друзів-козаків. Дума свідчить про високу культуру тогочасного українського суспільства, в якому козаки Святе писмо знали, уміли читати, писати, пам'ятали народні колискові та історичні пісні, шанували віру своїх пращурів.

«Дума про Марусю Богуславку» показує тяжкий стан козаків-невольників, які «тридцять літ у неволі пробувають», загубили рахунок дням, в темниці не бачать світла-сонця, втратили віру у визволення. Маруся Богуславка із співчуттям звертається до них, обіцяє визволити їх і наступного дня свою обіцянку здійснює. Вчинок Марусі – приклад високої мужності жінки, яка керувалася високоморальними патріотичними мотивами. Велич цього вчинку, оспівана в яскравому поетичному творі, на думку Шевченка, заслуговувала того, щоб дума була використана у вихованні та навчанні молодих поколінь. Для упорядника букваря неабияке значення мало й те, що цей героїко-патріотичний вчинок зробила жінка.

З погляду Шевченка, ці думи цінні були не лише своєю гуманістичною й патріотичною спрямованістю, а й високими художніми якостями. Думи дуже подобались письменникові через їх високий гуманізм, загальнолюдську мораль, насиченість історичними

подіями. Тож він закликає маленьких українців наслідувати своїх предків-козаків, бути мужніми, справедливими й освіченими людьми.

Автор ставив у центр уваги питання морального й соціального характеру, сприяв вихованню в душі революційно-демократичних переконань. Виступаючи проти кріпосницької моралі, спрямованої на захист соціальної нерівності, Шевченко протиставив їй мораль трудового народу. Цілком по-різному дивилися на те, що «добре» й що «зле», трудящі й визискувачі. Митець своєю книгою пропагував кращі здобутки народної педагогіки, розкривав перед читачами розуміння того, що красивою й справедливою є глибока пошана до людини праці, ненависть до того, що пригноблює її, робить нещасливою. Добром є почуття рівності й братерства, патріотизм, відданість народові, готовність на самопожертву й на подвиг в ім'я народу.

Наведені в «Букварі» фольклорні твори вчили єдності між словом і ділом, кликали до активності. Вони викривали індивідуалізм, лицемірство, байдужість до людини. Художня довершеність цих творів, їх емоційна сила також мала неабияке педагогічне значення. Їхній зміст був спрямований на виховання учнів у душі демократичних ідей, гуманізму, патріотизму та ненависті до егоїстичних прагнень і власницької моралі. «Букварь» Шевченка призначався для ознайомлення читачів з такими творами, які б сприяли моральному вихованню.

Саме це відрізняло його від більшості навчальних книг того часу. Якщо в них і були зразки народної творчості, то вони губилися там серед іншого матеріалу. Тарас Шевченко ж подавав їх як основні тексти для вправ у читанні та бесід на морально-виховні теми.

Тираж «Букваря южнорусского» – 10 000 примірників, ціна одного – 3 копійки. Як на той час – дуже дешево. Виручені від його продажу кошти пішли на користь недільних шкіл.

Буквар виходив у світ з великими труднощами. Реакційні кола і духовенство доклали чимало зусиль, щоб перешкодити поширенню книжки в українських селах і містах – там, де вона могла принести найбільшу користь. Але для українського простого народу ця дешева книжечка стала найкращим подарунком, якого можна було бажати.

«Букварь южнорусский» є великою користю для народу, має наскрізну навчально-виховну спрямованість. Він має завдання допомогти вивчити якнайшвидше рідну мову, а вміщені в ній статті для читання виявляють усе найкраще в людині – любов до ближніх, шанування батьків, самовідданість, каяття перед народом у своїх провинах та спокутування їх, милосердя до нещасних.

Отже, незважаючи на те, що Шевченко не працював у системі освіти й не мав творів, у яких би спеціально розглядалися педагогічні проблеми, тим не менше є підстави говорити про його значний інтерес до освітянських питань, а також про те, що в нього склалася певна

система педагогічних поглядів. Ці погляди знайшли часткове відображення в його поетичних творах, значною мірою у творах прозових (повістях та Щоденнику). Своєрідною їхньою реалізацією стало написання й видання “Букваря южнорусского”.

То ж прислухаймося до слова Кобзарєвого:

*«Учітеся, читайте,
І чужому навчаєтесь,
Й свого не цурайтесь...»*

Андрій Лущик (географічний факультет)

Наук. консультант – доц. Герцюк Д.Д.

ТУРИЗМ У СИСТЕМІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Перспективний шлях України – побудова суспільства зі сталим розвитком. Тому надзвичайно важливо, щоб сучасні форми освіти і виховання учнівської і студентської молоді відповідали вимогам формування культури здоров'я, одного із провідних критеріїв сталого розвитку суспільства.

Необхідно зауважити, що останнім часом окреслилась негативна тенденція до погіршення стану здоров'я населення України. Це, у свою чергу, пов'язане з кризою фізичного виховання, знецінення соціального престижу учительської праці, нівелювання загалом соціальної і оздоровчої ролі фізичної культури та спорту, залишковий принцип їхнього фінансування.

Одним із шляхів подолання цієї ситуації та повернення суспільства до здорового способу життя є туризм. Туристський рух є частиною загальної культури сучасної людини. Саме в цьому аспекті важливо розглянути місце та роль туризму в суспільстві та його вплив на формування світогляду молоді.

Туризму притаманні такі функції:

- пізнавальна – за допомогою туристичних мандрівок людина пізнає світ, нагромаджує досвід, формує свій світогляд;
- рекреаційна або оздоровча – за допомогою подорожей люди поліпшують своє здоров'я, отримують нові враження, що позитивно впливає на фізичне та психічне здоров'я;
- політична – туризм сприяє культурному збагаченню націй, мирним відносинам між країнами, які відвідують громадяни цих держав;

- економічна – туризм забезпечує розвиток окремих галузей народного господарства, які співпрацюють з ним (система транспорту, легка й харчова промисловість та ін.);
- виховна. Ця функція завжди була властива туризму, адже після далеких мандрів людина не тільки набувала певного досвіду, а й навчалася терпляче долати перешкоди, загартовувати тіло й дух, любити свій край, з толерантністю і повагою ставитися до культури, традицій інших народів.

З метою з'ясування місця і ролі туризму в житті студентської молоді нами було проведено опитування 40 студентів III-IV курсів географічного факультету ЛНУ імені Івана Франка. Отримані результати підтвердили, що молодь позитивно відноситься до туризму, розцінює його як важливу складову здорового способу життя. Кожен другий респондент засвідчив свою активну участь у туристській діяльності: майже половина опитаних студентів (45%) щонайменше один раз у два місяці вирушали у туристичні походи, 40% робили це один-два рази на півріччя. Для більшості (60%) туризм – це вид активного відпочинку, належної підтримки фізичної форми, корисного проведення вільного часу, можливість спілкування з друзями. 55% опитаних студентів вважають, що туристичні походи дають велике емоційне задоволення, наповнюють незабутніми спогадами. Цікаво, що більше 70% учасників анкетування найкращими місцем туристичного відпочинку вважають гори.

Детальніше розглянемо оздоровчу функцію туризму, оскільки саме її роль в системі здорового способу життя студентської молоді займає провідну роль.

Одним із найкращих і доступних засобів зміцнення і оздоровлення організму є активний, спортивно-оздоровчий туризм. Заняття активними видами туризму, участь у походах, подорожах підвищують витривалість, впевненість в собі, загалом сприятливо впливають на фізичний стан людини.

Основним змістом туристичного походу є подолання природних перешкод, що дозволяє туристові залишатися фізично активним протягом всього маршруту, чого не скажеш про інші види фізичної діяльності людини. Учасник походу виконує сукупність фізичних і технічних дій, які є загальноприйнятими в методиці фізичного виховання, але значно ширшими, різноманітнішими і природнішими як за своїм змістом – швидкісно-силовими, власне силовими, складно координаційними, так і за формою – відносно стабільними і змінними залежно від ситуативних умов.

Постійно перебуваючи під впливом фізичних навантажень, організм молоді людини забезпечує оптимальну роботу практично всіх систем (серцево-судинної, дихальної,

опорно-рухової) і особливо м'язів. Під час подолання різних природних та інших перешкод у роботі задіяні всі без винятку групи м'язів.

Підтримка м'язів на високому функціональному рівні за допомогою туризму є необхідною умовою зміцнення здоров'я і стимулювання імунітету людини. М'язи займають більше 40% тіла людини, тому їх постійний розвиток і тренування дуже важливі. Похідні навантаження примушують ефективніше працювати найголовніший і найважливіший м'яз нашого організму – серце.

Оздоровча дія активного туризму на людину здійснюється не тільки за рахунок фізичної активності, але й дії інших чинників, таких як загартування, міцний сон, характер і режим харчування, нервово-психологічне розвантаження тощо.

Висока активність туриста в поході призводить до стомлення організму, що сприяє досягненню високої працездатності. Запорукою нормального функціонального стану організму є не тільки наявність енергетичного потенціалу, але і його здатність відновлюватися. Дослідження вчених переконливо довели, що саме стомлення є природним збудником відновлюваних процесів, які тільки і можуть підвищити працездатність організму людини. Якщо усунути стомлення, працездатність поступово знижуватиметься. Туристичний похід, перш за все за рахунок систематичності дії, є одним із найкращих засобів забезпечення необхідного обсягу стомлення організму.

Туризм належить до одного із найбажаніших видів відпочинку. Разом з фізичним навантаженням, загартуванням, здоровим психологічним кліматом, які характерні для всіх видів активних подорожей, слід наголосити і про корисний вплив самої природи.

Наведені аргументи підкреслюють велике значення туризму як дієвого чинника оздоровлення і морально-фізичного вишколу студентської молоді. Популяризація туризму, заохочення студентів до активного заняття туризмом поза сумнівом будуть сприяти формуванню здорового способу життя молодого покоління.

Оксана Михалейко, Соломія Снігур (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Равчина Т.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Аудіовізуальні засоби навчання надзвичайно ефективні у процесі оволодіння знаннями, уміннями, особливо у контексті вивчення іноземних мов. Ця ефективність пояснюється тим,

що інформація, з якою працюють студенти під керівництвом викладача, має певну конкретну форму. У цьому разі, форма конкретизації – реальне повсякденне спілкування, де застосовуються граматичні і лексичні конструкції, які студенти опановують під час навчальних занять. Застосування аудіовізуальних засобів у різних видах комунікативної діяльності іноземною мовою (аудіювання, мовлення, читання й письмо у процесі виконання вправ) сприяє підвищенню якості знань, умінь студентів.

На відміну від аудіозаписів чи текстів книжок, які мають високу інформативну, виховну і розвивальну цінність, фільми мають ту перевагу, що поєднують різні аспекти акту мовної взаємодії. Окрім змістовного наповнення спілкування, фільми охоплюють візуальну інформацію про місце події, зовнішній вигляд і невербальну поведінку учасників спілкування в конкретній ситуації, зумовлених віком, статтю, психологічними особливостями. Візуальний ряд дозволяє краще зрозуміти і закріпити як фактичну інформацію, так і чисто мовні особливості мовлення в конкретному контексті.

Без сумніву, одночасна робота слухової і зорової пам'яті допомагає краще засвоїти граматику і лексику мови. Коли студенти вивчають мову з допомоги фільмів, вони не лише збагачують словниковий запас, а й розвивають уміння й навички аудіювання, що дуже важливі для повного й адекватного сприймання, розуміння й осмислення інформації. Можна дуже добре знати граматичні правила, але водночас зовсім не розуміти, про що говорять люди. Звісно, перегляд фільмів не замінить живого спілкування з носіями мови, але як альтернативу їх можна цілком успішно застосовувати у процесі навчання.

У процесі навчання іноземної мови можна застосовувати і фільми, і серіали. Насамперед, викладачеві варто визначити конкретний аспект вивчення мови. Адже різноманітна тематика сучасних фільмів чи серіалів дає змогу застосовувати їх не лише як своєрідний наочний приклад застосування «книжкових правил», а й як цінне джерело цікавої лінгвокраїнознавчої інформації, що розвиватиме світогляд студентів. Головно обрати потрібний жанр, який зацікавив би їх та набув би для них відповідного сенсу. Не кожен фільм підійде для навчання. *Основними критеріями його вибору* повинні бути насичення різноманітною лексикою й динамічний, цікавий сюжет. Перевагою серіалів є те, що вони коротші, дають змогу повертатись до головних героїв знову і думати над тим, що може статися з ними далі. У них відображено реальне життя, а це в свою чергу означає, що люди використовують справжню розмовну мову і граматичні конструкції. Фільми чи серіали повинні відповідати рівню знань мови студентами й охоплювати необхідну термінологію (історичну, медичну, юридичну, економічну тощо).

Вибір цікавого фільму – досить складне завдання, оскільки кожен вибір є суб'єктивним. Щоб дізнатися думку студентів про їхні вподобання щодо тематики фільму,

викладач спроможний коротко розповісти основний сюжет стрічки і тим самим пояснити, що побачать студенти. Як альтернативу розповіді він може показати студентам трейлер фільму і обговорити його. Якщо викладач невпевнений, який фільм обрати, він може запропонувати кілька трейлерів до фільмів (приблизно тривалість 2 хв.), щоб показати загальну ідею фільму. Трейлери зацікавлюють, створюють інтригу. Можна організувати обговорення цих коротких уривків для того, щоб дізнатись, якому саме з них студенти надають перевагу.

Недоліком трейлерів є те, що часто мовлення в них дуже швидке й динамічне. Це перешкоджає сприйманню й розумінню студентами мови героїв, що є найголовнішою метою перегляду фільмів на заняттях. Зазвичай мовлення, відірване від контексту, може спричинити нерозуміння студентами того, про що йдеться у фільмі. Щоб уникнути цих суперечностей, їм можна показати скрін-шоти з фільму, паралельно супроводжуючи їх розповіддю про фільм. Розгляд й обговорення відгуків і рецензій на фільм обов'язкові. Організація живого обговорення фільму поглиблює розуміння студентами його ідей і дає змогу викладачеві дізнатися про їхні вподобання та очікування.

У процесі навчання іноземної мови можна застосовувати фільми чи серіали з субтитрами або без них за вибором викладача. Субтитри значно спрощують розуміння мови у фільмі. Коли студент не сприймає на слух мовлення у фільмі, він завжди може прочитати його зміст у субтитрах. Проте значно ефективнішим методом є перегляд фільмів без субтитрів, що може виявитись складним завданням для безперешкодного розуміння студентами діалогів у фільмі. Щоб зменшити цей негативний ефект і полегшити процес сприймання і розуміння, можна заздалегідь підготувати і роздати студентам список слів і виразів, які можуть становити труднощі для розуміння.

Ефективним засобом навчання іноземної мови вважають мобільні пристрої, що забезпечують швидкий спосіб вивчення мови, оскільки завжди є під рукою. Сьогодні застосовують різноманітні спеціалізовані додатки для мобільних пристроїв, що спроможні привчити студентів до щоденної мовної практики, надсилаючи їм невеликі завдання. Існує безліч програмного забезпечення такого типу і знайти його у всесвітній павутині не є проблемою. Виокремимо найкорисніші з них.

1. **British Council app.** (додаток від Британської ради) пропонує широкий вибір навчальних програм для смартфонів. Достатньо зайти на їхній вебсайт і можна знайти безліч додатків з відео та аудіозасобами, практики з граматики, тренажери лексики і багато інших цікавих практичних матеріалів.

2. **Two min English** (дві хвилини англійської) – безкоштовний додаток, який пропонує більше двохсот двоххвилинних відео на найрізноманітніші теми: англійська

в суспільстві, бізнес-англійська, англійська для подорожей, типові вирази, фразеологічні звороти тощо.

3. **Game to learn English** (Граємось, вивчаючи англійську) – це багаторівнева гра, метою якої є визначати помилки. Якщо користувач зробив помилку, система дає чітке пояснення. Вивчення мови проходить легко і непомітно.

4. **Whatsapp** (мобільний додаток для обміну повідомленнями). Користувачі можуть створювати групи для обговорення, обмінюватись необмеженою кількістю відео та аудіозаписів, фотографіями, текстовими і мультимедійними повідомленнями.

Викладач на практиці може застосовувати різні прийоми навчання студентів іноземною мовою з допомоги спеціалізованих додатків до мобільних пристроїв:

1. Викладач надсилає студентам короткі статті та аудіо записи з новинами для написання короткого підсумку інформації в аудіо форматі, де вони також можуть висловити власну думку.
2. Студенти присилають фото з власними коментарями, використовуючи різні часи, описують свої плани на щодень, тиждень.
3. Студенти презентують власний відгук на фільм чи книжку в стислих відео чи аудіо записах.

Для цілеспрямованого керівництва процесом вивчення іноземної мови студентами викладач застосовує Ipadio. **Ipadio** – це додаток, що дає змогу робити високоякісні аудіозаписи загальною тривалістю понад 60 хвилин. Згодом користувач може додавати заголовки, описи, фотографії через завантаження запису на свою власну сторінку у Ipadio. Шляхи практичного застосування цього додатку для вивчення іноземної мови різноманітні:

1. Викладач записує свої лекції і надсилає студентам, які були відсутні.
2. Перед контрольним оцінюванням викладач надсилає студентам підсумки з пройденого навчального матеріалу й головні вимоги до його вивчення.
3. Студенти записують короткі твори-роздуми, ілюструючи їх фотографіями й аудіо.

Facebook groups (закриті групи у Фейсбуці) можуть стати дуже цікавим і неформальним способом навчання студентів й спілкування з викладачами іноземною мовою. Це може стати інтерактивним полем для обміну ідеями, інформацією та опрацювання колективних проектів. Варіанти застосування викладачем цього додатку для розвитку знань студентів та умінь спілкування іноземною мовою:

1. Опубліковувати вікторини і граматичні вправи.
2. Заохочувати студентів регулярно обмінюватися думками про книжки, які вони прочитали.

3. Подавати новаторські ідеї щодо різноманітних питань.
4. Визначати певну тему на тиждень, щоб студенти могли обмінюватись піснями, картинками, висловами з визначеної проблематики.
5. Створити простір для спілкування студентів з викладачем і між собою у поза навчальний час.

Отже, застосування аудіовізуальних засобів у вищій школі сприяє навчанню іноземної мови студентів «вже тут і зараз», а також щодня; забезпечує якість навчального процесу; підвищує їхню пізнавальну активність; привчає їх до самостійного навчання.

Марія Миханів (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Равчина Т.В.

ВПЛИВ ОЦІННИХ СУДЖЕНЬ ДОРΟΣЛИХ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

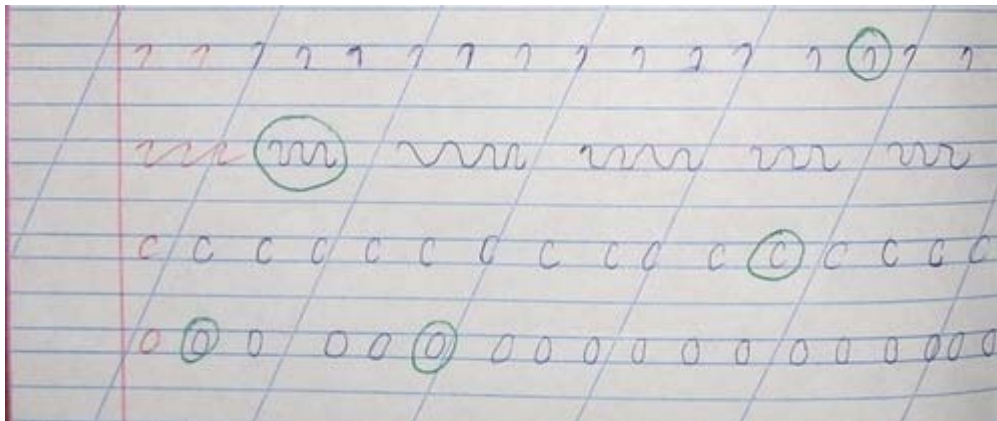
Формування особистості – це процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, представника суспільства, громадянина. У процесі розвитку вона оволодіває надбаннями людської цивілізації з допомоги батьків, вихователів, учителів, наставників. З дитинства людина вступає у взаємодію з іншими (ровесниками, друзями, дорослими тощо), у процесі якої вона активно чи пасивно оволодіває знаннями, уміннями й навичками, а також звичками. Головними умовами формування особистості впродовж усього життя є організація різних видів діяльності й спілкування, засобами яких педагоги організують на неї вплив.

Актуальні проблеми, чинники розвитку людської особистості досліджують відомі психологи Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, Ж. Піаже, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов тощо. Визначаючи унікальність й відмінність однієї особистості від іншої, науковці виокремлюють спільні особливості психічного, соціального розвитку молоді людини у різні вікові періоди, відповідно до яких педагог організовує виховання й навчання. У наукових дослідженнях обґрунтовано особливий вплив педагогів на формування особистості, зокрема їхніх оцінних суджень на свідомість, почуття, поведінку молоді людини.

Науковці, які досліджують вікові аспекти розвитку особистості (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Е. Еріксон, О. В. Запорожець, Е.Ф. Рибалко), доводять, що особливо у дошкільний і молодший шкільний період самосвідомість і самооцінка дитини формується під впливом педагогічної оцінки. Оцінне судження вчителя як і батьків діє на

емоційну й інтелектуальну сферу дитини, сприяючи усвідомленню нею вимог до навчально-виховного процесу, власних сильних і слабких сторін. Психологи відзначають, що на ранніх етапах навчання негативні оцінки виконують в розвитку дитини більш негативну, ніж позитивну роль, бо вони блокують її активність, гасять бажання навчатися й виховуватися. У дошкільному, молодшому шкільному віці діти дуже довірливі, вірять у те, що їм говорять. Для них важлива думка інших, зокрема батьків та педагогів. Хоча діти як і учні різного вікового періоду можуть допускати помилки, постійна віра дорослих у них, їхню здатність виконати завдання стимулюють їх до подолання труднощів. Помилки дітей слід розглядати як певний етап процесу пізнання, розвитку, що потребує модифікації методів навчання й виховання. Головно, щоб діти знали, що в них вірять і вони спроможні виконати навчально-пізнавальне завдання або інші види діяльності.

Наведемо життєвий приклад (кейс). Дитина Тетяни Іванко не ходила у дошкільний заклад або до школи раннього розвитку. Мати займалася з нею самостійно вдома. На фото показано сторінку із зошита дівчинки, в якому вона вправлялася у написанні гачечків, а потім літер.

На кожній сторінці зошита мати виокремлювала зеленим кольором ті літери й гачечки, які виходили в дитини добре. Однак вона не підкреслювала червоним кольором ті риси і літери, які не були вправно виконані. Дівчинці дуже подобалися такі мамині позначки і завжди після кожного рядка вона питала: «Мам, яка вийшла краще за всі?». Дівчинка дуже раділа, коли мати обводила кращу букву зі словами: «Ідеально!», і в неї виникало ще більше бажання писати літери..

Цей приклад засвідчує різницю між підходами дорослих до оцінки результатів діяльності дітей та їхні відчуття. За першим підходом, коли дорослий виокремлює червоним кольором помилки, дитина концентрується саме на них, а отже усвідомлює свій неуспіх. У її фотопам'яті залишається лише те, що неправильно. За червоними підкресленнями вона не бачить ідеально написані літери та підсвідомо запам'ятовує те, що неправильно й нерадісне.

У другому випадку дитина зосереджена на тому, що зроблено правильно. Вона відчуває зовсім інші емоції. Тому підсвідомо дитина прагне повторити те, що було позитивним, приємним. Це зовсім інша внутрішня мотивація – не прагнення уникнути помилки, а прагнення зробити добре.

Науковці вважають, що оцінні судження дитини про себе пов'язані з оцінним ставленням до неї дорослих, ровесників. Як зазначає Б.Г. Анан'єв, педагогічна оцінка є моральним чинником утворення дитячої самооцінки. В психолого-педагогічній літературі виокремлено дві функції оцінних впливів дорослих, педагогів у процесі виховання й навчання дитини. Це орієнтувальна й стимулювальна функції. *Орієнтувальна функція* означає усвідомлення дитиною своїх знань, результатів свого навчання під впливом педагогічної оцінки. *Стимулювальна* виявляється у переживаннях дитиною своїх успіхів та неуспіхів, що спонукають її до діяльності. Отже поєднання двох функцій педагогічної оцінки сприяє формуванню знань дитини про себе й переживанню нею власних рис, тобто впливає на її самосвідомість й самооцінку. Фактично оцінні судження дорослих впливають на розуміння учнями вимог до діяльності й поведінки, а також визначають стимули до діяльності.

Якщо дитина невпевнена в собі, несамостійна, нерішуча, і в неї нерозвинуте почуття гідності, то це наслідок помилок у вихованні та навчанні, зокрема негативних оцінних суджень, що пригнічують її позитивне ставлення до себе, водночас впливають на мотивацію діяльності й відповідно на її активність і результати. Відсутність поваги дитини до себе й занижена самооцінка впливають також на її авторитет серед ровесників.

У зв'язку із зазначеним батькам, педагогам не варто акцентувати увагу на помилках у дошкільному та молодшому шкільному віці. Постійна критика особистості, зауваження щодо неправильних дій дитини гальмують позитивну мотивацію її діяльності, а отже впливають на її результати. Для того, щоб дитина була успішною у різних видах діяльності, дорослі повинні підсилювати її старання, навіть, якщо не все їй вдається; позитивно підкріплювати її успішні дії. Інакше дитина в майбутньому буде зосереджена не на хороших результатах, яких вона досягнула, а завжди бачити свої недоліки та помилки, яких вона зазнала.

Якщо дитина провинилася, зауваження слід робити без образи особистості та з такою інтонацією, що відображає турботу і занепокоєння педагога. Якщо дитину зорієнтувати на хороші вчинки, що відповідають моральним нормам, то недоліки й помилки у поведінці поступово можуть зникати самі собою, тому що вона буде намагатися виконувати свої дії відмінно, по своїй добрій волі, прагнучим бути хорошою і закріпити добру думку про себе.

Людські взаємини ґрунтуються на ставленні особистості до оточення і самої себе, що зумовлює певний характер її поведінки. У міжособистісних взаєминах з іншими людьми

особистість поводиться відповідно до своїх індивідуальних та психічних якостей, які формуються протягом усього життя. На формування таких взаємин вагомий вплив мають оцінні судження педагогів, що впливають на самосвідомість й самооцінку кожної особистості.

Ольга Мужилівська (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Яремчук Н.Я.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Процес становлення особистості неможливий без її соціалізації. Саме умови соціального середовища сприяють оволодінню нормами і правилами життя в суспільстві, знань і вмінь будувати стосунки з іншими, здобуттю соціального досвіду, а також залученні особистості до соціальних відносин. Одним із факторів соціалізації є засоби масової комунікації (ЗМК), зокрема соціальні мережі як підвид «newmedia» («нові медіа») системи Інтернет.

У психолого-педагогічній літературі є багато досліджень по впливу ЗМІ (телебачення, радіо, преса, загалом Інтернет) на процеси формування і розвитку особистості. Проте практично не розглянуто питання впливу соціальних мереж на становлення особистості, зокрема в підлітковому віці.

Соціальні мережі – це медіа, інформація в яких створюється загальною аудиторією (сайти, Інтернет-форуми, блоги, чати тощо). Їм притаманна модель веб-комунікації «багато для багатьох», що дає змогу здійснювати соціальну взаємодію. Особливістю цього виду медіа є те, що він надає можливість обговорювати різноманітні теми суспільного чи особистісного характеру в спеціалізованому колі або серед зацікавлених осіб. До таких мереж належать сайти *Facebook*, *MySpace*, *Twitter*, а також *Club Penguin*, *Second Life*, *Sims* (сайти азартних ігор і віртуальних світів), *YouTube* (відео-сайт) і блоги.

Бурхливий розвиток останніми роками цих ресурсів надає широкі можливості для спілкування та розваг, що спричиняє часте користування ними її відвідувачів. За таких умов формується небезпека Інтернет-залежності, створення «віртуальної особистості», яка живе в підмінному ірреальному світі, вважаючи це істинним соціальним середовищем. Особливо, це важливо у підлітковому віці, зважаючи на психологічні особливості цієї вікової категорії.

У психологічній характеристиці підлітка є складні та суперечливі зміни, що знаходять відображення у фізичному, розумовому, моральному, соціальному та духовно розвитку особистості. Провідним видом діяльності для цього віку є спілкування, яке відбувається у двох сферах – спілкування з дорослими і спілкування з ровесниками. Спілкування з дорослими надає можливість підліткови засвоювати цілі та мотиви поведінки, способи аналізу навколишньої дійсності та дій, певні морально-етичні норми. Проте взаємодія у такому спілкуванні не передбачає рівноправності, і позиція «молодшого», «підкореного» не завжди сприймається підлітком позитивно, який хоче мати права та можливості дорослого. Така рівноправність можлива із підлітками-ровесниками, хоча також передбачає виконання різних ролей – від друга до суперника. Для підлітка важливо заслужити повагу і визнання друзів-ровесників, тому він починає їх наслідувати, переймає систему їхніх потреб, інтересів, цінностей; більше часу проводить з ними. Однак стосунки у групах підлітків–ровесників характеризуються непостійністю у симпатіях, зміною авторитетів, відповідними непорозуміннями і конфліктами.

За таких умов, розширення підлітком кола друзів, як життєво необхідного соціального оточення, пошук «справжнього друга» для спілкування, випробування себе в різних соціальних ролях, соціальні мережі розглядаються як комфортне середовище для формування і удосконалення особистості. Тут можна бути анонімно «справжнім дорослим», знайти односторонця, якого немає у безпосередньому оточенні, довірити йому «найпотаємніше», а також не комплексувати у формуванні діалогу, бути «найсимпатичнішим», а найголовніше, безперервно спілкуватися із тим з ким забажаєш. Це спонукає підлітків бути надзвичайно активними користувачами соціальних мереж. У зв'язку із цим, для педагогів і батьків повинна стати важливою оцінка усіх переваг для недоліків такого явища.

Наслідками негативного впливу на становлення особистості підлітка, спричинені соціальними мережами є:

- “Кіберпереслідування” та “Онлайндомагання” – зумисне використання соціальних мереж для передачі хибної, непристойної чи несприятливої інформації про іншу людину. Це найбільш небезпечний онлайн-ризик для підлітків, оскільки для них надзвичайно важлива думка однолітків про них. Відповідно, популяризація анонімної неправдивої або несприятливої інформації може привести до психологічних проблем.

- *Секстинг* можна визначити як передачу, пересилання та прийом сексуальних повідомлень, фотографій або інших зображень такого ж змісту за допомогою мобільного телефона, комп'ютера чи інших цифрових пристроїв. Це явище поширене серед підлітків, а

нещодавнє опитування показало, що 20% підлітків віком від 13–17 років відсилали або розміщували фото чи відео, на яких вони зображені оголеними чи напівоголеними.

- *“Facebook-депресія”* – визначається як депресія, що розвивається, коли підлітки витрачають багато часу на відвідування соціальних сайтів, таких як Facebook, а потім починають проявляти класичні симптоми депресії. Можливість бути прийнятими такими ж підлітками, як вони самі, і контактувати з ними є важливим елементом підліткового життя. Проте надмірна активність в онлайн-контактах спричиняє узалежнення від віртуального спілкування та приводить до ризику соціальної ізоляції. Відповідний, пошук «допомоги» у сумнівних інтернет-сайтах і блогах може призвести до зловживання психоактивними речовинами, агресивної або саморуйнівної поведінки.

- *Зменшення часу для більш активного відпочинку* – підлітки витрачають на соціальні мережі більше часу, ніж на будь-яку іншу діяльність і в цілому більш схильні до сидячого способу життя, внаслідок чого їхня фізична активність зменшується зі збільшенням часу перед екраном.

- *Нездорове харчування* – підлітки, які часто проводять свій вільний час за монітором комп’ютера, як правило, споживають їжу з більшим вмістом калорій або жирів, п’ють більше газованих напоїв і їдять менше фруктів та овочів. Деякі дослідники стверджують, що користування інтернетом під час їди пригнічує сигнали ситості, що призводить до переїдання. Інші вважають, що підлітки вибирають нездорові продукти харчування внаслідок перегляду реклами харчових продуктів з високим вмістом жирів, солі та/або цукру і низьким вмістом поживних речовин (неповноцінна їжа, так званий джанк-фуд).

- *Вплив соціальних мереж на сон* – соціальні мережі витісняють або спотворюють моделі сну підлітків. Вчені довели, що більш пізній відхід до сну і менша його тривалість можуть бути пов’язані з великим ризиком постійної втоми та ожиріння, що мають наслідки як для фізичного, так і психічного здоров’я.

- *Користування сайтами присвячених обговоренню суїцидів, наркотиків та інших загрозливих життю та здоров’ю речей.*

- *«Зустріч» у чатах із небезпечними людьми (представниками сатанинських культів та інших контркультурних угруповань).*

- *Участь в азартних іграх.*

Проте, як показали дослідження, використання підлітками соціальних мереж в повсякденній діяльності має також і позитивні відгуки, а саме розширення спілкування, створення соціальних зв’язків і навіть набуття технічних навичок.

Зокрема, такі сайти, як *Facebook* і *MySpace*, пропонують різноманітні щоденні можливості для спілкування друзів, однокласників і людей зі спільними інтересами.

Наслідками позитивного впливу на становлення особистості підлітка, спричинені соціальними мережами є:

- *Соціалізація і зв'язок* – дають змогу підліткам виконувати в режимі онлайн багато важливих у реальному житті завдань: залишатися на зв'язку з рідними та друзями, знаходити нових друзів, обмінюватися фотографіями та ідеями.

- *Розширення можливостей навчання* – сприяють спільному виконанню домашніх завдань і групових навчальних проєктів. Деякі школи успішно використовують блоги як навчально-методичні посібники, що зміцнює навички з вивчення мови, письмового викладення думок і творчості.

- *Доступ до медичної інформації* – підлітки можуть легко й анонімно отримати доступ до онлайн-інформації щодо своїх проблем зі здоров'ям. Також ті підлітки, що страждають на хронічні захворювання, можуть отримати доступ до веб-сайтів, через які вони розвиватимуть мережу для залучення і підтримки людей зі схожими проблемами.

Отже, вплив соціальних мереж на процес соціалізації підлітків має суперечливий характер. Ми вважаємо, що ефективність цього фактору соціального середовища можлива лише за умови навченості школярів користування мережею та у безпосередній єдності цього фактору соціалізації із іншими формами соціального досвіду, які не передбачають віртуального спілкування.

Марія Павлина (факультет культурни і мистецтв)

Наук. консультант – доц. П'ятакова Г. П.

ВНЕСОК ІСИДОРА ВОРОБКЕВИЧА У РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ НА БУКОВИНІ ХІХ СТ.

*“Композитори новітньої доби:...С. Воробкевич,
А. Вахнянин, В. Матюк, О. Нижанківський ...
вложили в музику найкраще, що в них було, без
них був би немислимий дальший наш поступ і
від них треба нам буде класти основи дальшої
музикальної культури”*

Станіслав Людкевич

Буковинський край століттями знаходився під різним іноземним гнітом. В умовах постійної дискримінації пережив не одну окупацію. Однак український народ, попри всілякі перешкоди й переслідування, зберіг свої народні традиції, обряди, що з давніх-давен передавалися з покоління в покоління в різноманітних жанрах пісенної, музичної творчості, які плекалися глибокими національними коріннями і розвивалися.

Запровадження церковного хорового співу на Буковині припадає на середину XIX ст. На той час відомий буковинський регент Петрашевський навчав семінаристів азів хорового співу ще без знання нотної грамоти, а лише через наспів і запам'ятовування мелодії на слух. Тодішній єпископат не був вдоволений таким станом справ, тому після відповідних ухвал працювати з хором запросили професійних музикантів Кьоніга, Пауера, Звонічека. Але ці музиканти не володіли ні румунською, ні церковнослов'янською мовами. Навчання церковного співу суттєво поліпшилося тільки з 1868 р., завдяки поверненню до Чернівців священника Сидора Воробкевича з навчання у Віденській консерваторії. С.Воробкевича невдовзі призначили професором співу в теологічному навчальному закладі і учителем в середній школі.

Сидір Воробкевич (1836–1903) – видатний подвижник національної культури, який поєднав у собі дар композитора, письменника, фольклориста, педагога, диригента, громадського діяча. Саме багатогранність його рідкісного таланту, своєрідне бачення світу були визначальними в творчих здобутках митця. Музика С. Воробкевича доступна кожному, оскільки вона ґрунтується на фольклорному мелосі. Пісню народну композитор називав «талісманом», що відкриває таємниці минулого, і закликав уважно вивчати її, бо це – історія народу. Великий вплив на хорову творчість Сидора Воробкевича мала його практична диригентська діяльність. Починаючи від 60-х років XIX століття і до останніх своїх днів, він постійно працював з хоровими колективами – спершу з сільськими хорами, а потім, у Чернівцях, – з дитячим шкільним, гімназійним і студентськими хорами, колективом робітничої молоді і хором чернівецької «Бесіди». Це була його справжня творча лабораторія. Часто він приносив на репетиції щойно написаний власний твір, перевіряючи на практиці його звучання.

С. Воробкевич є автором понад 400 творів для хору. З них близько 250 написано на власні тексти, підписані псевдонімом «Данило Млака». Решту хорів складено на тексти Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича, Я. Головацького, та ін., а також на власні переклади з німецьких поетів Гайбеля, Кернера, Таубе, Тіка тощо.

Працюючи довгі роки з шкільною молоддю, Воробкевич добре знав інтереси дітей та юнацтва, розумів їхні турботи і мрії. Він прекрасно усвідомлював, що спів є для них природною потребою, що молодь, як і дорослі, любить не тільки словом, а й піснею,

музикою виражати свої переживання і почуття. Тим часом українській дітворі, зокрема на Буковині, не вистачало відповідної музичної літератури: збірників пісень, доступних підручників з музичної грамоти і сольфеджіо. Враховуючи все це, С. Воробкевич одним з перших на Західній Україні взявся випускати пісенники для школярів, які, по-перше, склали репертуар для класних занять, шкільних ранків, вечорів, різних святкових виступів і, по-друге, стали єдиними на Буковині методичними посібниками для вчителів музичної грамоти і співів у школах, бо до них, як правило, додавалася невеличка музично-теоретична частина.

1870 р. у Чернівцях вийшов друком перший збірник пісень С. Воробкевича, призначений для школярів. Туди увійшло 20 пісень у двоголосному викладі. Тексти для них склав Данило Млака, музику – С. Воробкевич (або «напів народний», як було зазначено під деякими заголовками). Пісні розміщено в порядку підвищення складності від найпростіших (з діапазоном кварта й квінти) до трудніших (з хроматичними ходами і модуляційними відхиленнями). Тематика збірника пов'язана з побутом школярів, про що свідчать і назви пісень: «Пісня школярів», «Веснянка», «Прогулка». Є тут і кілька патріотичних пісень: «Мово рідна», «Сирота на чужині», «У горах Карпатах».

У 1889 році С. Воробкевичу вдалося добитися дозволу на публікацію збірника дитячих пісень в трьох частинах. Автор назвав його «Співаник для шкіл народних». Усі три частини «Співаника» вийшли в світ у Відні в 1889 році. У кожному з співаників С. Воробкевич обов'язково вміщував кілька пісень про трударів, виховуючи у дітей пошану до праці («Ремісники», «Пісня рільника»).

Як за змістом, так і за формою збірники дитячих пісень С. Воробкевича на свій час повністю відповідали завданням естетичного виховання молоді. Багата й різноманітна тематика пісень була розрахована на запити дітей різного віку, була близькою до народної мелодики, а нескладні розміри й ритми, гранично ясний спосіб їх гармонізації забезпечили цим пісням популярність. «Співаники» С. Воробкевича відіграли дуже важливу роль для популяризації української народної пісні в міському побуті галицької і буковинської інтелігенції.

Багатогранна діяльність Ісидора Воробкевича як композитора, поета, диригента, педагога та громадського діяча мала великий вплив на подальший розвиток національної української культури в Галичині та Буковині. Паралельно із діяльністю Воробкевича, хорового співу почали навчати в гімназії. Такі уроки тут запровадив директор цієї установи Антон Калерт, що керував гімназією у 1852–1859 рр. На його переконання спів відіграв велику роль у навчанні молоді не лише із естетичного, але й із етичного міркування. Він відносив музику до важливих шкільних предметів і таким чином закладав основи формування музичних смаків у молодого покоління. Також за ініціативою А. Калерта та

вчителя музики Ф. Калушека був створений «Чернівецький союз співаків», який своїм першочерговим завданням ставив пропагування музичного мистецтва. Жодне свято у місті не проходило без участі утвореного «Союзу».

Окрім вокально–хорової музики, яка вже мала дієву підтримку утвореним «Союзом співаків», у Чернівцях активно стало пропагуватись музично–інструментальне мистецтво. На цій підставі засіданням комітету на чолі із директором Шанделем Векслером була обґрунтована доцільність розпуску «Союзу співаків», і на його основі створити «Товариство плекання музичного мистецтва на Буковині». Отож, була створена серйозна музична організація, що проіснувала впродовж більш як 70 років, до структури якої входили: музична школа, що «мала завданням піклуватися про постійне і талановите поповнення «Товариства», камерний і симфонічний оркестри, чоловічий та жіночий хори. Це товариство співпрацювало зі світовими знаменитостями, таким як А. Рубінштейн, Й. Шмідт, С. Крушельницька, М. Менцинський, О. Руснак та інші. Постійне вдосконалення музичного виконавства колективів і солістів товариства забезпечувалося завдяки активній і творчій діяльності педагогів музичної школи, яка була створена від самого початку заснування товариства. Про рівень і якість викладання в ній свідчать її випускники: Евсей Мандичевський, Еммі Емері, Еміль Пауер, Людвіг Роттиберг, що продовжили свою музичну освіту у провідних консерваторіях й університетах Європи та Америки. Товариство незмінно притримувалося й реалізовувало в життя свою головну мету: розвивати музичну культуру в краї та об'єднати всі музичні сили Буковини. Цим цілям підпорядковувались основні завдання: розвиток інструментальної та вокальної музики, утримання музичної школи, бібліотеки, влаштування публічних музичних концертів.

Внесок Ісидора Воробкевича разом з «Товариством плекання музики на Буковині» є безцінним як для музичної культури буковинського краю, так і для цілої України.

Ірина Пелех (хімічний факультет)

Наукові консультанти: доц. Ковальчук Л.О., доц. Шпирка З.М.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ ХІМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

*Якщо хочеш, щоб світ змінився, –
змінюйся сам.*

*Якщо хочеш змін у майбутньому –
сам стань цією зміною сьогодні.*

Махатма Ганді

Сьогодні перед людством стоїть питання про зміну ставлення до природи і виховання нового покоління. Це є, насамперед, прерогативою вищих навчальних закладів. Відповідно до “Концепції екологічної освіти України” одним з основних стратегічних напрямків розвитку екологічної освіти є формування покоління з високим рівнем екологічної культури та екологічного світогляду. У законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державній національній програмі “Освіта: Україна XXI століття”, Концепції національного виховання одним з провідних завдань освіти та виховання є формування всебічно розвинутої особистості. Особливо велике значення має формування екологічного світогляду у майбутніх фахівців. Екологічна освіта — не тільки складова підготовки фахівців–хіміків, але і зміст, і мета сучасного освітнього процесу, що свідчить про актуальність наукових пошуків цього аспекту професійної підготовки майбутніх фахівців зазначеного профілю.

Мета нашого дослідження полягає у з’ясуванні сутності екологічної освіти та експериментально перевірити рівень сформованості екологічного світогляду як важливої складової екологічної освіти особи та суспільства.

Екологічна освіта – це сукупність таких компонентів: екологічних знань, екологічного мислення, екологічної культури, екологічної етики та екологічного світогляду. Основною *метою* екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, засвоєння фундаментальних екологічних знань та формування на цій основі екологічного мислення, екологічної свідомості, екологічних умінь і навичок, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого — виконувати інтегративну роль у всій системі освіти. Ця мета досягається поетапно, шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності.

Важливою складовою екологічної освіти є *екологічний світогляд*, під яким розуміють форму свідомості, міру самовизначення й культури сучасної людини, яка базується на екологічній компетентності, усвідомленні життєвої необхідності збереження природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Екологічний світогляд є формою духовно–практичного освоєння світу людиною, в якій органічно поєднуються екологічні знання, екологічна культура та екологічна діяльність.

Екологічний світогляд можна розглядати як універсальну систему поглядів на реальний світ і місце в ньому людини. Формування екологічного світогляду – це не лише надання знань про довкілля, а й формування системи усталених переконань.

Хімія все більше набуває вагомого значення у житті людини. Хімічні дисципліни поряд з іншими природничими дисциплінами посідають чільне місце в системі вищої екологічної освіти. Саме хімічна освіта у вищих навчальних закладах володіє значними

потенційними можливостями для формування екологічного світогляду і екологічної компетентності студентів. Знання про речовини, їх структуру, властивості, біохімічні функції, знаходження у природі та взаємоперетворення є базовими для формування екологічних знань. Хімічні знання сприяють засвоєнню навчальної інформації з інших профільюючих дисциплін, дозволяють всебічно досліджувати стан довкілля та вплив на нього антропогенної діяльності, допомагають вирішувати екологічні проблеми сьогодення.

Через несприятливу екологічну ситуацію у суспільстві сформувалась негативна думка щодо впливу хімії, яку іноді звинувачують в екологічних проблемах сучасного світу. Відтак, не береться до уваги те, що шкоди завдає не хімія як наука, а люди з низькою екологічною культурою та екологічним світоглядом, які в наслідок своєї недостатньої освіченості невміло використовують хімічні знання на практиці, чим завдають великої шкоди довкіллю і собі.

Зазначимо, що зацікавленість майбутнього фахівця екологічною діяльністю визначається його участю в різних видах навчально-пізнавальної діяльності, яка сприяє формуванню не лише професійних, але й екологічних умінь і навичок. Адже від того, наскільки повно студенти усвідомлять необхідність дбайливого ставлення до навколишнього середовища, вмітимуть передбачати наслідки своєї поведінки істотно, залежить майбутнє людства. Екологічну підготовку слід також орієнтувати і на розвиток екологічного мислення.

Формування екологічного світогляду студентів хімічного факультету здійснюється поетапно і включає цілісну теоретичну і практичну підготовку та наукову роботу в навчальних лабораторіях, педагогічну практику, написання курсових, дипломних і магістерських робіт, консультації професорсько-викладацького складу, що забезпечує перетворення екологічних знань студентів у їхні переконання.

З метою визначення екологічної обізнаності та сформованості екологічного світогляду студентів ми уклали анкету та здійснили анонімне анкетування студентів I та V курсів хімічного факультету.

За даними проведеного анкетування 73% опитаних студентів I курсу і 58% V курсу вважають, що якщо правильно використовувати набуті знання з хімії, то вона не завдасть шкоди довкіллю. Екологічними проблемами свого регіону зацікавлені близько 89% респондентів.

Студенти першого (63%) і п'ятого (92%) курсів вважають, що екологічні аспекти доцільно відображати під час вивчення хімічних дисциплін в університеті, 35% першокурсників важко відповісти на це запитання.

Щодо рівня сформованості екологічної культури суспільства то відповіді респондентів розподілилися так:

- 1 студент (становить 1 % від загальної кількості опитаних) вважає його високим;

- 12 (12 %) студентів – достатнім;
- 2 (2 %) – дуже низьким;
- найбільшу кількість відповідей набрали середній та низький рівні – 54 (54 %) і 31 (31 %) респондентів відповідно.

Також ми проаналізували рівень сформованості екологічного світогляду студентів на початку навчання (I курс), під час навчання на II–III курсах та на завершальному етапі навчання (V курс) в університеті. Результати засвідчили, що рівень екологічного світогляду від початку навчання до його завершення у більшості студентів зріс від низького і середнього до достатнього і високого, у трьох студентів він залишився незмінним.

Думка респондентів щодо чинників, які впливають на формування екологічного світогляду, розділилася. Більшість з них вважає, що вивчення дисципліни “Екологія”, вивчення хімічних дисциплін з їх екологічною складовою, самоосвіта мають вагомий вплив на розвиток і формування екологічного світогляду студентів.

Отже, у процесі анкетування ми з’ясували, що формування екологічного світогляду студентів є ефективним, якщо їхня еколого–професійна підготовка здійснюється як цілісна поетапна система, яка забезпечує засвоєння екологічних знань, перетворення їх у переконання і оволодіння умінням реалізовувати здобуті знання в екологічній діяльності.

Марта Плішило (факультет журналістики)

Наук. консультант – доц. П’ятакова Г. П.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «БІОЕТИКА» В ІНСТИТУТІ ЕКУМЕНІЧНИХ СТУДІЙ УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Сучасні досягнення технічних наук, біології та медицини повинні слугувати на користь людству, а не бути інструментом маніпуляцій та зловживань, скерованих проти людей. Можливе це за умови, якщо здобутки людства ґрунтуватимуться лише на справжніх цінностях і об’єктивних моральних нормах. Замислитися над проблемою виживання людини покликані нові галузі науки, серед яких, насамперед, біоетика.

Біоетика – порівняно молода наука, яка покликана вирішувати проблеми ставлення до людського життя в усіх його проявах через оцінку моральності дій людини як у біологічно–медичній галузі, так і в системі охорони здоров’я, стосовно відповідності їх моральним нормам та цінностям. Ця наука, за твердженням фахівців, опрацьовує методологію

прийняття рішень, адекватних із соціального, медичного, психологічного та правового поглядів.

Актуальність вивчення біоетики в Україні й у всьому світі впливає із кризи сьогодення, що спричинена втратою моральних цінностей. Людське життя в теперішній час має умовну цінність. З одного боку, демократичний світ веде боротьбу за щораз нові права людини, з іншого – ті самі права ненародженої людини, вмираючої, соціально неадаптованої – порушує.

Науково-технічний прогрес спричинив зміну поглядів на морально–етичні взаємини між лікарем і пацієнтом, що формувалися століттями. Поява складних досліджень та методів лікування, винайдення і впровадження нових ліків, новітні досягнення науки вимагають морально–етичної і правової регламентації. Тут переплелися інтереси медиків, біологів, юристів, політиків, філософів, економістів і соціологів. Ці питання не можуть залишити поза увагою також органи державного управління. На даному етапі розвитку суспільства виникла потреба переглянути основні нормативно–правові акти, що визначають функціонування системи охорони здоров'я, та скласти нові, беручи до уваги положення біоетики.

Тому метою дисципліни біоетика є ознайомлення із найважливішими питаннями сьогодення, які пов'язані з медичним втручанням в організм людини, як наприклад: репродуктивні технології, трансплантація органів, використання стовбурових клітин у лікувальних цілях та ін. У світлі вчення християнської моралі та богословського бачення людини як створіння Божого, викладачі курсу намагаються дати відповідну моральну оцінку також і іншим явищам нашого часу, таким як: евтаназія, аборт, контрацепція, пренатальний діагноз, самогубство, гомосексуалізм, генетичні маніпуляції та ін. Важливо студентам подати не лише критерії оцінки згаданих проблем, але і вказати ширше поле їх зародження і можливий спосіб вирішення для збереження людської гідності та всіх загальнолюдських і християнських цінностей.

Основними завданнями, які стоять перед викладачами дисципліни біоетика є висвітлення найважливіших питань біоетичного характеру та представлення правильної етичної оцінки сучасних проблем медицини, біології та генетики. Також викладачі ознайомлюють студентів із сучасними біоетичними проблемами та їх вирішенням. Дисципліна покликана наголосити на позитивному розумінні цінності та гідності людського життя. До завдань дисципліни входить і висвітлення світоглядних установок, які призводять до морального релятивізму, що *de facto* призводить до деструкції людини, як і всієї спільноти.

Розглянемо віковий аспект викладання дисципліни. На магістерській програмі Інституту екуменічних студій Українського Католицького Університету, яка готує релігійних

журналістів, вчителів християнської етики та осіб для медико–психологічного і соціального супроводу осіб з особливими потребами, біоетику викладають студентам другого курсу цієї програми (вік 20–22 роки). Це люди з чітко сформованою й усвідомленою християнською ідентичністю, які з дипломом бакалавра будь–якої спеціальності прийшли на цю програму. Вони вже цілком свідомі проблем у постмодерному світі, тому дисципліна біоетика просто чіткіше окреслює завдання для студентів.

Згідно з програмою викладання курсу «Біоетика», у результаті вивчення навчальної дисципліни у студента повинні сформуватися знання основних причин виникнення та розвитку біоетики; вчень Церкви стосовно біоетичних проблем; релятивістської ментальності. Студент повинен навчитися переконливо обґрунтувати моральну позицію стосовно біоетичних питань сьогодення та надавати моральну оцінку стосовно найбільш дискутованих питань статевої (гендер, гомосексуальне лоббі) та соціальної (екологія) сфер. Вивчення цього курсу сприяє формуванню у студента вмінь застосувати набуті знання у власному житті; будувати солідну основу суспільного морального світогляду; подавати правильну моральну оцінку багатьом сучасним питанням у сфері біомедицини, соціальної та сексуальної етики.

Зміст дисципліни «Біоетика» налічує 3 розділи. До I розділу “Біоетика та початок життя людини” відносимо такі теми:

Тема 1. Вступ. Причини виникнення та завдання біоетики. Тема 2. Початок людського життя. Тема 3. Ідентичність та статус людського ембріону. Тема 4. Види пренатального втручання.

Другий розділ “Біоетична концепція охорони материнства і дитинства” присвячено важливим моральним проблемам, які існують у сучасному суспільстві:

Тема 5. Аборт. Постабортний синдром. Тема 6. Репродуктивні технології. Тема 7. Контрацепція. Природне планування сім’ї та відповідальне батьківство. Тема 8. Експерименти в медицині над людиною. Стівбурові клітини.

Третій розділ “Біоетична концепція охорони життя людини” також охоплює моральні біоетичні проблеми:

Тема 9. Трансплантація органів. Тема 10. Евтаназія. Тема 11. Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом. Тютюнозалежність як біоетична проблема. Тема 12. Прикладні аспекти біоетики. Біоетичні проблеми хвороби. Транссексуалізм і корекція статевої орієнтації. Гомосексуалізм – етична чи медична проблема?

Отже, для того, щоб аналізувати моральність людських дій в біологічно–медичній галузі та охороні здоров’я з погляду їх відповідності моральним нормам і вартостям, в Українському католицькому університеті вивчають дисципліну «Біоетика». Молодим

журналістам, вчителям християнської етики та працівникам медико–психологічного і соціального супроводу осіб з особливими потребами дуже важливо вміти переконливо обґрунтувати моральну позицію біоетичних питань сьогодення.

Наталія Райтаровська (історичний факультет)

Наук. консультант – асист. Лещак Т. В.

ФІЛОСОФСЬКІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Поступове перетворення України із тоталітарної у демократичну державу зумовило значні зміни, які торкнулися усіх сфер суспільного життя. Не оминули вони і виховання дітей, майбутніх громадян держави. Із падінням «залізної завіси» пробудився інтерес до передових закордонних методик, зокрема до вальдорфської педагогіки, основоположником якої є австрійський вчений Рудольф Штайнер. Вперше він висловив свої погляди у 1919 р. Тоді Німеччина та її союзники у Першій світовій війні переживали економічну розруху та майже повну світову ізоляцію, тож не дивно, що почали виникати різноманітні плани виходу із цієї кризи, яка, втім була і в країнах-переможцях. Р. Штайнер запропонував свій – нова система виховання дітей у школах, яка кардинально відрізнялася від попередніх.

Після Першої світової війни європейське суспільство усвідомило, що треба шукати нові шляхи розвитку, чому і відповідала новостворена вальдорфська педагогіка. В основу своєї педагогічної системи Р. Штайнер поклав антропософську антропологію, яка акцентувала увагу на таких принципах розвитку дитини: природовідповідності, циклічності розвитку життя, єдності батьків і школи у вихованні дитини, свободи навчання і творчості, закріплення за класом одного вчителя, гармонійний духовний та фізичний розвиток дитини, скасування покарань та системи оцінювання. Навчання у вальдорфських школах носить проблемний характер, за рахунок якого відбувається розвиток самостійного мислення. Уроки не проходять у звичній для українських учнів системі монологу вчителя, а діалогу, у якому бере участь весь клас. Вальдорфська школа, як визначив сам Р. Штайнер – це «школа для дитини», що різко протиставляє її сучасним державним школам, у яких присутній дух змагання між учнями та контроль за їхніми навчальними досягненнями. Основний акцент вальдорфська система робить на естетичному та трудовому вихованні учнів та періодичності викладання загальношкільних предметів, а художні елементи викладання присутні на кожному уроці.

Однією з переваг вальдорфської педагогіки є те, що вона створює для дітей набагато ширші перспективи для вибору професії, соціальної адаптації та розвитку особистості. Вальдорфська система освіти розвиває у дітей самодисципліну та здатність критично осмислити ситуацію з усіх боків, створює максимально сприятливі умови для розвитку здібностей та нахилів дитини. Звичайно, вона не позбавлена недоліків: діти виховані за вальдорфською педагогікою не можуть адаптуватися у жорстких тоталітарних суспільствах, ця система економічно досить затратна, оскільки вальдорфські школи не є державними структурами, то батьки платять за навчання самі. Вальдорфська педагогіка дуже популярна в країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки, де налічується кілька тисяч вальдорфських шкіл, а у 2000 році ЮНЕСКО проголосило її педагогікою XXI ст. Однією із переваг цієї системи освіти є те, що вона дуже легко адаптується до нових реалій життя і тому не втрачає свого значення і досі.

В Україні у 2001 р. Міністерство освіти і науки своїм наказом впровадило вальдорфську педагогіку в наші школи, але цей наказ залишився на папері і досі влада придивляється до цієї системи освіти. Хоча ще з 1999 року діє Асоціація вальдорфських шкіл, але це громадська організація, створена на добровільних засадах, тому говорити про реалізацію вальдорфської системи освіти на українських теренах досить складно. У нашій державі вальдорфські школи поширені у великих містах – Києві, Харкові, Донецьку, Одесі, Дніпропетровську. Всього їх налічується близько шістдесяті. Сьогодні українські педагоги розділилися на два табори – прихильників і противників вальдорфської педагогіки. Одним із найважливіших аргументів противників є її невідповідність сучасним вимогам до освіти. У вальдорфських школах дуже мало предметів, але чи зараз батьки захочуть, щоб їхня дитина вивчала лише читання, письмо, вчилася плетінню? Більшість, звісно, буде проти, проте чи добре для шестирічного малюка 6 уроків у першому класі? Однозначно, ні. Звичайно, від часу створення Р. Штайнером своєї системи минуло майже 100 років і наука здійснила значний крок уперед. Отже, противники вальдорфської системи мають рацію лише в одному – її не можна бездумно накладати на українську педагогіку, а треба пристосовувати із врахуванням останніх наукових досягнень.

Потрібно зауважити, що противники вальдорфської педагогіки закидають їй, що вона розвиває здібності і нахили дітей, а не засвоювати знання, з чим ми погоджуємося. Але тут треба порівняти систему освіти в Україні та західноєвропейських країнах і ми побачимо парадоксальну ситуацію – за кількістю предметів наші школи перебувають на перших місцях у світі, а ось за якістю знань, на жаль, ситуація невтішна. На Заході в університети йдуть ті, хто може і хоче далі покращувати свій рівень знань, а не заради диплома про вищу освіту як в Україні. Вальдорфська система освіти вчить дітей найголовнішого – як застосовувати

знання на практиці, тоді як наша дає велику теоретичну базу. Не потрібно відкидати і різні умови життя на Заході та в Україні, але Р. Штейнер створив свою систему в умовах повної розрухи в суспільстві і, значною мірою, завдяки вальдорфській педагогіці світ зміг змінитися на краще. Тож думка про те, що в цій ситуації, яка зараз склалася в нашій країні, вальдорфська педагогіка є недоцільною виглядає просто наївно. Результати впровадження вальдорфської педагогіки у розвинутих країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки свідчать, що вона всебічно сприяє розвитку особистості дитини, а щодо її недоліків, то їх має практично кожна виховна система.

Марія Рехман (філологічний факультет)

Наук. консультант – доц. Біляковська О.О.

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНУША КОРЧАКА

*Реформувати світ – це означає реформувати виховання
Януш Корчак*

У період інтенсивного реформування освіти та народження нових педагогічних парадигм цілком закономірним є інтерес до тих видатних педагогів минулого, чії ідеї зберігають значущість і для сучасності. Педагогічна концепція Я. Корчака охоплює широке коло проблем педагогіки, а його педагогічні погляди щодо проблеми виховання цікавлять передусім своєрідністю підходу до оцінки значення періоду дитинства, які актуальні і сьогодні.

Глибинна сутність виховання полягає у безмежній любові до дітей, яку Я. Корчак перш за все розумів як повагу до дитини (знання, розуміння, бачення, терпіння, прийняття, прощення), як намагання пізнати внутрішній духовний світ дитини, прийняти його та допомогти їй у важкому процесі пізнання себе та світу. Основні форми і засоби виховного впливу – спостереження за дитиною, вивчення її, гра, казка, покарання, прощення, стимулювання, схвалення. Любити дитину – це високе мистецтво, якому ми вчимося все своє життя.

Так, у книзі «Право дітей на повагу» висвітлено ряд проблем виховання, які можна виокремити у блок питань, зокрема таких:

– зневажання – недовіра до дитини, їх причини, реальні ситуації виявлення, народження диктату та догляду, зростання непорозуміння, протести;

– неприязнь – звідкіля неприязнь до дитини; образа на неї, з чого вона складається; чого ми чекаємо від дітей; чи пристрасні батьківські погляди та оцінки; чи поради ми або суворі судді; звідки беруться нудьга та бунт; «багрянець гніву та обурення» та «блакить прощення»; чи треба приховувати свої недоліки від дітей; пестоці та батьківський егоїзм; чому у дітей бувають зриви у поведінці;

– повага у ставленні до дитини – якою дитина є у реальності: істота розумна (дурнів серед дітей не більше, ніж серед дорослих), у дитини є майбутнє та минуле; дитина – іноземець (не знає мови спілкування, правил життя, порядку); звертання–прохання до дорослих: поважайте незнання дитини, поважайте труд пізнання, невдачі та сльози, поважайте власність дитини та її бюджет, поважайте таємниці та відхилення тяжкої роботи зростання, сьогоднішній день і сьогоднішній час;

– право дитини бути такою, якою вона є – взаємовідносини батьків і дітей, їх підводне каміння (батьківські примхи, свавілля, вибагливість); дитина привертає увагу, коли заважає або вносить смуту – ми не бачимо, коли вона спокійна і серйозна, недооцінюємо хвилини розмови із собою, світом та богом, не чуємо «шепіт добра»; наслідки пияцтва та насильства й допомога дитині; дитина і дорослий – різні люди?; «поважайте чисте, ясне, непорочне, святе дитинство: зростає нове покоління... створіть умови, щоб діти вирости більш гарними!» (Корчак Я. Право дітей на повагу / Я. Корчак. – Вибрані пед. твори. – М., 1966).

Аналіз творів Я. Корчака дозволив визначити його виховну систему як цілісну сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних елементів суб'єкт–суб'єктного педагогічного супроводу. Ця цілісна система є динамічною, саморганізованою, відкритою, має свою структуру.

Погляд на дітей як на своєрідний соціальний прошарок суспільства сформувався під впливом переконань педагога в абсолютній цінності дитинства. «Дитячий вік, – писав він, – довгі важливі роки у житті людини... дитячі роки – це роки, з яких ріка бере початок і де визначає свій напрям» (Корчак Я. Вказ. праця).

Підсумовуючи, пропонуємо заповіді з виховання від Я. Корчака.

10 заповідей з виховання від Януша Корчака

1. Не чекай, що твоя дитина буде такою, якою ти хочеш її бачити. Допоможи їй стати не тобою, а собою.

2. Не вимагай від дитини плати за все, що ти для неї зробив. Ти дав їй життя, як вона може віддячити тобі? Вона дасть життя іншому, той – третьому, і це незворотний закон подяки.

3. Не зганяй на дитині свої образи, щоб у старості не їсти гіркий хліб. Бо, що посієш, те й пожнеш.

4. Не стався до проблем дитини з висока. Життя дане кожному під силу, і будь упевнений, малюку воно важке не менше, аніж тобі, а може бути і більше, оскільки у нього немає досвіду.

5. Не принижуй!

6. Не забувай, що найважливіші зустрічі людини – його зустрічі з дітьми. Будь уважнішим до них – ми ніколи не можемо знати, кого ми зустрічаємо в дитині.

7. Не муч себе, якщо не можеш зробити щось для своєї дитини. Пам'ятай: для дитини все зроблено недостатньо, і в той же ж час – для неї зроблено все.

8. Дитина – це не тиран, який заволодіває всім твоїм життям, не тільки плід від плоти й крові. Це та дорогоцінна чаша, яку Життя дало тобі на зберігання та розвиток у ньому творчого вогню. Це розкріпачена любов матері і батька, у яких буде рости не «наша власна» дитина, а душа, дана на зберігання.

9. Умій любити чужу дитину. Ніколи не роби чужому те, що не хотів би, щоб робили твоєму.

10. Люби свою дитину будь-якою: неталановитою, невдахою, дорослою. Спілкуючись з нею – радій, бо дитина – це свято, яке наразі ще з тобою.

Іванна Рій (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Равчина Т.В.

РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: РУХ ВІД НАСИЛЬСТВА ДО МИРОТВОРЕННЯ

Поняття “конфлікт” походить від латинського слова “conflictus” – зіткнення. У наукових дослідженнях конфлікт розглядають як суперечність, розбіжність, боротьбу, неузгодженість між позиціями, поглядами, інтересами, потребами осіб. Це поняття означає зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій у свідомості окремої людини чи міжособистісних взаєминах, взаємодіях людей, що супроводжується гострими, негативними емоціями й переживаннями. Зазвичай конфлікт, якщо його суперники конструктивно не розв'язали, має негативні наслідки, що призводять до психологічного пригнічення особистості чи навіть до фізичних травм.

Сьогодні часто трапляються конфліктні ситуації між учнями в школах України, які мають негативний наслідок. Засоби масової інформації засвідчують, що кожна третя дитина в Україні страждає від насильства у школі. Різноманітні дослідження науковців, громадських

організацій, ЗМІ підтверджують, що проблема насильства серед учнів дійсно існує, що саме в школі вони зазнають образи, приниження, а інколи побиття. Педагогічна теорія та практика підтверджують, що найбільш поширені серед учнів *конфлікти конкуренції, боротьби за лідерство*, в яких відбувається боротьба окремих школярів та їхніх угруповань за першість у класі. Якщо раніше пік конфліктів між школярами припадав на 8-9-й клас, то сьогодні зіткнення поширюються серед учнів 6-7-х класів. Виявами таких конфліктів є знущання одного або групи школярів над деякими учнями, побиття їх, запис на мобільному телефоні процедури цькування й поширення відео розправи серед ровесників або в Інтернеті. Здебільшого жертвами насильства у школах стають фізично слабкі, невпевнені у собі учні або ті школярі, які мають власну думку й не підкорюються лідерам класу чи цілому колективу. У сучасних школах можемо зустріти учнів, які намагаються самоствердитися у класі шляхом застосування насильства проти школярів, які не виконують їхні правила.

Той факт, що сьогодні діти не лише обмежуються приниженнями чи образами, а все частіше вдаються до фізичного насильства, засвідчує поширену серед учнів агресію, що переважно зумовлена відповідними соціально-економічними умовами розвитку сучасного суспільства, зокрема розгортанням нездорової конкуренції у державі, а також відображенням ситуацій насильства у засобах масової інформації. Неадекватна поведінка дітей у школі залежить також від виховання у сім'ї. Деякі батьки приділяють мало часу своїм дітям; дбають більше за матеріальне благополуччя сім'ї, а психоемоційні потреби їхніх дітей відходять на другий план. У сучасних школах можна спостерігати переважання примусу, тиску з боку педагогів на учнів у навчально-виховному процесі, директивного стилю педагогічної взаємодії, що є передумовами розвитку агресії, нетерпимості школярів тощо. Велике значення для формування дружніх, довірливих міжособистісних взаємин учнів, усунення агресії та насильства є створення психологічно-комфортної атмосфери, відкритого для кожного і позитивно спрямованого освітнього середовища у закладах середньої школи. У зв'язку із зазначеним окреслимо *головні шляхи послаблення й попередження насильства, конфліктів у школі*:

1. *Усвідомлення адміністрацією школи, педагогічним колективом наявності проблеми учнівського насильства, вияв готовності до цілеспрямованого вирішення цієї проблеми.* Першим кроком є визнання, що проблема учнівського насильства існує як у навчальних закладах, так і у суспільстві. Варто, щоб учителі обговорювали причини вияву агресії й насильства учнями, продумували шляхи вирішення цієї проблеми.

2. *Розробка й реалізація у середньому навчальному закладі програми з цілеспрямованого попередження насильства й агресії.* Ця програма передбачає:

- ❖ здійснення контролю, щоб учні не приносили зброї (гострі предмети), наркотики, алкоголь та інші засоби, що можуть посилювати їхню агресію або застосовуватися проти інших;
- ❖ визначення педагогами разом з учнями правил поведінки у школі, окреслення заходів, що будуть застосовані для тих учнів, які виявляють агресивну поведінку проти інших;
- ❖ організація вчителями взаємодії з такими учнями відповідно до особливостей агресії, втручання у ситуації прояву насильства;
- ❖ залучення учнів з виявами агресії до різних видів діяльності, де вони мають змогу проявити, застосувати свої здібності;
- ❖ навчання учнів зазначеної категорії умінням регулювати агресію, контролювати власну поведінку.

3. *Організація у школах позитивного, демократичного середовища.* З цією метою вчителі:

- ❖ виявляють моделі моральної поведінки у педагогічному середовищі, рівноправно ставляться до усіх учнів;
- ❖ застосовують демократичний стиль спілкування з учнями, що базується на вимогливості й повазі, довіри до кожного учня;
- ❖ організують різні виховні заходи, що розвивають моральні цінності учнів і водночас відповідають їхнім інтересам, потребам;
- ❖ нейтралізують учнівську конкуренцію у класі, формують класні групи як колективи;
- ❖ застосовують різні види діяльності, де учні можуть виявити власні здібності, досягнути самоствердження, самореалізації й успіху.

4. *Перетворення школи у заклад, у якому конструктивно розв'язують конфлікти.* Вчителі опановують знання й уміння творчо й конструктивно розв'язувати конфлікти, навчають учнів застосовувати різні способи позитивного вирішення непорозумінь.

5. *Розвиток в учнів умінь співробітництва й партнерства.* Вчителі залучають учнів до участі в малих групах, розвивають кооперативне навчання, навчають й застосовують міжособистісне спілкування школярів.

6. *Залучення учнів до дискусій, діалогів у навчальний і позанавчальний час для узгодження їхніх суперечливих думок, поглядів.* Вчителі застосовують різні види дискусій, диспутів, діалогів, в процесі яких учні вчать ділитися власними думками, шукати спільне вирішення проблем.

Конфлікт – це не перешкода, що треба усунути; це проблема, над якою потрібно працювати. Педагог несе відповідальність за розв’язання конфліктів з учнями, між ними та батьками. Як би не важкі були діти, він зобов’язаний шукати шляхи та способи розв’язання конфліктів. Саме конструктивне вирішення непорозумінь у педагогічних ситуаціях сприяє вдосконаленню процесів навчання та виховання учнів, зміцненню міжособистісних стосунків в освітньому середовищі і забезпечує взаємну перемогу партнерів. Конфлікти розв’язуються конструктивно, якщо вчитель залучає учнів до обговорення проблеми й спільного прийняття рішень, пошуку домовленості, націлює їх на розуміння не тільки власних бажань, але й інтересів педагога та інших однокласників, спонукає до прийняття зобов’язань щодо своєї поведінки, усвідомлення її наслідків для діяльності й успіхів класного колективу. Головна перевага позитивного вирішення конфліктів – це активна участь школяра в обговоренні проблеми замість сліпого підкорення вимогам учителя, усвідомлення необхідності зміни поведінки не тільки у власних інтересах, але й заради безпеки, позитивних почуттів і досягнень інших.

Головними способами розв’язання суперечностей між учасниками навчально-виховного процесу з позиції інтересів є переговори, фасилітація, медіація, арбітрація.

Переговори – це найефективніший спосіб пошуку взаємопорозуміння між вчителем й учнем або учнів між собою; дають змогу обговорити проблему, виявити приховані чинники, що спонукають до появи розбіжностей, досягнути домовленість і налагодити, зміцнити стосунки. Для вирішення педагогічних конфліктів цінні переговори, метою яких є не досягнення перемоги однієї сторони, а розв’язання проблеми, досягнення примирення. Такі переговори в конфліктології визначаються як колаборативні (принципові), що базуються на стратегії співробітництва, спрямовані на врахування інтересів двох сторін й одержання взаємоприйняттого результату.

Фасилітація – це організація процесу, за допомогою якого учні можуть обговорити проблеми, що стосуються їхнього навчання, дисципліни, міжособистісних стосунків. Термін “фасилітувати” означає полегшувати, допомагати, сприяти. Фасилітатор – це людина, яка безпосередньо не втручається в процес діяльності осіб, проте організовує процес, що робить цю діяльність легшою, ефективнішою. Головними складовими діяльності вчителя як фасилітатора є: визначення проблеми, що стосується поведінки школярів, непорозумінь, сутичок у класі; встановлення головних правил поведінки учнів під час вирішення проблеми (довіра, повага один до одного, толерантність, прийняття думки тощо); залучення кожного учня до процесу обговорення й розв’язку проблеми (надання змоги кожному висловитися, створення сприятливого психологічного середовища); одержання та прийняття ідей,

пропозицій учнів; підтримка процесу (визначення чіткої структури та процедури, пояснення методик роботи, визначення часу тощо).

Медіація – це проведення переговорів між суперниками за допомоги посередника (медіатора), який сприяє їм безпосередньо обговорити проблему їхнього конфлікту, знайти шляхи його вирішення й домовленості. Посередник – це нейтральна людина, яка не втручається у конфлікт, лише у процес проведення переговорів. Вчитель у ролі посередника не підказує ніяких рішень, не висловлює оцінок щодо сутності конфлікту, проте організовує діалог учнів – учасників конфлікту, спрямовує їх у необхідному напрямі. Він повинен бути неупередженим щодо суперників, мати авторитет й володіти вміннями проведення медіації. Посередниками у конфлікті між учнями може бути не лише вчитель, але й самі учні.

У конфліктах між учнями вчитель може виступати в ролі арбітра. На відміну від фасилітатора і медіатора арбітр втручається у розв'язання конфлікту. Він: дає ґрунтовну оцінку конфліктній ситуації, рекомендує учням різні способи вирішення конфлікту; вирішує, які наслідки розв'язання конфлікту будуть найкращі.

Конфлікти в освітньому середовищі – це закономірне явище, що визначає суперечності навчально-виховного процесу, педагогічної взаємодії вчителя й учнів. Конфлікт не страшний для педагога й школярів, якщо він конструктивно вирішується. Головне для вчителя – не уникати проблему чи її долати, а працювати над нею. Він несе велику відповідальність за розв'язання конфліктів у навчальному середовищі й зобов'язаний проявити ініціативу у вирішенні непорозумінь й суперечностей.

Інна Романчук (хімічний факультет)

Наук. консультант – асист. Крива М. В.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ

(на прикладі Володимирецького районного колегіуму)

Сучасний стан національної освіти і стрімко зростаючий потік науково–технічної інформації вимагає кардинальних змін як у змісті фундаментальної освіти, так і в розробці та застосуванні новітніх освітніх технологій. У навчанні хімії найбільш природним є використання комп'ютера, виходячи з особливостей хімії як науки.

Застосування сучасних інформаційних технологій на уроках хімії у Володимирецькому районному колегіумі включає такі напрямки: використання готових

програмних засобів, тестових оболонок; створення міні-підручників та презентацій; використання інтернет-ресурсів (веб-камери, онлайн-технологій) та електронної періодичної системи. Детальніше розглянемо кожен із них.

Використання готових програмних засобів. Навчальні програми мають дуже яскраві інтерфейси, захоплюючу анімацію, динамічні ілюстрації (вони дають змогу проводити віртуальні демонстрації за відсутності реактивів та з огляду на небезпечність деяких дослідів). Використання готових програм носить лише фрагментарний характер на уроках. Тому необхідно продумати місце та мету використання цих фрагментів. Використовувати мультимедійні засоби можна у різних ситуаціях. Так, використання засобу навчання як вступ вивчення теми або розділу, полягає у створенні загальної настанови та наочного відтворення тих явищ і подій, які становитимуть предмет вивчення. Але не досить, щоб учні переглянули чи прослухали інформаційний матеріал. Важливо забезпечити його засвоєння: включити як органічну основу в розповідь, бесіду, лекцію, пов'язати одержані дані із навчальною темою, зробити потрібні доповнення, підвести учнів до висновків.

Використання програм із віртуальними дослідами дозволяє: демонструвати досліди, детально зупиняючись на методиці виконання; провести досліди, виконання яких має обмеження в часі; продемонструвати небезпечні для здоров'я досліди; кілька разів повторювати найважливіші моменти; змінювати умови реакції та спостерігати зміни, що відбуваються при цьому; вивчати будову та принцип дії приладів та пристроїв, які відсутні в кабінеті; використовувати зорові образи (малюнки, креслення, схеми, знаки).

Використання тестових оболонок. Ефективним способом перевірки знань учнів є тести. Комп'ютерне тестування значно полегшує роботу вчителя, організовує учнів, спонукає до концентрації всіх знань та вмінь.

Використання тестових оболонок має переваги перед використанням готових тестів. По-перше, готові тести, як правило, російськомовні. По-друге, набір запропонованих запитань найчастіше не відповідають планам учителя та меті уроку.

Використовується у колегіумі тестова оболонка TEST-W, яка призначена для перевірки знань тестуванням на комп'ютері. Вихідний тест може мати будь-яку кількість питань (від 30 до 50 і більше). В кінці тестування обов'язково комп'ютер видає результат. Прикладом такого програмного засобу є тест «Готуємось до зовнішнього незалежного оцінювання».

Створення міні-підручників та презентацій. Цікавим і змістовним є використання різноманітних форм роботи із застосуванням презентаційної системи Power Point, яка входить до складу інтегрованої системи Microsoft Office (створення міні-підручників та презентацій).

Презентаційні системи найбільш ефективні на уроках – лекціях та уроках узагальнення та систематизації знань. На інших уроках доцільно використовувати інший різновид роботи з використанням цих самих операційних можливостей машини – створення міні-підручника – своєрідний спрощений варіант презентацій, у створенні якого беруть самі учні.

Крім того, презентаційна система частково допоможе розв'язати проблему нестачі реактивів у кабінеті, а також продемонструвати досліди, показ яких не передбачено в школі згідно із санітарними нормами.

Презентація, роздрукована на папері, може замінити учителеві його план-конспект уроку або може бути роздана учням, що замінить конспект лекції. Інтеграція гіпертексту і мультимедіа дозволяє зробити викладання навчального матеріалу яскравим і наочним.

Інтернет-ресурси та їх використання. Крім готових програмних засобів використовується інформація, знайдена в глобальній мережі Інтернет, яка допомагає в підготовці вчителя до уроку, а також використовується на уроках, факультативних заняттях та на курсовій (довузівській) підготовці.

Використання онлайн технологій на уроках хімії. Онлайн технології – це самостійне навчання, незалежне від матеріального забезпечення, місця проживання чи стану здоров'я. Це – внутрішня мотивація, самодисципліна і творчий підхід. Освіта on-line може відбуватися в будь-якому місці і в будь-який час за умови доступу до мережі Internet, що робить процес навчання захоплюючим і повноцінним.

Учням Володимирецького колегіуму, які пропустили заняття через хворобу або знаходилися на індивідуальному навчанні пропонується засвоїти практичний і теоретичний матеріал в режимі онлайн, з допомогою якого учні можуть спостерігати виконання реального експерименту.

Використання веб-камери. Ефективність уроку хімії значною мірою залежить від організації хімічного експерименту. Хімічні набори реактивів дають можливість використовувати хімічний експеримент на різних етапах уроку і здійснювати диференційований підхід у виконанні лабораторних дослідів і практичних робіт, а також проводити індивідуальну та групову роботу. Для того, щоб краще було видно учням і за останніми партами, в шафі встановлено веб-камеру, зображення якої демонструється на екран телевізора.

Використання електронної періодичної системи. Під час вивчення будови атома, поширення хімічних елементів у природі, фізичних та хімічних властивостей різних елементів, а також при розв'язуванні багатьох розрахункових задач використовують у колегіумі довідково-інформаційну електронну періодичну таблицю СІТ-011М. На цифровий

індикатор СІТ виводяться значення 27–ми основних фізико–хімічних параметрів кожного з 110 елементів таблиці Д.І. Менделєєва, що значно полегшує роботу вчителя та учнів і скорочує час на підготовку до уроків.

Підсумовуючи можна зазначити, що підвищення ефективності навчально–виховного процесу, зокрема забезпечення індивідуалізації та диференціації навчання, за різнорівневою підготовкою можна успішно здійснити засобами інформаційних технологій.

Аліна Рубанович (факультету іноземних мов)

Наук. консультант – доц. Горук Н.М.

СУГЕСТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ У ПОЄДНАННІ ІЗ СУЧАСНИМИ ІННОВАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В останні роки в нашій державі, як і в усьому світі постала досить значна проблема у сфері освіти: йдеться про необхідність використання нових технологій задля зацікавлення учнів у навчально–виховному процесі, а також для підвищення ефективності набутих ними знань, умінь та навичок. В сучасному високорозвиненому суспільстві самоцінність людини–особистості розглядається як взірць її універсальності. Завданням сучасних закладів освіти є розвиток людини, її особистісних якостей, адже від розвитку кожного громадянина зокрема залежить розвиток цілого суспільства. На сьогоднішній день, суб'єкти навчання самостійно орієнтуються на такі особистісні якості та професійні вміння, які сприятимуть їхньому майбутньому успіху в житті. В контексті навчання іноземної мови з використанням інноваційних технологій, перші місця займають якісне та ефективне засвоєння знань, що стосується майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю й культурою мовлення та поведінки в суспільстві та в робочому колективі.

Сугестивний метод, як метод навчання, виник доволі давно та має ряд особливостей, серед яких чільне місце посідає використання у навчанні іноземної мови неусвідомлених резервних можливостей, а також створення сприятливих передумов для організації іншомовного мовленнєвого спілкування шляхом інфантилізації, тобто усунення усіх можливих матеріальних та психологічних перешкод для вільного невимушеного спілкування в природньому середовищі. Варто наголосити, що сугестивний метод навчання передбачає, що процес навчання відбувається двома способами: на свідомому та підсвідомому рівнях людської психіки. Зміна форм проведення занять сприяє не лише отриманню оптимальних

результатів від процесу навчання, а й допомагає ввести учнів у безпосереднє мовленнєве середовище.

В сучасній освіті питання поєднання уже відомих дидактичних методів з інноваційними технологіями є надзвичайно актуальним. Моє дослідження має на меті показати можливості використання сугестивного методу за допомогою інноваційних технологій на заняттях іноземної мови.

Отож, оскільки сугестивний метод передбачає введення учнів в іншомовне мовленнєве середовище, а інноваційні технології мають на меті застосування на заняттях здобутків сучасного науково–технічного прогресу, їх поєднання не лише сприятиме більшому зацікавленню учнів у процесі навчання, а й поглибленню їх знань за допомогою сучасних технологій.

Дуже цікавим способом поєднання сугестивного методу навчання з інноваційними технологіями є використання на заняттях іноземної мови віртуальних подорожей, які не лише являють собою яскраву картинку, а й забезпечать позитивні враження та емоції від заняття. Мова йде про віртуальну подорож в країну, мова якої вивчається, за допомогою чого вчитель зможе познайомити учнів з культурою, традиціями, символами держави, мова якої вивчається. Це може бути також подорож у музей або подорож містом, що допоможе відчутти дух країни, мова якої вивчається. Віртуальна подорож має на меті ознайомлення глядачів не лише з інформацією, а й введення їх в те середовище: учні ніби потрапляють в інший світ, вони йдуть вулицями міста іншої країни, вони крокують поміж інших людей, які розмовляють іноземною мовою, вони чують та на підсвідомому рівні запам'ятовують її, вони поглиблюють свої знання та закріплюють їх яскравими картинками, що сприяє їхньому кращому запам'ятовуванню та сприяють їх подальшому використанню.

Варто наголосити на важливості запровадження інноваційних технологій у навчальний процес, адже вони сприяють підвищенню рівня знань учнів, а також ефективності вивчення нового навчального матеріалу. В сучасному суспільстві науково–технічний прогрес займає чільне місце, тому ігнорувати його здобутки не просто неможливо, а й недопустимо: інноваційні технології покращують сучасну освіту, сприяють швидкості знаходження потрібної інформації та дозволяють бачити те, що в реальному житті залишається недосяжним. Таким чином, я вважаю, що використання сугестивного методу з використанням інноваційних технологій на заняттях іноземної мови є надзвичайно корисним та ефективним впровадженням, адже він дозволяє вчителю передати та показати той настрій, що панує в країні, мова якої вивчається, а також розширити світогляд своїх учнів та їхні мовленнєві знання в різних аспектах спілкування, тобто учні вчать використовувати іноземну мову як для спілкування на визначені програмою теми, так і на теми, що цікавлять

їх кожного зокрема. Після проведення віртуальної подорожі надзвичайно легко спонукати учнів до усного висловлювання, адже інформація представлена в такому яскравому ракурсі не може залиши байдужим жодного учня і кожен захоче висловити свої власні враження, емоції та побажання щодо наступної подорожі у світ невідомий та цікавий.

Андрій Смицнюк (філологічний факультет)
Наук. консультант – асист. Калагурка Х.І.

ВПЛИВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Самовиховання – це управління суб'єктом своєю діяльністю, спілкуванням, поведінкою, спрямованими на зміну своєї особистості відповідно до усвідомлених цілей, ідеалів і переконань задля самовдосконалення. Простіше кажучи, самовиховання – це діяльність людини, спрямована на вдосконалення самої себе.

Фактори впливу волонтерської діяльності на самовиховання – наступні: соціалізація (влиття людини в соціум); формування світогляду (суспільно корисного та позитивного світогляду); розвиток власних здібностей та здобуття досвіду; релігійний аспект, який є надзвичайно важливий для людини віруючої. Власне на ньому зупинимося детальніше.

Можна розглядати волонтерство крізь призму релігії, зокрема християнства. Безкорисна діяльність на благо інших – це і є добра християнська воля, діяльність, яка передбачає собою спасіння душі. Досить багато волонтерських організацій побудовані на релігійній основі. Також більшість християнських спільнот та організацій займаються волонтерською діяльністю. Для прикладу можна навести Карітас чи Мальтійську службу допомоги, які дуже тісно співпрацюють з церквою. Для волонтерів цих організацій благочинна діяльність – це шанс налагодити своє духовне життя, замислитися над вічними цінностями, що допомагає духовно самовдосконалюватися.

Соціальний аспект полягає в тому, що будь-яка волонтерська діяльність взаємодіє з суспільством. Волонтер має змогу контактувати з різними соціальними групами людей: людьми похилого віку, громадськими діячами, сиротами, інвалідами, безпритульними. Такі соціальні навички можуть згодитися для різних сфер життя – роботи та нових знайомств. Для підлітків головною мотивацією участі у волонтерській діяльності є можливість самоутвердитися в очах однолітків, батьків, вчителів, бажання знайти нових друзів, можливість набути нових навичок і знань та проведення власного дозвілля. Питання надання

конкретної соціальної допомоги, зазвичай, для них не є визначальним. І все це безпосередньо відноситься до соціального фактора.

Волонтерська діяльність в ширшому значенні – це взаємодія з соціумом, яка потребує навичок управління та організації роботи, а також організації акцій та масових заходів, взаємодії з громадськістю. Волонтер, який займається цією такою діяльністю, вдосконалює свої організаційні здібності, здобуває досвід, розвиває свої таланти загалом.

Приходимо до висновку, що волонтерство – це індекс гуманності суспільства і водночас шлях до гуманного суспільства. Волонтерська діяльність дає кожному шанс на самовиховання, на розвиток своїх здібностей, формування та вдосконалення власного світогляду. Шанс здобути досвід, використати здобуті знання на практиці, а також шанс влитися в соціум, активно взаємодіяти з суспільством.

Руслана Сподарик (історичний факультет)

Наук. консультант – доц. Яремчук Н.Я.

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Вагомий внесок для становлення і розвитку української педагогічної думки ХХ століття здійснив Митрополит Андрей Шептицький (29.07.1865–1.11.1944 р.р.). Його життя і творчість можна оцінювати як з позиції глави Української Греко-Католицької Церкви, так і в контексті історикотворчої місії як громадського діяча, що знайшло своє відображення в освітньо-педагогічних здобутках. Пошук ідеалу та мети виховання для української молоді, проблеми шляхів формування у неї релігійно–патріотичних цінностей, аспекти сімейного виховання, роль молодіжних громадських організацій як необхідного виховного середовища у становленні християнського світогляду та здорового способу життя, опікунська й меценатська діяльність у підтримці та розвитку як релігійно-громадських спільнот, так і обдарованої молоді є частиною низки питань педагогічного пошуку, які у своїй діяльності намагався розв'язати Митрополит Андрей Шептицький.

Головний зміст педагогічних поглядів А. Шептицького спрямований на пошук виховної системи, у якій національні та християнські ідеали створювали б цілісну єдність, де присутнє об'єднання церковної ідеї та ідеї служби нації. А. Шептицький наголошує, що лише в умовах взаємодії родини, церкви і громади можливе виховання майбутніх українців.

Оскільки в основі християнського виховання є мораль, фундаментальною основою якої є любов, то метою виховання молоді, на думку Митрополита, повинно бути формування

любові до Вселенської церкви і до Батьківщини. Любов – це універсальна християнська чеснота, яка допомагає людям у будь-якій ситуації залишатися людьми і завжди допомагати тим, хто потребує допомоги. Адже, коли ти допомагаєш комусь із потребуючих, навіть у якихось незначних речах, то не тільки виконуєш християнський обов'язок, а й вкладаєш свій внесок у добробут Батьківщини. Шептицький намагався донести ці думки до батьків, щоб ті, відповідно, у вихованні своїх дітей змалечку формували любов до Бога, любов до життя, любов до Батьківщини, адже: *«Любов – найвища, найтриваліша і могутня сила на світі», а «християнські чесноти, можуть зробити із дитини доброго патріота і мудрого громадянина».*

Ця ідея є наскрізною у пастирських листах, промовах, зрештою, здійснена прикладом власних вчинків А. Шептицького. Митрополит наголошує, що виховання розпочинається із моралі та віри в моральні ідеали і лише засобами моралі може змінювати національне, громадянське та сімейне буття. *«Пам'ятайте, що як моральність в життю, так в науці кожній, віра має бути провідним світлом чоловіка»* (1899 р., серпня 2, Станиславів. – Пастирське послання Станиславівського єп. Андрея Шептицького до вірних). У цьому ж псалтирському посланні Андрей Шептицький звертається до вчителів із настановою, щоб ті не лише розвивали в учнях розумові, але й прищеплювали моральні якості: *«Ви, що працюєте безпосередно над вихованням молоді, старайтеся над просвітленням їх розуму і ублагородненням їх сердець».* Він також намагається донести, що учитель, це перший наставник, який власним прикладом повинен показати, як потрібно поводитися: *«А передовсім давайте добрий примір молоді своїм власним поступованєм».*

Підкреслюючи важливість освіти та навчання у формуванні підростаючого покоління А. Шептицький зазначає, що *«добра наука і добре виховання дітей – то річ так важна і так цінна, що майже на то ціни нема».* Митрополит намагається донести, що виховання дітей – це запорука розквіту нації, адже якщо правильно виховати дітей, прищепити їм любов до науки і навчити їх моральності, то вони насправду будуть тим *«цвітом нації»*, і в майбутньому принесуть неабиякі плоди.

Для актуалізації доброго виховання і створення християнських родин провідником греко-католицької церкви у першій половині ХХ ст. було випущено цілу низку послань та звернень, у яких теоретично і практично розкрито переваги християнського союзу для самої сім'ї, а також для суспільства та нації.

Митрополит широко аналізує аспекти сімейного виховання як передумову для релігійно-суспільного виховання молоді. Сім'я – це перша інституція, яка закладає у дитині ті чи інші цінності, на яких вона розвиватиме своє світоглядне уявлення: *«Душа дитини – м'якенький віск, з якого можна зліпити все. Все, що дитина бачить і чує, вона запам'ятовує».*

на ціле життя». У працях А. Шептицький (1899 р., серпня 2, Станиславів. – Пастирське послання Станиславівського еп. Андрея Шептицького до вірних) неодноразово наголошував на великій місії української родини: *«...слаба та нещасна така суспільність, що складається з нещасних родин! Тому даремним було б зусилля забезпечити народові добробут, силу й щастя, а не подбати насамперед про те, що є першою умовою щастя й сили кожного зокрема. А тією основою людського життя є саме родина»*. Митрополит зазначає, що виховання дитини повинно бути спрямоване на формування життєвих потреб через призму християнських цінностей. Звертається до ролі батьків, які повинні бути вірними християнами та прикладами для наслідування.

Варто зазначити, що ця проблема, висвітлена Андреем Шептицьким, щодо християнського виховання дітей у родині, є актуальною і на сьогоднішній день, адже в більшості випадків сучасні батьки мало уваги приділяють вихованню своїх дітей в християнському дусі, та й взагалі, мало уваги приділяють дітям, оскільки зайняті своєю кар'єрою, натомість діти виховуються в оточенні технологічних новинок і новітнього прогресу, де моральні цінності займають далеко не перше місце. Саме тому, псалтирські послання Митрополита Андрея є надзвичайно актуальними у теперішній час.

Митрополит Андрей Шептицький великою мірою доклався до того, щоб Церква була потужною виховною організацією. Виховну місію релігійної організації він вбачав у створенні виховного середовища, яке *«...передовсім учить людей терпеливості, учить нас зносити то, що невідмінна доля приносить»*.

Вважав, що Церкву не слід і не можна відмежовувати від суспільного життя, а навпаки – усіма зусиллями докладатись до їх об'єднання. Така позиція сприяла виникненню багатьох релігійно-суспільних організацій і товариств та відобразилася в активній співпраці між світською та духовною інтелігенцією. Серед них молодіжна християнська організація «Українська молодь – Христові» (УМХ), започаткована самим Андрієм Шептицьким у 1933 році. Виникла на основі з'їзду молоді з нагоди 1900-ої річниці смерті і воскресіння Ісуса Христа. На цю демонстрацію, яка відбувалась у Львові, прибуло близько 50 000 людей. Цю організацію періодично закривали, пороте з 1990 року вона діюча та є наймасштабнішою молодіжною християнською організацією Львівщини.

Метою діяльності УМХ є об'єднання християнської молоді для пропагування християнської моралі, поширення християнського світогляду, популяризації в молодіжному середовищі християнського способу життя, шляхом виховання учасників на християнських засадах, в дусі духовності, готовності працювати для добра Церкви та українського народу. Сьогодні напрямками діяльності організації є: курси духовних бесід, школа молодіжного лідерства, хор, музично-хореографічний дитячий ансамбль, театральний гурток.

Велику увагу митрополит зосереджував на організації “Пласт”, у якому він вбачав одну з ланок духовного і фізичного виховання. У 1926 році для молодіжної організації купив землі для літніх таборів на горі Сокіл на Івано-Франківщині. Пластунам було подаровано митрополиту резиденцію у Підлютому, надавалась значна матеріальна допомога, до виховання у гуртках залучалось духовенство. Яскравим виявом тісних взаємин між владикою та організацією стало нагородження першого найвищою пластовою відзнакою – “свастикою вдячності”.

Незаперечними фактами опікунської та меценатської діяльності Митрополита Андрея Шептицького є заопікування Українською дівочою гімназією сестер василіянок та дарча їм землі під забудову релігійного осередку, а також щедре фінансування народних шкіл «Рідна школа» (купив 5 будинків, ціна одного становила 650.000 золотих). Віддав свої спадкові землі для садівничої школи в Липованні, а для хліборобської – в Коршові. Лише на сиротинці він пожертвував майже один мільйон крон.

У митрополитичих палатах св. Юра проходили навчання учнів Української народної школи ім. Грінченка. На Личакові (передмісті Львова) збудував три будинки на приміщення Української народної школи ім. князя Лева та читальні «Просвіти»; заклав та опікувався Дяківською бурсою у м. Львові звідки виходили дяки, хорові диригенти, книговоди, кооператори, громадські провідники.

Для розвитку богословської освіти у 1928 році Митрополит заснував Львівську Богословську Академією (дбав про її наукові та богословські видання, і т.д.). Купив землю навколо площі св. Юра для майбутньої Українського Університету.

Спонсорував «Місійний інститут святого Йосафата» отців василіан у Бучачі та Малу семінарію (Ювенат) отців редemptористів у Львові.

Крім цього Митрополит постійно підтримував матеріально молодих та перспективних студентів. Він надавав їм стипендії на навчання закордон із своїх коштів. Таким чином, завдяки йому чимало талановитих, але бідних студентів мали можливість здобувати освіту в Австрії, Італії, Швейцарії та інших країнах Європи. Митрополит вважав, що освіта – це золотий капітал нації, тому вважав доцільним всіляко підтримувати її.

Допомагав талановитим митцям. Був меценатом таких відомих художників, як Олекса Новаківський, Модеста Сосенка, Осипа Куриласа.

Резюмуючи огляд педагогічної спадщини Митрополита Андрея Шептицького, можемо стверджувати про наявність вагомого доробку ідей в області теорії і практики виховання молоді. Вважаємо, його думки, щодо формування виховного середовища в межах церкви, сім’ї та молодіжних організацій заслуговують подальшого наукового аналізу.

Ростислав Старко (фізичний факультет)
Наук. консультант – доц. Караманов О. В.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСАЙТУ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема інсайту (від англ. Insight – розуміння, осяяння, проникнення в суть, раптовий здогад) користується значним інтересом у психології, педагогіці, психіатрії та психоаналізі. Існує доволі багато визначень цього терміну, але загалом інсайт – це раптове розуміння того, у який саме спосіб потрібно розв’язувати ту чи іншу проблему або задачу, миттєве охоплення ситуації, що підкреслює творчий характер мислення та розглядається як центральний момент креативного процесу.

Актуальність даного процесу обумовлена прагненням досягти такої форми навчання, основою якої є здогадка, раптове розуміння істинного, основного у певній структурі або у ситуації в цілому, що є невід’ємною частиною інсайту. За допомогою такого навчання ми маємо здатність осмислено й продуктивно розв’язувати проблему або якісно навчатися у найкоротші терміни.

Метою нашої роботи є виокремлення основних моделей інсайту, їх аналіз та класифікація.

Завданням нашої роботи є вивчення особливостей виникнення інсайту як невід’ємної частини гештальтпсихології. Цей напрям у психології було розроблено групою німецьких вчених у 1912 році, що висунули програму вивчення психіки як цілісної внутрішньої структури – гештальта. На протигагу біхевіоризму, який вивчає окремі елементи (стимул, реакцію, поведінку людини), гештальтпсихологія вивчає людину у цілому, ставлячи на перше місце не її практичну, а інтелектуальну діяльність; розглядає сприйняття нами об’єктів спостереження, не зосереджуючись на окремих деталях, а як певну систему.

Наступне наше завдання полягає у аналізі факторів, що сприяють та стимулюють виникнення інсайту як найефективнішого способу навчання, пізнання та виконання різного плану завдань.

Уперше термін «Інсайт» було введено у науковий обіг 1925 р. німецько-американським психологом Вольфгангом Келером. Під час дослідів з людиноподібними мавпами вчений помітив, як після безрезультатних спроб вирішити складні задачі, ті зупинялися й деякий час просто спостерігали, після чого могли досить швидко знайти правильне рішення і виконати поставлене завдання. Тобто під час раптового осяяння, яке,

скоріш за все, відноситься до категорії спогадів, формуються образи й відчуття, які допомагають креативно вирішувати ту чи іншу проблему.

У цілому, вивчення нами інсайту полягає у опрацюванні та аналізі результатів досліджень, що відбувалися із залученням респондентів для вирішення різноманітних проблем та головоломок, які не можуть бути розв'язаними звичним, логічним шляхом. Завдяки таким дослідженням, що, проводилися професором Е. Красайку в університеті Темплу у 2006 році, було встановлено, наприклад, що люди у хорошому настрої здатні значно краще вирішувати проблеми за допомогою інсайту, ніж ті, що відчували страх або пригніченість. Завдяки цьому можна констатувати певний взаємозв'язок між моральним піднесенням людини та її здатністю успішно та швидко вирішувати завдання (Sternberg, Edited by Robert J.; Davidson, Janet E. (1996). *The nature of insight* (Reprint. Ed.). Cambridge, MA; London).

Наступним фактором, що відіграє значну роль у раптового осяянні, є наявність перерв (від 5 до 10 хв.) між вирішенням окремих проблем шляхом інсайту. Результати досліджень показали, що респонденти, які відпочивали на коротких перервах, мали значно кращі досягнення, на відміну від тих, хто працював над вирішенням проблем інсайту безперервно. Але одним із найважливіших результатів проведених експериментів є той факт, що особи, які напередодні досліджень мали повноцінний сон, вирішували проблеми інсайту вдвічі краще та швидше за тих, хто приймав участь в експерименті після безсоння.

Отже, це свідчить, що здоровий, довгий та міцний сон є запорукою успішного та швидкого виконання завдань шляхом інсайту. Заслугує окремої уваги й той факт, що, перебуваючи у групах, індивіди краще вирішували поставлені перед ними завдання, ніж наодинці. Тому, наприклад, працюючи колективно під час навчання або певного робочого завдання й маючи можливість спілкуватись між собою та ділитися досвідом, індивіди здатні краще навчатися та знаходити найбільш ефективні рішення певних проблем шляхом інсайту (Segal, Eliaz (1 March 2004). "Incubation in Insight Problem Solving". *Creativity Research Journal*. Hadamard, Jacques (1975). *An essay on the psychology of invention in the mathematical field* (Unaltered and unabridged reprint of the enlarged (1949) ed.). New York, NY: Dover Publ).

Цікавою є поведінка людського мозку під час вирішення проблем за допомогою інсайту. У людей, що користуються інсайтом, у період вирішення певної проблеми спостерігається активність у правій мозковій півкулі. Також на електроенцефалограмі таких людей чітко прослідковується сплеск альфа- та гама- активності мозку безпосередньо за 300 мілісекунд до виникнення спостережуваного явища – інсайту.

Сьогодні дослідження виокремлюють такі моделі інсайту, як бінарна, трьохступінчата, а також чотирьохступінчата.

За бінарною теорією, існують дві системи розв'язування проблем. Перша включає логічні та аналітичні мозкові процеси, базовані на мисленні, інша – інтуїтивні та автоматично-рефлекторні процеси, базовані на персональному досвіді. Досліди продемонстрували, що скоріш за все інсайт відбувається за участі обох типів процесів, представлених у даних системах, однак останні є більш вагомими.

Згідно з трьохступінчатою моделлю, величезну роль у виникненні інсайту відіграє інтелект. Тут розглядаються відразу три процеси інсайтотворення, а саме: *селективне кодування, порівняння та комбінування*, що потребують залучення певного рівня розумової діяльності. Селективне кодування є процесом концентрації уваги на ідеях, що стосуються вирішення проблеми, тим самим відкидаючи все зайве. Селективне порівняння використовує минулий досвід вирішення подібних завдань задля залучення його у поточній ситуації. І, насамкінець, селективне комбінування об'єднує заздалегідь відібрану у попередніх процесах інформацію задля створення необхідного алгоритму розв'язку того чи іншого завдання.

Щодо чотирьохступінчатої моделі інсайту, то у ній присутні чотири етапи вирішення проблем. Спочатку, індивід готується до вирішення проблеми. Він починає збирати ідеї та звертається до набутого досвіду, відсіюючи лише ті, що стосуються поточного завдання. Потім він обмірковує план, комбінуючи як відсортовані ідеї, так і ті, що виникли безпосередньо під час спроб розв'язати дане завдання стандартним методом, знаходячи нестандартні рішення шляхом спроб та помилок. На третій стадії виникає інсайт, раптове осяяння, коли при успішній попередній комбінації ідей та рішень проливається світло на шлях вирішення проблеми. І, насамкінець, відбувається підтвердження вірності обраного рішення шляхом впровадження його в дію.

Хоча усі ці моделі відрізняються між собою кількістю ступенів виникнення інсайту, неважко помітити спорідненість фаз і стадій кожної наступної моделі з попередньою, адже між ними завжди існує дві або три споріднених фази. Але, якщо говорити про конкретне застосування певної теорії, то тут можна окреслити певні відмінності.

Якщо ми хочемо розглянути лише механізм виникнення інсайту, тоді нам достатньо буде сконцентруватися на першій та другій теорії. Коли ж ми прагнемо усебічно зрозуміти весь процес, від передумов виникнення аж до вирішення проблеми, тоді чотирьохступінчата модель стане найкращим вибором. Проте, для найбільш повного та наочного висвітлення процесу інсайту все ж найкраще було б розглядати за основу останню теорію, але у широкому поєднанні з попередніми на споріднених спільних етапах його виникнення. Лише в такому разі ми зможемо якнайкраще описати та зрозуміти цей дуже корисний, ефективний та перспективний для подальших досліджень процес.

Отже, на основі проаналізованого матеріалу ми виокремили основні чинники, що сприяють виникненню інсайту та допомагають швидше та якісніше навчатися або виконувати різноманітні завдання підвищеної складності. Такими є, наприклад, піднесений настрій, наявність коротких перерв між завданнями, повноцінний сон, а також групова робота у формі інтенсивного обміну ідеями та попереднім досвідом. Також було виокремлено особливість роботи правої півкулі головного мозку людини безпосередньо до виникнення інсайту у формі альфа- та гама- активності, що показало абсолютну інакшість процесів у мозку людини під час виникнення інсайту. І, насамкінець, ми проаналізували три основні та найбільш розповсюджені моделі виникнення інсайту, а саме: бінарну, трьохступінчасту та чотирьохступінчасту.

Ірина Суховерська (історичний факультет)
Наук. консультант – доц. Караманов О. В.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Суспільство має здатність колективно пам'ятати минуле. Пам'ять – одна з психічних функцій і видів розумової діяльності індивіда, призначена зберігати, накопичувати та відтворювати інформацію. Впродовж життя людина у своїй пам'яті фіксує різні події і факти. Деякі з них вона пам'ятає більше, деякі менше, інші забуває, що є закономірним явищем. Історична пам'ять дає змогу зберегти відомості про певні події та факти минулого, які раніше замовчувалися або фальшувалися, але відіграли велику роль у минулому нації, генетично відклавшись у свідомості та наділивши її позитивними та негативними смислами. У контексті цього історична пам'ять виступає складним та непізнаним феноменом, дослідження якого можна віднести до найактуальніших проблем сучасної гуманітарної галузі.

Поняття історичної пам'яті не є новим у наукових дослідженнях. Його вивчення розвивалося ще у XIX ст., коли феномен збереження й передачі інформації увійшов у коло зацікавлень вчених соціогуманітарних наук. З'явилося чимало праць присвячених даній проблемі у галузі історії, психології, філософії, соціології, педагогіки, лінгвістики, герменевтики. Історична пам'ять посіла місце предмета міждисциплінарного дослідження.

Першим ґрунтовним дослідженням історичної пам'яті стала праця М. Гальбваска «Колективна пам'ять», яка отримала резонанс серед дослідників, оскільки автор описав

сутність поняття «пам'ять» задовго до того, як воно стало проблемним і розпочало широко дискутуватися у суспільстві. Автор праці описав природу колективної пам'яті, яка завжди зумовлена соціальними потребами і залежить від вибору об'єкта й методів сприйняття. При цьому дослідник надавав певну роль біологічним та психологічним особливостям людського розуму.

У сучасних дослідженнях історична пам'ять розглядається як багатогранне поняття, якому важко дати визначення. Пояснити таку тенденцію можна тим, що в історичній пам'яті закріплюються створені протягом тривалого часу звичаї та традиції народу, різнобарв'я його моральних і соціальних норм, культурних і духовних цінностей, визначена національна ідея та своєрідне розуміння історичної правди. Саме тому очевидно, що існування єдиного загального визначення неможливе у сучасному суспільно-політичному дискурсі.

Багато українських та зарубіжних дослідників розглядали поняття «історична пам'ять». Проаналізувавши їхні визначення, можна констатувати, що історична пам'ять – це здатність людського розуму зберігати індивідуальний та колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про історію як таку та своє місце в ній.

Історична пам'ять має строкату структуру, яка характеризується як сукупність її складових елементів, тобто знань, мови, традицій, обрядів, звичаїв, цінностей, символів тощо. Складові елементи історичної пам'яті, які ще іноді називають її компонентами, мають комплексний характер. Вони взаємопов'язані між собою. До таких компонентів відносять також спогади, уявлення, образи героїв та конфесійну пам'ять, на основі яких формується традиція державного будівництва.

Історики, зупиняючись на вивченні особливостей історичної пам'яті, визначають низку її характерних ознак, зокрема постійний розвиток, маніпуляцію фактами, неповноту, вибіркковість, обмеженість у часі, парадоксальність вияву тощо. Пояснюють це змістом історичної пам'яті, який розкриває її функції. До них відносять запам'ятовування важливої інформації, її збереження та відтворення у суспільній свідомості, виховання молодого покоління громадян, забезпечення ефективної державної політики у гуманітарній сфері, консолідацію суспільства, створення позитивного іміджу історії державного будівництва та інші. Історична пам'ять повинна відображати підвалини народу, його самодостатність й самобутність і органічно інтегрувати його в загально-цивілізаційний потік, підносити до рівня інших народів, які активно творили історію. Однак це надзвичайно складне і суперечливе, багато в чому навіть парадоксальне явище, яке важко контролювати та досягнути в чорно-білому спектрі й більш-менш однозначно оцінити.

Особливо складно визначити місце історичної пам'яті у шкільній освіті, завданнями якої є навчання та виховання молодого покоління. Держава завжди намагалася контролювати

та впливати на розвиток історичної освіти її громадян через формування історичного світогляду вчителів шкіл, викладачів університетів, через контроль за видавництвом навчальної літератури, підручників. У цьому контексті школа виступала системним зв'язком, через який спеціально підготовлені вчителі долучали нові покоління до шаблонних знань, формуючи історичну пам'ять. Учні піддавались цілеспрямованому впливу шкільної програми та шкільних підручників.

Сучасні умови зростання молодого покоління та обставини формування особистості учнів ілюструють якісні зміни. Учні максимально використовують можливості епохи медіа культури та глобалізації інформаційних потоків. Вони здатні відступити від політичних кліше, заручившись широким діапазоном додаткової інформації, яка доступна у мережі Інтернет. Історична пам'ять у їхній свідомості – це не лише результат впливу школи, а й наслідок репрезентації кінематографу та художньої літератури. Учні поступово абстрагуються від державних засад будівництва історичної пам'яті, підпадаючи під вплив загальнолюдських ідеалів, які пропагує мистецтво. Варто зауважити, що ці зміни відбуваються непропорційно і нестабільно, бо залежать від соціальних та психологічних особливостей учнів, їхнього світогляду, мотивації та зацікавлення історією. Саме тому шкільний підручник продовжує відігравати помітну роль у формуванні історичної свідомості учнів.

Підручник покликаний вирішувати не стільки наукові, скільки ідеологічні завдання, тобто історія в даному випадку розглядається у контексті політики. Підручник – надзвичайно зручна зброя для ідеології. Відзначу, що не існує жодного підручника з історії, який не виконував цієї функції. Концепція курсу історії завжди була будівельним матеріалом для формування свідомості громадян згідно позицій держави.

Підручник – це один з небагатьох засобів масової інформації, результати якого помітні через десятиліття. Формуючи суспільну пам'ять, установки підручника майже тотожні програмуванню. Французький історик Марк Ферро справедливо зазначає, що «не потрібно себе обманювати: образ інших народів або власний образ, який живе в нашій душі, залежить від того, як в дитинстві нас вчили історії, це відображається на все життя». Не дивно, що держава прагне контролювати історичні уявлення громадян, зокрема у шкільному віці. Історичне знання в системі індивідуальної та суспільної свідомості відіграє структуротворчу роль у школярів, допомагаючи їм орієнтуватися у сучасному світі, усвідомлювати своє місце у соціальних процесах.

Державні стандарти освіти намагаються окреслити цінності, які необхідно закласти на уроках історії. Вони повинні сформувати свідомих патріотів та захисників етнокультурних

надбань народу, та разом з тим високоосвічених громадян, які зуміють поєднати найкращі світові здобутки з національними.

Можна простежити дану проблему у державах пострадянського простору, оскільки в них характерним є намагання швидкими темпами вибудувати актуальну лінію історії, яка б забезпечувала попередній історичний канон і водночас прив'язувала його до нової «правдивої» історичної традиції. На шляху досягнення цієї мети стоїть політика пам'яті. Зенон Когут, американський історик українського походження, вказує, що «сприйняття історії було й залишається основним полем боротьби за ідентичність».

В Україні і Росії точиться боротьба за колективну пам'ять, особливе місце в якій посідають події Другої світової війни. В кожній з цих країн тема Другої світової війни залишається центральною для політик пам'яті і забуття, оскільки міф «Великої Вітчизняної війни» зазнає націоналізації і адаптації до локальних очікувань і потреб. Особливо відчутною така зміна простежується у шкільних підручниках, бо вони виступають основою історичної політики цих держав.

Російські та українські підручники мають різне спрямування. У російському підручнику автори продовжують підносити міф «Великої Вітчизняної війни» з невеликими корективами та регіональними особливостями. В них завуальовані певні події війни під канон СРСР. В українських шкільних підручниках Друга світова війна постає ареною боротьби двох міфів: радянського міфу «Великої Вітчизняної війни» та українського національного міфу боротьби за волю і незалежність на чолі з ОУН-УПА, з явною перевагою другого міфу.

Таким чином, сучасне історичне знання у шкільній освіті є не інформацією про об'єктивний характер міжлюдських взаємин, а суб'єктивними конструкціями істориків задля такої чи іншої інтерпретації цих взаємин відповідно до світоглядних позицій і соціально-культурних знань самих істориків та їхніх суспільних середовищ. Це породжує уявлення про жорстоку ідеологічну зумовленість історичних знань, а разом з нею – про відносність історичної істини, яка набуває ідеологічного виміру. У контексті цього історична шкільна освіта не завжди здійснює своє головне завдання – формування гідної людини, патріота і свідомого громадянина.

ДІАЛОГ – “ЗБРОЯ” ХХІ СТОЛІТТЯ

Назва статті має дещо суперечливий та провокативний характер, але якщо дещо глибше вникнути в її суть, то все стає зрозумілим. Чи можна взагалі відносити таке поняття як діалог до різновиду зброї. Думаю, що можна. Але тут важливо зробити одне маленьке уточнення – це альтернативна зброя, проте єдина, яка здатна вирішувати міжнаціональні, міжрелігійні та міжконфесійні конфлікти без людських жертв.

Такі роздуми про роль та актуальність діалогу виникли під час відвідин Молитви за мир, яка цього року проходила в Римі з 29 вересня по 1 жовтня 2013 року під девізом «Сміливість надії – релігії та культур в діалозі». Уперше Молитву за мир було проведено 27 жовтня 1986 року. Ініціатором її проведення став тодішній Папа Римський – Іван Павло Другий. Тоді на молитву, яка проходила в місті Ассізі, звідки походить Св. Франциск, були запрошені представники різних християнських церков, а також представники нехристиянських релігій та культів. Така ідея тодішнього Папи Римського була сприйнята неоднозначно як серед Католицької Церкви так і в таборі інших релігій.

Ідея Молитви за мир знайшла подальше своє існування завдяки Спільноті Святого Егідія, яка вирішила продовжити справу Івана Павла Другого і «дух Ассізі» – символ миру, єдності та любові щороку восени збирає разом тисячі людей в атмосфері взаємного братерства, взаємоповаги, толерантності та відчуттям, що всі ми є дітьми Божими, незалежно від релігійної приналежності.

Кожного року Молитва за мир проводиться в іншому місті. Як вже згадувалося, цього року молитва пройшла у Римі – серці Католицької Церкви. Дуже символічно, що цього року молитва відбулася саме в цьому місті.

По-перше, тому що Спільнота Святого Егідія зародилася саме в Римі, в 1968 році завдяки Андреа Рікарді, який нині є відомим істориком, публіцистом та автором низки праць на християнську тематику та тематику бездомних людей.

По-друге, Рим є символом універсальності, як і загалом Християнство. Проходячи вулицями Риму, можна зустріти представників різних народів та релігій, відчувається певна єдність світу, в якому ми живемо.

По-третє, Рим – це колыска європейської цивілізації, місце, де народжувалися витвори мистецтва, які нині можна вважати шедеврами мистецької спадщини різних історичних

епох, пов'язані з іменами таких видатних діячів як Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Караваджо, Джотто та інших.

«Сміливість надії» – можна по різному трактувати цей девіз, але відштовхуючись від назви статті, хочеться зазначити, що для застосування такої альтернативної зброї, як «діалог», потрібно бути сміливим, адже війни, насильство, жорстокість завжди були зброєю, для якої особливої сміливості не потрібно, лише ненависть та бачення в народах, людях лише чогось такого, що роз'єднює. Подати руку людині, яка відрізняється від нас релігією чи національністю значно важче, аніж образити її. Піти на взаємний діалог, сісти за стіл переговорів, знайти те, що об'єднює, а не роз'єднює завжди було і буде важким іспитом для людства, адже завжди знаходиться коло людей, якому вигідніше жити за девізом: “*Divide et impera*”(розподіляй і володарюй).

Люди, які є прихильниками такого девізу, на жаль часто мають великий вплив у суспільстві, вміють розіграти таку ідею розподілу популістськими та фанатично – екстремістськими лозунгами і приректи сотні тисяч людей на загибель. Цей девіз суперечить християнській моралі, а також моралі інших релігій, має важкі і в більшості випадків трагічні наслідки, прямим прикладом чого є нині війна в Сирії, де гинуть мирні жителі обох воюючих сторін. Коли гинуть невинні люди, то не важливо, якої вони релігії, чи вони християни, чи мусульмани. Жорстока громадянська війна, яка точиться у Сирії ще з 2011 року, забрала сотні тисяч невинних жертв. Можна довго говорити про різні причини цієї війни, і звісно, що вони не є лише релігійними, але це якраз той випадок, де діалог може бути альтернативною зброєю. Чи знайдеться сміливість у ворогуючих сторін піти на діалог покаже час.

У межах Молитви за мир відбулася низка цікавих зустрічей з представниками різних релігій, відомими публіцистами, економістами, журналістами, культурними та політичними діячами з 60 країн світу. Теми зустрічей здебільшого стосувалися міжрелігійного діалогу, ролі молитви, проблемам релігійного тероризму. Загалом програма була насиченою, цікавою й слугувала джерелом для нових роздумів. На одній із зустрічей був журналіст, який пройшов полон під час війни в Сирії, і став безпосереднім свідком цих жахливих подій.

Папа Франциск не брав і безпосередньої участі в офіційних урочистостях, проте підтримав ідею Молитви за мир, а також 30 вересня прийняв на аудієнції представників багатьох релігій світу. Під час цієї зустрічі він зазначив, «що не може бути ніякого релігійного виправдання насильству, в якій формі воно б не проявлялося». Також Папа наголосив, що «мир є обов'язком кожного» і що «релігійний лідер – це завжди людина миру, оскільки «заповідь миру» є присутньою в коренях більшості релігійних традицій».

На підтвердження тези про діалог, як альтернативну зброю, варто також згадати слова Святійшого Отця про те, що «діалог – це справжній засіб для досягнення миру». Папа

перекоаний, що «у світі сьогодні мало діалогу, адже багатьом важко вийти з вузького горизонту своїх власних інтересів. Для миру нам потрібен живий, терплячий, сильний, розумний діалог». Такий діалог, – перекоаний Папа, – «може виграти війну». Саме тому, на думку Франциска, «релігійні лідери повинні бути партнерами по діалогу» й мають докласти усіх зусиль задля досягнення миру в Сирії й на Близькому Сході.

Завершилася Молитва за мир фінальною церемонією на Площі Кампідольо, де представники різних релігій провели спільну молитву, а також підписали заклик до миру. Хотілося би наголосити на тому, яка неймовірна атмосфера панувала під час цієї церемонії. Представники різних народів, релігій подавали один одному руки зі словами “Pace” та обіймали один одного зі щирими усмішками на обличчі, всі були наче одною родиною, разом танцювали, співали та фотографувалися. Спостерігаючи за цим дійством, ловив себе на думці, що у такі моменти Господь радіє за людство і говорить: «Діти мої, нарешті ви разом і в мирі ,як я вас люблю». У такі моменти також хочеться вірити, що мрія миру є реальною, що людству вистачить сміливості аби досягнути миру, що релігія не стане причиною нових війн та конфліктів, що діалог дійсно стане тою альтернативною зброєю і не тільки в ХХІ столітті, а й у подальшій історії. Діалог та спільна молитва можуть стати для людства рятувальними човнами в океані нинішніх реалій, сповненому хвилями жорстокості та бурею конфліктів, війн та ненависті.

Хотілося би завершити фразою Івана Павла Другого: «Те, що нас єднає, більше від того, що нас ділить».

Андрій Углов (філологічний факультет)

Наук. консультант – асист. Калагурка Х.І.

ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Проблема морального розвитку особистості у наші дні набула особливої вагомості, адже моральність є цінною структурою свідомості, загальнообов’язковим способом регуляції дій людини у всіх сферах життя: праця, побут і ставлення до навколишнього середовища. Зважаючи на це, важливим є аналіз розвитку системи виховання на основі морального вчення Ісламу.

Розвиток педагогічної думки у величезному регіоні (Іран, частина Середньої Азії, Єгипет, Сирія і південь Африки), який був завойований арабами у VII–VIII ст., позначений

печаттю їхньої релігії, – ісламу. Духовні цінності Корану визначали релігійні та моральні принципи виховання і освіти.

Іслам – остання, «наймолодша» серед трьох монотеїстичних релігій. Він увібрав досвід як іудаїзму, так і християнства. Багато канонів Корану є схожими з біблійними моральними заповідями. Іслам виріс на основі взаємопов'язаних культур країн Арабського халіфату, Візантії, Індії та Китаю.

Період IX–XIII ст. у сходознавстві вважається епохою східного або «мусульманського» Ренесансу, оскільки ще задовго до європейського Відродження вчені арабо-мусульманського світу почали вивчати культурний спадок античності. Мислителі Сходу намагались проникнути в суть природи людини, врахувати соціальні та біологічні детермінанти виховання. Вчені Арабського Сходу присвятили свої праці розробленню програми гармонійного розвитку особистості.

Засновник арабської філософії أبو يوسف يعقوب ابن إسحاق الكندي, Аль-Кінді (801–873), висунув концепцію чотирьох видів інтелекту: актуального, потенційного, набутого і того, що проявляється. Він вважав науку вищою за релігію, що давало йому підставу говорити, що під час виховання потрібно формувати не мусульманський фанатизм, а високий інтелект.

Інший же педагог – Аль-Фарабі الفارابي (870–950 pp.) стверджував, що мета виховання – підвести людину до блага через заохочення його прагнень чинити добрі справи. Він запропонував систему прийомів виховання «благочинності». Ці прийоми поділялись на «жорсткі» та «м'які».

Аль-Газалі الغزالي (1056/59 – 1111) вважав, що душа дитини набуває потрібних обрисів, якщо вихователі, особливо батьки, виконують певні педагогічні рекомендації. Вчитель приймає дитину від батьків і продовжує традиції сімейного виховання. По мірі утворення, зміцнення інтелекту виростає роль самовиховання, спостерігаючи провини інших, можна побачити і свої власні недоліки, скласти судження про них.

Абдуррахман ібн Хальдун عبد الرحمن بن محمد بن خلدون الحضرمي стверджував, що людина реалізовує себе у стосунках з іншими людьми. Хальдун підкреслював те, що володіння наукою потребує систематичних інтелектуальних зусиль. Найвищою сходинкою навчання ібн Хальдун називав дискусії, вважаючи, що вони є найліпшим шляхом вираження думок.

Головним ретранслятором освіченості в ісламському світі є арабська мова, яка вважається небесною мовою, адже нею написаний Коран. Арабська писемність «в'язь» була створена на основі арамейського письма. Оволодіння канонами арабської каліграфії є обов'язковою умовою для вихованої людини та вчителя.

На той час в арабському світі побутувало два рівні освіти. Перший рівень – у містах і великих поселеннях існували релігійні школи початкової освіти (кітаб). Заняття проходили

при мечетях, рідше – в домах чи десь інакше. Вивчали перш за все арабську грамоту. Навчання базувалось на читанні та вивченні текстів Корану. Зміст освіти перш за все був орієнтований на канони ісламу. Основну частину цих шкіл складала діти ремісників, торговців, заможних селян.

Другий рівень освіти – це вищий рівень освіти, програма якого повинна була сприяти вихованню і формуванню благородного мусульманина. Предмети поділялись на 2 види: традиційні та раціональні. Головними методами навчання були читання та коментування різноманітної літератури. Учні під керівництвом вчителя вивчали найбільш авторитетні праці з того чи іншого предмету. Тим, що пройшли навчання вищого рівня, присвоювалась вчена ступінь – іяз. Помітні зміни в освіті сталися у XI–XII ст., коли з'явилися нові навчальні заклади – медресе. Перша подібна школа була створена у Багдаді в 1055 р. Медресе мали свій устав і статут приватних закладів. Але поступово контроль з боку держави ставав сильнішим. У перших медресе викладали граматику, право, філософію. В стінах цих навчальних закладів отримували не тільки релігійну освіту, а світську. Іноді деякі великі медресе, наукові кола, «доми мудрості» перетворювались у своєрідні університети з бібліотеками, лекційними залами.

Ідеї та практика виховання та навчання ісламського світу багато в чому випереджували і переважали педагогічні досягнення Європи і нерідко були свого роду еталоном для Заходу. На перше місце висувались ідеї гуманного, гармонійного розвитку особистості. Мислителі Сходу старались проникнути у суть людської природи. Поява початкових закладів, у яких навчання було спрямоване не лише на релігійну сферу, а було всеохоплюючим, що свідчить про високий розвиток педагогічної думки на Близькому Сході, про високий інтелектуально–моральний рівень провідних мислителів того часу.

Анастасія Чесаліна (факультет іноземних мов)

Наук. консультант – асист. Троханяк Н.А.

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Аналіз педагогічних і методичних праць вказує, що в багатьох з них, наприклад, Є.І.Петровського, М.О.Архангельського, Т.С.Панфілова, Г.І.Кузьміна, термін «перевірка знань студентів» ототожнюється чи замінюється терміном «контроль знань», у той же час, як

перевірка є структурним елементом контролю. Правильно розкриває зміст поняття контролю знань М.О.Сорокін вказуючи що контроль означає перевірку.

Контроль, перевірка і оцінка результатів навчання – це складові частини навчально-виховного процесу, без яких неможливо уявити педагогічну взаємодію між студентом та викладачем. Якщо контроль і перевірка побудовані правильно, вони сприяють своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях студентів, повторенню і систематизації матеріалу, встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, формуванню вміння користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю.

Контроль (від фр. – contro) має декілька значень. У дидактиці його розуміють як нагляд, спостереження і перевірку успішності учнів.

Педагогічний контроль – це система перевірки результатів навчання, розвитку і виховання учнів. Саме поняття «педагогічний контроль» стосовно навчального процесу має низку трактувань. Головна мета контролю полягає у визначенні якості засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих умінь та навичок цілям і завданням навчання того чи іншого навчального предмета.

Процес контролю, здійснюваний викладачем, передбачає декілька етапів:

1. Постановка цілей і завдань навчання.
2. Вибір і застосування методів.
3. Аналіз і оцінка навчальної діяльності.

Структура контролю:

Перевірка – виявлення рівня ЗУН.

Оцінювання – вимірювання рівня ЗУН.

Облік – фіксація результатів.

Забезпечення зворотного зв'язку:

Викладач – студент: прямий.

Студент – викладач: зворотній.

Функції контролю:

- стимулююча (стимулювання учнів до покращення навчальної діяльності, розвитку особистої відповідальності, формування мотивів навчання);
- розвиваюча (сприяння розвитку психічних процесів особистості – пам'яті, уваги, мислення, інтересів, пізнавальної активності, мовленнєвої культури);
- прогностична (стосується як педагога, який отримує досить точні дані для оцінки своєї праці, результатів запровадження своєї методики викладання, шляхів подальшого вдосконалення навчання, так і учнів, оскільки допомагає їм прогнозувати свою навчальну та наукову роботу);

- діагностично-коригуюча (виявлення знань, умінь і навичок, ускладнень, недоліків, неуспішності; забезпечення зворотного зв'язку в різновидах: «учень – педагог» і «учень – учень»);
- виховна (спрямована на покращення особистої дисципліни, розвиток волі, характеру, навичок систематичної самостійної праці та ін.);
- навчальна (сприяння поглибленню, розширенню, удосконаленню знань студентів, уточненню і систематизації навчального матеріалу з предмета);
- контролююча (забезпечення цілеспрямованості у навчанні).

Ефективний педагогічний контроль можливий, якщо забезпечуються наступні *вимоги* до його організації:

Плановості: аналіз і оцінювання мають здійснюватися не стихійно, а з дотриманням певного плану;

Систематичності і системності: аналіз і оцінювання повинні відповідати структурним компонентам змісту вивченого матеріалу і бути постійними.

Об'єктивності: аналіз і оцінювання мають бути науково обґрунтованими і базуватися засадах гуманізму і демократизму.

Відкритості і прозорості: студенти мають знати свої оцінки й оцінки однокурсників, що давало б змогу порівнювати успіхи, стимулювало б до підвищення активності.

Економічності: методи, прийоми, зміст завдань мають бути співвідносними з наявним бюджетом часу студентів, а методи – ще й доступними і зрозумілими.

Тематичності: перевірка якості знань студентів з окремих тем, розділів проводиться за темами (блоками, модулями).

Врахування індивідуальних можливостей студента: необхідно перевіряти ЗУН кожного студента; у процесі підготовки дидактичних завдань для перевірки треба враховувати рівень навченості студентів та їхні інтелектуальні можливості.

Єдності вимог: врахування загальнодержавних стандартів змісту освіти відповідно до кваліфікаційних характеристик спеціальностей.

Види контролю

- Діагностичний – має бути спрямований на визначення рівня освітньої компетентності студентів з певної проблематики.
- Поточний – передбачає перевірку якості засвоєння знань у процесі вивчення конкретних тем.
- Періодичний – встановити, яким обсягом знань студенти володіють з тих або тих проблем стосовно вимог програми.

- Тематичний – пов’язаний з перевіркою рівня ЗУН в обсязі розділу чи теми конкретної навчальної дисципліни.
- Підсумковий – рівень засвоєння навчального матеріалу в кінці семестру або після завершення вивчення дисципліни.
- Повторний – спрямований на створення умов для формування умінь і навичок.

Викладачеві слід усвідомити, що педагогічний контроль має допомогти молодій людині пізнавати себе, повірити у власні сили, можливість творчо реалізувати набуті знання і навички. Згідно сучасній гуманістичній педагогічній парадигмі викладач – не контролер навчання студента, а в першу чергу помічник і фасилітатор його навчально-пізнавальної діяльності.

Методи аналізу й оцінки навчальних досягнень:

1. Усна перевірка – може бути індивідуальна і фронтальна.

При індивідуальному – педагог формулює питання і називає того, хто відповідатиме.

При фронтальному опитуванні використовуються:

- рецензування відповідей однокласників за певним планом;
- складання учнями плану відповідей однокласників, написання тез доповіді;
- організація взаємоперевірки (в тому числі запитання конкретному учневі, запитання учнів одне одному, робота в групах).

2. Письмова перевірка у вигляді понятійних диктантів.

Письмове фронтальне опитування учнів на початку чи наприкінці уроку.

3. Тестова перевірка.

4. Практична перевірка знань на семінарських, лабораторних і практичних заняттях.

5. Географічна перевірка за допомогою перфокарт.

Отже, педагогічний контроль – система перевірки результатів навчання і виховання студентів. Розвиток різноманітних видів педагогічного контролю стимулює навчання та пізнавальну діяльність студентів. Спроби виключити педагогічний контроль повністю або частково з навчального процесу, як свідчить історія освіти, призводили до зниження якості навчання, рівня знань.

АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Теорія і практика виховання, яка сформувалась впродовж історії розвитку людства, доводить, що виховання не існує «загалом», а має конкретно–історичну національну форму. Впродовж культурно–історичного розвитку будь–якого етносу формується своя національна система виховання як історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, створюється духовна єдність поколінь. Метою такого виховання є формування національної свідомості, самосвідомості та патріотизму вихованців. Відповідно, актуальним є дослідження змісту, форм, методів, засобів та механізмів передачі і збереження такого соціального досвіду, зокрема в особливостях українського національного виховання.

Зміст національного виховання впливає із багатства суспільно–історичного досвіду народу та вартостей культури нації, встановлення яких відбувалось впродовж багатьох поколінь. Характерні особливості національної системи виховання передає генетичний код народу: народний світогляд, мораль, естетика, психологія, національний характер і темперамент, самосвідомість, спосіб мислення, історія тощо. Усе це сприяє утвердженню національної ідеї як ідейно–психологічної основи для розвитку у вихованця певних вольових якостей, внутрішньої впевненості в істинності свого світогляду, фундаментом його активності та ініціативи. Проте процес національного самоусвідомлення (самоідентифікації) неможливий без пізнання історії, культури, духовності народу. Цьому сприяють засоби національного виховання, серед яких: «рідна мова, усна народна творчість, національна міфологія і символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї і обряди, народні ігри, іграшки, ритуали та урочистості, безпосередня особиста праця, природа, колискова пісня та ін.». Відповідно, вміле поєднання таких засобів із методами виховання (зокрема, переконування, навіювання, наслідування, зараження) є ефективним педагогічним інструментарієм у формуванні національної ідентичності вихованців.

Найкращі взірці національної самобутності українського народу представлені у творчості Т. Г. Шевченка. Його геніальне поетичне слово уособлює «сильні сторони української нації», яке в історично–духовній площині, створює національний ідеал, формує національну ідею, передає національні цінності, чим викликає інтерес до всього

українського. У його творах розкритий емоційно–естетичний, художньо–творчий, моральний та інтелектуальний потенціал українців.

Будучи великим патріотом, Т. Шевченко передає відданість своєму народові та любов до Батьківщини із готовністю до жертви заради її благополуччя:

*Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!*

Він вболіває за долю свого народу, бо це важливіше, ніж його власна. Саме у цьому проявляється патріотизм поета, який варто наслідувати:

*Та не однаково мені,
Як Україну зліє люди
Присплять, лукаві і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.*

Життєвим кредом Т. Шевченка є «боротьба за те, що любиш», тому історію свого життя слід творити там, де є коріння твоєї любові:

*У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

А також:

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі...*

Історію, як складову національної свідомості, ілюструють такі слова Тараса Шевченка:

*А історія!.. поема
Вольного народа!*

Описуючи у своїх творах славне козацько–гетьманське минуле, де прагнення до волі супроводжувалося героїчною національно–визвольною боротьбою, Т. Шевченко наголошує на ідеї незалежності держави:

*Панувала і я колись
На широкім світі
Панувала...*

Таким чином, історія є можливою для вільного народу, в покріпачених мас немає можливості говорити про минуле, тим більше – пишатися ним. Українці мають славу історію, проте в часи Шевченка не мали можливості її вивчати. Багато творів «Кобзаря» присвячені історичним подіям, зокрема поеми «Гайдамаки», «Іван Підкова» та ін.

З сумом про минуле звучать рядки «Кобзаря»:

*Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.*

І такий мотив звучить не в одному творі: майже кожен вірш, поема проникнуті ідеєю історичної пам'яті. Не знаючи свого минулого, ми не можемо творити майбутнє.

Аналізуючи та співпереживаючи за минуле та сьогодення України Т. Шевченко звертається до важливості мовного питання:

*Ну що б, здавалося слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!..*

Піднімає він і проблеми, які стосуються знання мови:

*...І всі мови
Слав'янського люду –
Всі знаєте. А свої
Дасьбі...*

Мова є однією з найважливіших ознак народу. Без власної мови не може існувати народ. Це одна з основ виховання свідомого громадянина держави. Мова є душею народу, тому Кобзар, як ніхто інший, розумів потребу свого народу у власній мові, яка буде не тільки в усній формі, а й на письмі. Переконаливим доказом є українська писемна мова його віршів.

Своє захоплення духовною та матеріальною культурою українського народу Т. Шевченко передає у поетичних рядках:

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть. [...]
Сім'я вечерея коло хати,
Вечірня зірочка встає. [...]
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих. [...]*

Також:

*Козацька церква невеличка
Стоїть з похиленим хрестом.*

Творами, що описують звичаї є «Наймичка» «Подражаніє Сербському», «Ой стрічечка до стрічечки» та ін.

Наслідуючи традиції народної педагогіки, поет славить жінку–матір:

*У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.*

Мати завжди хвилюється за долю своїх дітей. Вона хоче бачити їх щасливими (вірш Шевченка «Сон» («На панщині пшеницю жала»)). Заради щастя своєї дитини мати здатна на самопожертву (поема «Наймичка»).

Таким чином, творчість Т. Г. Шевченка є основою для національного самовизначення та формування національної свідомості, виховання свідомого громадянина і патріота, із беззаперечним бажанням збереження та примноження здобутків українського народу.

МАТЕРІАЛИ
студентських наукових конференцій
кафедри загальної та соціальної педагогіки
“АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ”

Випуск 5

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 6,3
Тираж 50 прим. Зам.

Малий видавничий центр кафедри загальної та соціальної педагогіки
Львівського національного університету імені Івана Франка
79005, м. Львів, вул. Туган-Барановського, 7

